

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI**

**ASR-I SAADET'TE CENAZENİN TECHİZ, TEKFİN, TEDFİN İŞLEMLERİ
İLE KABİR ZİYARETİ VE TAZİYE UYGULAMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MUHAMMET NECİP İLBAY

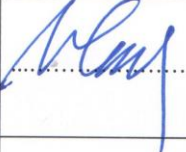

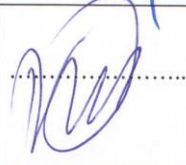

DANIŞMAN

PROF. DR. MEHMET SALİH ARI

VAN - 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Muhammet Necip İLBAY tarafından hazırlanan “**Asr-ı Saadet'te Cenazenin Techiz, Tekfin, Tedfin İşlemleri ile Kabir Ziyareti ve Taziye Uygulamaları**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Salih ARI İslam Tarihi ve Sanatları, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan: Prof. Dr. Mehmet Salih ARI İslam Tarihi ve Sanatları, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Doç. Dr. Bayram KANARYA Temel İslam Bilimleri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğretim Üyesi Abdulhalim OFLAZ İslam Tarihi ve Sanatları, Iğdır Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi:	04/11/2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (04./11./2019)

(İmza)

(Muhammet Necip İLBAY)

Muhammet Necip İLBAY

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kasım, 2019

**ASR-I SAADET'TE CENAZENİN TECHİZ, TEKFİN, TEDFİN İŞLEMLERİ
İLE KABİR ZİYARETİ VE TAZİYE UYGULAMALARI**

ÖZET

Fizyolojik olarak diğer canlılarla ortak özellikleri olan insan, akıl sahibi ve sosyal bir yapıya sahip olması itibariyle diğer canlılardan daha üstündür. Bu üstünlük ölüm anında ve ölümünden sonra yapılan işlemlerde de kendini göstermektedir. Bu işlemlerde semavi dinler ile beşeri ideolojiler arasında farklılıklar olduğu gibi semavi dinlerin kendi aralarında da bu konuda farklılıklar vardır.

Bu çalışmamızda öncelikle İslamiyet'ten önce, semavi dinler ile semavi olmayan bazı inanışlardaki cenaze uygulamaları incelenmiştir. Ardından insanlığın en parlak dönemi olan Asr-ı Saadet'te bir insanın ebedi âleme intikali ve bu çerçevede yapılan uygulamalar incelenmiş, son olarak da Hz. Peygamber ile ilk dört halifenin cenaze işlemleri ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde bir insanın ölümü ile başlayıp, ölünün yıkanması, kefenlenmesi, gömüleceği yere kadar taşınması, kabre defnedilmesi, kabir ziyareti ve taziye uygulamaları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmadaki amaç İslam öncesi toplumlardaki cenaze işlemleriyle İslam'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'in öğrettiği şekliyle yapılan cenaze işlemlerinin bir arada toplanmasıdır. Bu şekilde cenaze uygulamalarının İslam'dan önceki, İslam'ın ilk yıllarındaki ve Hz. Peygamber'den sonra günümüzdeki halinin tarihsel olarak incelenip bir arada bulundurulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Asr-ı Saadet, Techiz, Tekfin, Kabir ziyareti, Taziye

Sayfa Sayısı : XII+127

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Salih ARI

(M.Sc.)
Muhammet Necip İLBAY
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

November, 2019

**(PREPARATION, WASHING, EMBEDDING OF THE DEAD, TOMB VISIT
AND CONDOLENCE APPLICATIONS IN THE PERIOD OF PROPHET
MOHAMMAD)**

ABSTRACT

Physiologically, human beings, which have common features with other living things, are superior to other living things in terms of having a smart and social structure. This superiority is also evident in the death and post-mortem procedures. In these processes, there are differences between heavenly religions and human ideologies as well as heavenly religions themselves.

In this study, first of all, before the Islam, the funeral practices in the celestial religions and non-celestial religions were examined. Then, in the Asr-ı Saadet, the most brilliant period of humanity, a person's transition to the eternal realm and the applications made within this framework were examined. The funeral procedures of the Prophet and the first four caliphs were considered as a separate section. Beginning with the death of a human being during the period of the Prophet's life, the washing of the dead, shrouding, transport to the place of burial, burial, visit to the grave and condolence practices were examined in detail.

The aim of this study is to see the funeral process in pre-Islamic societies in the first years of Islam. It is the gathering of the funeral proceedings as taught by the Prophet. In this way, the funeral practices of Islam.

Key Words : Period of Mohammad, Preparation of the Dead, Corpse Dressing,
Tomb Visit, Condolence
Quantity of Page : XII+127
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Salih ARI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ	1
1. ASR-I SAADET'TE CENAZE İLE İLGİLİ YAPILAN İŞLEMLER	20
1.1. Ölmeden Önce Yapılan İşlemler	20
1.1.1. Ölmek Üzere Olan Kişiye Kelime-i Tevhid'i Telkin Etme	20
1.1.2. Ölmek Üzere Olan Birinin Yanında Kur'an Okuma ve Dua Etme	21
1.2. Öldükten Hemen Sonra Yapılan İşlemler	22
1.2.1. Ölen Şahsın Ardından İstirca' Etmek ve Dua Etmek	22
1.2.2. Ölen Şahsın Gözlerinin Kapatılması	23
1.2.3. Ölen Şahsın Üzerinin Örtülmesi.....	24
1.2.4. Kişinin Ölümünün Duyurulması	25
1.2.5. Ölen Kişi İçin Ağlama	27
1.3. Cenazenin Techiz İşlemleri	32
1.3.1. Cenazenin Tağsil İşlemleri.....	33
1.3.1.1. Cenazenin Su ve Sidr ile Yıkanması	35
1.3.1.2. Kadınların Yıkanması	36
1.3.2. Cenazeye Güzel Koku Sürülmesi (Tahnid işlemi)	38
1.4. Cenazenin Tekfin İşlemleri	38
1.4.1. Kadınların Kefenlenmesi	41
1.4.2. Şehitlerin Kefenlenmesi.....	42

1.4.3.	İhramlının Kefenlenmesi.....	44
1.5.	Cenaze Namazının Kılınması.....	44
1.5.1.	Gıyabi Cenaze Namazı	52
1.5.2.	Geç Kılınan Cenaze Namazı	53
1.5.3.	Şehitlerin Cenaze Namazı.....	55
1.5.4.	Cenaze Namazı Kılınmasında İhtilaf Olan Sınıflar	57
1.5.4.1.	Çocuklar	57
1.5.4.2.	Münafıklar.....	58
1.5.4.3.	İntihar Edenler.....	60
1.5.4.4.	Had Cezası Alan Kişiler.....	61
1.5.4.5.	Borçlular	62
1.5.4.6.	Ganimetten Çalan Kişiler.....	63
1.6.	Müşriklerin Cenazeleriyle İlgili Uygulamalar	64
1.6.1.	Savaş Durumunda Yapılan Uygulamalar.....	64
1.6.2.	Normal Hayatta Yapılan Uygulamalar	65
1.7.	Cenazenin Teşyi'i.....	65
1.7.1.	Cenaze Taşınırken Takınılan Tavır	68
1.7.2.	Cenaze Taşınırken Takip Şekli.....	69
1.7.3.	Cenaze Geçerken Ayağa Kalkma	70
1.8.	Cenazenin Tedfin İşlemleri	72
1.8.1.	Kabre Defnettikten Sonra Yapılan Dua ve Telkin Meselesi	78
1.8.2.	Defin Şekilleri	80
1.8.3.	Kabre Kimlerin Girebileceği.....	80
1.8.4.	Kabrin Yüksekliği.....	81
1.8.5.	Kabir Üzerine Herhangi Bir Şeyin Bina Edilmemesi.....	82

1.8.6. Kabrin Kime Ait Olduğunun Tespit Edilebilmesi İçin Yapılabilecek İşaretler	84
2. HZ. PEYGAMBER'İN VE HULEFA-İ RAŞİDİN'İN CENAZE İŞLEMLERİ	86
2.1. Hz. Peygamber'in Hastalığı ve Vefatı	86
2.2. Hz. Peygamber'in Cenaze İşlemleri.....	91
2.2.1. Hz. Peygamber'in Cenazesi'nin Yıkanması	91
2.2.2. Hz. Peygamber'in Cenazesi'nin Techizi.....	93
2.2.3. Hz. Peygamber'in Cenaze Namazının Kılınması	94
2.2.4. Hz. Peygamber'in Defnedilmesi	95
2.2.5. Hz. Peygamber'in Taziyesi	97
2.3. Hz. Ebûbekir'in Cenaze İşlemleri	98
2.4. Hz. Ömer'in Cenaze İşlemleri.....	100
2.5. Hz. Osman'ın Cenaze İşlemleri	104
2.6. Hz. Ali'nin Cenaze İşlemleri.....	105
3. ASR-I SAADET'TE TAZİYE UYGULAMALARI VE KABİR ZİYARETLERİ.....	106
3.1. Asr-1 Saadet'te Taziye Uygulamaları.....	106
3.1.1. Hz. Peygamber'in Bizzat Yaptığı Taziye Ziyaretleri	107
3.1.2. Taziyelerde Okunan Dua	108
3.1.3. Taziye Sahiplerine Yemek İkramı	108
3.1.4. Taziyenin Süresi	109
3.2. Asr-1 Saadet'te Kabir Ziyaretleri.....	110
3.2.1. Hz. Peygamber'in Yaptığı Kabir Ziyaretleri.....	111
3.2.2. Hz. Peygamber'in, Annesi'nin Kabri'ni Ziyaret Etmesi	113
3.2.3. Hz. Hamza'nın ve Uhud Şehitlerinin Kabirlerinin Ziyaret Edilmesi	114

3.2.4. Hz. Peygamber Dönemi'nde Sahabilerin Yaptığı Kabir Ziyaretleri ve
Hz. Peygamber'in Bu Ziyaretlere Karşı Tutumu115

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ116

KAYNAKLAR.....120

ÖZ GEÇMİŞ

ORJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.s. :	Aleyhis selam
b. :	Bin/ibni
bk. :	Bakınız
bs. :	Baskı
bt. :	Binti
c.c. :	Celle celaluhu
DİA :	DİA
ed. :	Editör
h. :	Hicri
H.z. :	Hazreti
m. :	Miladi
MÖ :	Milattan Önce
r.a. :	Radiyallahu anhu/anha
s. :	Sayfa
s.a.s :	Sallallahu aleyhi ve sellem
t.y. :	Tarih yok
thk. :	Tahkik eden
trc. :	Tercüme eden
trc. ed. :	Tercüme editörü
v. :	Vefatı
v. dğr. :	ve diğerleri

ÖNSÖZ

Kâinattaki her canlı gibi insan da doğar, yaşar ve ölür. İnsana, diğer canlılardan farklı olarak verilen özellikler neticesinde bazı sorumluluklar da verilmiştir. Bu sorumluluklar, hem bu dünya için hem de ahir dünya içindir. Sorumluluk sahibi olan insandan hayatta iken beklentiler olduğu gibi, bu insanın ölümünde de kendisine karşı diğer insanların sorumlulukları vardır. Ölüm ile başlayıp toprağa gömülünceye kadar olan bu işlemlere cenaze işlemleri denilmektedir.

Ölüm, insanlığın var olduğu günden beri hayatın merkezinde olan ve somut olarak göz önünde bulunan bir olgudur. İnsan hayatı doğum ile başladığı gibi ölüm ile de bitmektedir. İnanışların farklı olması ölümü farklı bir hale getirmiyor. Ancak ölümden önceki ve sonraki merasimler inançlara göre farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada ölüm olgusunun İslam Dini'nin ilk yıllarında nasıl anlaşıldığı ve ölüm ile ilgili merasimlerin nasıl ve nereden çıktığı incelenmektedir.

Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı hakkında birçok kitap ve makale yazılmış, birçok da araştırma yapılmıştır. Şüphesiz O'nun hayatındaki en ince ayrıntılar bile her bir Müslüman için çok önemlidir. Bu çalışmada da onun hayatında –özellikle peygamberlik vazifesini yüklediği dönemde- bir cenaze ile ilgili yapılan işlemlerin örnekleriyle beraber sunulması amaçlanmaktadır. Hz. Peygamber'in ailesinden vefat edenler için gerçekleştirilen işlemleri, münferit veya toplu ölümlerde yapılan cenaze işlemleri, sivil hayattaki ve savaşlardaki ölümler üzerine yapılan işlemleri konu alan bu çalışma, hepsini bir arada bulundurması açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çalışmada genel olarak Asr-1 Saadet'te cenaze işlemleri ele alınmıştır. Ancak Asr-1 Saadet'teki uygulamaların farklılığını ortaya koyabilmek için Asr-1 Saadet öncesi dönemlere de giriş bölümünde değinilmiştir. Asr-1 Saadet öncesi dönem kendi arasında semavi dinler ve beşeri ideolojiler olarak iki kısma ayrılmış ve bunlar da tarihi kronolojiye göre sıralanmıştır. Cenaze işlemleri fihhi bir konu olarak bilinse de bu uygulamaları tarihi açıdan ele alınmıştır ve araştırmalarımızda da İslam tarihi ve hadis kaynaklarından yararlanılmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadisleri İslam tarihine kaynak olarak kabul edilmiştir ve o şekilde ele alınmıştır. Cenaze

uygulamalarıyla ilgili mezheplerin görüş farklılıklarına çok fazla yer verilmemiştir, tarihi olaylardan bir hüküm çıkarmaya çalışılmamıştır.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Girişte Hz. Âdem'in çocukları Habil ile Kabil'in meselesinden başlayıp, semavi dinlerden Haniflik, Yahudilik ve Hıristiyanlık inançlarında cenaze işlemleri ile semavi olmayan ideolojilerden Budizm, Zerdüştilik ve Hz. Peygamber'den önceki müşrik Arap toplumunun cenaze uygulamalarına değinilmiştir. Birinci başlıkta, Hz. Peygamber döneminde cenazenin bütün işlemleri ele alınmıştır. Bu işlemler ölümden önceki son anlar ile başlayıp öldükten hemen sonra yapılan işlemler ile devam etmektedir. Ardından cenazenin techizi, yani hazırlanması olarak yıkanması ve güzel koku sürülmesi gelmektedir. Güzel koku sürülmesi işleminin akabinde ölünün kefenlenmesi ve cenaze namazının kılınması gelmektedir. Cenaze namazının kılınmasının ardından ölünün gömüleceği yere kadar taşınması ve taşınırken yapılması gerekenlerden bahsedilmiştir. Ardından ölüyü kabre defnetme işlemi ele alınmıştır. Bu başlıkta bahsedilen işlemler, tarihi olarak kronolojik sıraya göre değil bir kimsenin ölümden önceki haliyle kabre gömülene kadar olan uygulamaları aşamalarına göre ele alınmıştır. İkinci başlıkta ise Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin olarak adlandırılan ilk dört halifenin vefatları ve cenaze işlemleri ele alınmıştır. Üçüncü ve son başlıkta ise Asr-ı Saadet'te taziye uygulamaları ile kabir ziyaretleri incelenmiştir.

Bu çalışmada cenaze işlemlerinin İslam Dini'nden önceki dönem özet olarak giriş bölümünde ele alınmıştır. Asr-ı Saadet dönemi de ayrıntılı olarak, tarihi bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Bu araştırmayla cenaze uygulamalarının tarihi serüvenini ortaya koyma amaçlanmaktadır.

Bu tezin konusu ile ilgili yapılan tarama sonucu birebir aynı özelliklere sahip herhangi bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Asr-ı Saadet'te cenaze ile ilgili yapılan işlemleri tarihi açıdan ele alan müstakil bir esere bulunmamıştır. Bu konulardan, kronolojik olarak tarihi olayları aktaran temel İslam Tarihi eserlerinin içinde yeri geldiğinde bahsedildiği görülmektedir. Bu da cenaze ile ilgili dağınık bir bilgi sunmaktadır. Tarihi kaynaklarda cenaze ile ilgili dağınık olarak yer alan bilgiler bu çalışmada yine tarihi bir bakış açısıyla ölümden önceki sorumluluklardan

başlayıp kabir ziyareti ve taziye uygulamalarına kadar yapılan bütün işlemleri belli bir düzen içerisinde sunulmuştur.

Bu çalışmanın ilk aşamasından son şekline kadar benden tecrübelerini, teknik bilgilerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Salih ARI'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca tezin her aşamasında manevi desteğiyle yanımda duran anneme, babama ve eşime teşekkür etmeyi üzerimde bir hak olarak görürüm.

Muhammet Necip İLBAY

GİRİŞ

İnsan yaşamının önemli safhalarından biri de yaşamın son anı olan ölümdür. Bu dünyaya yeni gelen bir insan nasıl ki etrafındakileri açısından bir önem teşkil ediyorsa aynı şekilde ölümüyle de yakınındakileri etkilemektedir. Öyle ki bu etkilenme biçimi psikolojik olarak hemen her insanda aynı olsa da sosyolojik olarak toplumlar arasında farklı olabilmektedir. İnsanlar ölümleri için sosyo-kültürel farklılıklarına göre değişik ritüeller oluşturmuşlardır. İslam Dini'nde de ölüm anında yapılan uygulamalara cenaze işlemleri denilmektedir.

Cenaze işlemleri kavramı akla ilk olarak fıkhi bir terim olarak gelmektedir. Ancak, bu uygulamaların bir de tarihi bir serüveni vardır. Müslümanlar için bu serüven Hz. Peygamber'in nübüvvetiyle başlamıştır ki bu ilk döneme de Asr-ı Saadet denilmektedir. Bu çalışma ile vefat eden bir Müslümanın naaşının kabre konulana kadar hangi işlemlere tabi tutulduğunu, defin sonrasında ise kabir ziyaretinin nasıl ve ne kadar sıklıkla yapıldığı akabinde vefat edenin yakınlarına yapılan ziyaretlerinin mahiyeti Asr-ı Saadet'teki somut örnekleriyle açık bir şekilde görebilme fırsatı sağlanmaktadır.

Bu çalışma Asr-ı Saadet olarak adlandırılan Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem içinde cenaze ile ilgili yapılan işlemleri araştırmakla birlikte daha öncesinde veya diğer ilahi dinlerde yapılan uygulamalara çok kısa bir şekilde mukayese edilmesi amacıyla değinilmiştir. Hz. Peygamber devrinden sonra gelen Hulefa-i Raşidin devri ve sonrası cenaze işlemlerine değinilmemiş ancak Hulefa-i Raşidin diye tabir edilen ilk dört halifenin cenaze işlemleri de ele alınmıştır.

Bu tez, Asr-ı Saadet döneminde gerek Hz. Peygamber'in bizzat cenaze ile ilgili uygulamaları noktasında, gerek O'nun ashabının cenaze ile ilgili neler yaptıkları problemine bir çözüm olarak ortaya konulacaktır. Bu çalışma, Asr-ı Saadet'ten önce Arap toplumlarının, Yahudilerin, Hıristiyanların ve Zerdüştilerin cenaze ile ilgili işlemleri de analiz edilerek bu merasimlerin İslam ile ne kadar değiştiğini açığa çıkarmaya yardımcı olacaktır.

İslam tarihi kaynaklarının yanı sıra, Fıkıh (İslam Hukuku) ve Hadis ilmini

konu alan eserler de cenaze ile ilgili malumat içermektedir. Bu çalışmada ele alınan konu fıkıh ve hadis ilmini konu alan kaynaklarda Cenaiz (Cenazeler) bölümünde incelenmiştir. Bu çalışmada yararlanılan temel kaynaklar şunlardır:

Siretu İbn İshak; İbn İshak'a (v. 151/768) ait bu eser, altmışa yakın râvi tarafından rivayet edilmesine ve daha sonraki nesilden on âlimin birer nüshaya sahip olmasına rağmen bütünüyle günümüze ulaşmamıştır.¹ Bu eserde cenaze işlemleriyle alakalı olduğu düşünülen muhtelif birkaç tarihi olay çalışma içerisinde zikredilmiştir.

Siretu İbn Hişam; İbn Hişam'a (v. 218/828) ait bu eser, İbn İshak'ın *Kitabu'l-Meğâzî (Siretu İbn İshâk)* adlı eseri esas alınarak hazırlanmıştır.² Çevirisi yapılmış bu eserden özellikle Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili konulardan istifade edilmiştir.

Kitabü't-Tabakati'l-Kebir; İbn Sa'd'a (v. 230/845) ait olan eser, Tabakât kitaplarının ilki ve günümüze kadar ulaşan en eski kaynaktır.³ Türkçe'ye tercümesi yapılan bu eser de detaylı bir şekilde okunarak cenaze ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Bu eserden hem Hz. Peygamber'in hayatı hem de sahabilerin hayatı biyografik olarak ele alındığı için cenaze işlemleri ile ilgili uygulamalardan yararlanılmıştır.

Tarih-i Taberi; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberi (v. 310/923) tarafından hicri üçüncü asırda Arapça olarak yazılmıştır. Türkçe'ye çevirilmiş hali mevcuttur.⁴ Bu eserden muhtelif konularda cenaze ile ilgili bahisler geçmektedir. Bu çalışmaya da cenazeye ilgili tarihi olayları ışık tutmuştur.

el-Kamil fi't-Tarih; İbnü'l Esîr el-Cezerî'nin (v. 606/1210) bu meşhur kitabı insanlığın yaratılışından h. 628/m.1230 yılına kadar geçen dünya olaylarını içeren genel bir tarih kitabıdır.⁵ Bu eserden, Hz. Peygamber ve ilk dört halifenin vefatı ve cenaze işlemlerini konu alan bölümlerden faydalanılmıştır.

¹ Mustafa Fayda, "İbn İshak", *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), 20: 95.

² Mustafa Fayda, "İbn Hişam", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), 20: 71-72.

³ Mustafa Fayda, "İbn Sa'd", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), 20: 295.

⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Tarih-i Taberi*, Trc. Mehmet Faruk Görtünca, 4 Cilt, (İstanbul: Sağlam Yayınevi, t.y.).

⁵ Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (İbnü'l Esir), *el-Kâmil fi't-Tarih*, Trc. Mehmet Beşir Eryarsor, (İstanbul: Bahar Yayınlar, 1991).

el-Bidâye ve 'n-Nihaye; İbn Kesîr'in (v. 774/1373) büyük tarihçiler arasında yer almasını sağlayan eser, başlangıçtan hicri 767 (m. 1366) yılına kadar gelen olayları kronolojik sırayla anlatan on dört ciltlik umumi bir İslâm Tarihi eseridir.⁶ Bu eserden de Hz. Peygamber ve ilk dört halifenin vefatı ile cenaze işlemlerini konu alan bölümlerden faydalanılmıştır.

Yukarıda bahsedilen tarih kitaplarında cenaze ile ilgili aşağıdaki hususlara kronolojik olarak değinilmiştir. Hz. Peygamber'in annesinin kabrini ziyaret etmesi, eşi Hz. Hatice'nin vefat olayı, Bedir ve Uhud savaşlarında şehit olanların cenaze işlemleri ile Hz. Peygamberin çocuklarının vefatında yapılan işlemler. Hz. Peygamber'in cenaze namazını kıldırmadığı kimselerle ilgili olaylar ve Mute Savaşı'nda şehit olan Cafer b. Ebi Talib'in ailesine yaptığı taziye ziyareti gibi olaylar, zikredilen eserlerin cenaze işlemleriyle ilgili konulara değindiğini göstermektedir.

Hadis kitaplarının Cenazeler bölümü de konumuzla ilgili olup Hz. Peygamber'in Cenazeler ile ilgili sözlerini ve uygulamalarını içermektedir. Temel İslam kaynakları arasında olan, Kur'an'dan sonra referans alınan Hadis ilmi ile ilgili en meşhur kitaplardan Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, (v. 256/869) tarafından telif edilen ve Kütüb-i Sitte'nin birinci kitabı kabul edilen *el- Câmiu's-Sahîh (Sahîh-i Buhârî)*⁷, Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, (v. 261/874) tarafından telif edilen ve Kütüb-i Sitte'nin ikinci kitabı olan *el-Câmiu's-Sahîh (Sahîh-i Müslim)*⁸, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, (v. 279/892) kısa adıyla et-Tirmizi'nin *Sünen-i Tirmizî*,⁹ Ebû Dâvud Muhammed b. Süleyman es-Sicistânî'nin (v. 275/888) meşhur eseri olan *Sünen-i Ebû Dâvud*¹⁰, Ebû Abdurrahman Ahmet b. Şuayb en-Nesâî, (v. 303/915) tarafından telif edilen *Sünen-i Nesâî*¹¹ ve İbn Mâce el-Kazvinî (v. 275/888)

⁶ Abdulkerim Özaydın, "İbn Kesir", *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), 20: 133.

⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhari, *Sahihü'l Buhari*, 7 Cilt, (Dimaşk: Daru İbn Kesir, 1990).

⁸ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburi, *el-Camiu's-Sahih*, Thk. Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref b. Mûri en-Nevevi, 1. Bs. (Dimaşk: Darü'l Mustafa, 2016).

⁹ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, *el-Camiü's-Sahih Sünen-i Tirmizi*, Thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, (Beyrut: Darul Kitabi'l-İlmiyye, t.y.).

¹⁰ Ebû Davud Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistâni, *Sünen-i Ebû Davud*, Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, (İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyye, t.y.).

¹¹ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb en-Nesâi, *Sünenü'n-Nesâi*, (Beyrut: Daru İhyai't-Turasil-Arabî, t.y.).

tarafından telif edilen *Sünen*¹² adlı eserlerin ‘Cenaiz’ bölümleri detaylı bir şekilde okunarak istifade edilmiştir.

Çalışmamızla ilgili Ankara’da Diyanet İşleri Reisliği Yayınlarından Hasan Fehmi Başoğlu tarafından 1958 yılında yayınlanmış *İslamiyetde Cenaze* adlı bir kitap vardır. Ancak bu kitap o zaman için kısa bir bilgilendirme amaçlı yazılmış olup toplam yirmi iki sayfadır. Cenaze uygulamalarını tarif eden bir mahiyettedir.

Çalışma konumuzla ilgili yapılan akademik çalışmalar ise şöyledir:

Levent Öztürk tarafından 2004 yılında İstem dergisinde 4. Sayıda yayınlanan *Hz. Peygamber Döneminde Cenazeler ve Kabirler; Baki’ a Uçan Vucud-i Cavidaniler* adlı makalesi, Hz. Peygamber döneminde Cenazelerle ilgili işlemlerden bahsetmektedir. Makale, Giriş, Ölüm Gerçeği, Cenaze Namazları, Kabre Doğru Yolculuk, Dünya’daki Son Mekân Kabirler, Defin Sonrası, Kabir Ziyaretleri ve Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Hadislerden faydalanıp İslam Tarihi alanında kaleme alınmıştır. Bu makale çalışmak istediğimiz konuyla benzer gözükse de bizim çalışmak istediğimiz konu Hz. Peygamber’den önce cenazeler ile ilgili yapılan uygulamaları, Hz. Peygamber’in yaşadığı dönemdeki uygulamaları ve Hz. Peygamber’in şahsının ve ilk dört halifenin cenaze işlemlerini de barındırması açısından bu makaleden daha farklı, geniş ve ayrıntılı olacaktır.

Yusuf Acar’ın 2013 yılında İstem dergisinde yayınlanan *Hz. Peygamber’in Cenaze Namazlarını Kılmaktan İmtina Ettiği Kimselerle İlgili Rivayetleri Tahlili* adlı makalesi ile yine 2013 yılında İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi’nde yayınlanan *Münafıkların Cenaze Namazlarına İlişkin Rivayetlerin Tahlili* adlı makalesi araştırma konumuzun bir kısmı ile ilgili rivayetleri incelemektedir.

Remzi Hansu tarafından Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı’nda çalışılmış olan *Sünnet’te ve Geleneğimizde Cenaze Merasimlerinin Birbirine Uygunluğu Meselesi (Bingöl Örneği)* adlı tez, Asr-ı Saadet’te cenaze merasimlerini Hadis Bilim Dalı’na göre inceleyip Bingöl’deki uygulamalarla kıyaslamayı konu almıştır.

¹² Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mace er-Rebei el-Kazvini, *Sünen-i İbn Mace*, (Kahire: Daru İhyai’t-Turasil Arabiyye, 1975).

Asr-ı Saadet'ten Önce Cenaze İşlemleri

Asr-ı Saadet'te cenaze işlemlerinin incelenmesinden önce 'cenaze' kelimesinin anlamından bahsedilecek sonra kısaca Hz. Âdem (a.s.) ile oğulları Habil ile Kabil'in kıssasına kısa bir şekilde değinilecek ardından İslam'dan önceki semavi dinler ile semavi olmayan dinlerden bazılarının cenaze işlemlerine yer verilecektir.

Arapça'da cenaze ve cenaiz kelimeleri sözlük anlamı olarak ölü ve tabut anlamına gelmektedir.¹³ Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar birçok toplumun kültüründe ölüm ve cenazeler ile alakalı çeşitli ayinlerin varlığı bilinmektedir. En eski dolaylı belgelere Yontma Taş devrinin ortalarından (M.Ö. 150.000-35.000) itibaren Avrupa'daki Homo Neandertalensis mezarlarından bulunan kalıntılar arasında rastlanmaktadır. Yazılı eserlerden elde edinilen bilgilere göre Sümer, Asur, Hitit ve Mısır medeniyetlerinde bu ayinler mevcuttur.¹⁴

Bu çalışmada bahsedilecek olan ilk cenaze işlemi, Hz. Âdem'in (a.s.) çocuklarından Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi ve gömmesi olacaktır. Kabil, kardeşi Habil ile kardeşlerin evlilik meselesi nedeniyle arasını bozmuş ve kardeşine büyük bir kin gütmeye başlamıştı. Hz. Âdem'in yanlarında olmadığı bir zamanda, Habil kırdaki hayvanlarını otlatırken Kabil kardeşinin yanına gelerek: Senin kurbanın kabul edilir benimki kabul edilmez, öyle mi, diyerek kardeşine olan kinini açığa çıkarmış ve kardeşi Habil'i bir taş ile öldürmüştür. Kabil'in, kardeşi Habil'i demir ile başına vurduğu, eliyle boğazını sıkarak öldürdüğü veya dişiyle canavar gibi kardeşini parçaladığı da rivayet edilmektedir. Daha sonra kardeşini öldürdüğü için babasının yanına gidemeyen Kabil, tek başına kardeşinin cesediyle beraber günlerce dolaşmış. Kardeşini öldürmenin verdiği sıkıntının yanında, cesedini ne yapacağını bilmemesi de ayrıca Kabil'i sıkıştır. Ne yapacağını bilmeyen Kabil, önünde iki karganın kavga ettiğini ve birinin diğerini öldürdüğünü, ardından toprağa gömdüğünü görmüştür. Bu olayı hayretle izleyen Kabil, bir karga kadar olamadığını düşünerek kendine kızmış ve kardeşinin cesedini aynı şekilde toprağa gömmüştür.¹⁵ Bu olay Kur'an'ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: “Allah, kardeşinin cesedini nasıl

¹³ Arif Erkan, *el-Beyan* (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2004), 1: 945.

¹⁴ Kürşat Demirci - Mehmet Şener, “Cenaze”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993), 7: 353.

¹⁵ Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, trc. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 1: 125-127.

gömeceğini ona (Kabil'e) göstermek için, yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi. (Kabil) Dedi ki: Bana yazıklar olsun! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz kaldım. Böylece pişman olanlardan oldu.” (el-Maide 5/31)

Kardeşinin cesedine ne yapacağını bilmeyen Kabil, bir karganın kendisine örnek olmasıyla en azından kardeşinin cesedini toprağa gömmüştür. Bu olay yeryüzündeki ilk cenaze işlemi olmuş ve ilk katil olan Kabil cenazeyi nasıl gömeceğini bilmemiştir.¹⁶ Bu cenazede görünen o ki ölüyü gömme dışında her hangi bir işlem yapılmamıştır.

Bu olaydan çok sonraları Hz. Âdem'in vefat ettiği bilinmektedir. Rivayetlere göre Hz. Âdem'e ölüm yaklaştığında yanında bulunan çocuklarına, kendisine cennet meyvelerinden getirmelerini istemiştir. Çocukları da cennet meyvelerini aramaya başlamışlar. Hz. Âdem'in çocukları cennet meyvelerini ararken Hz. Âdem'in cenaze işleriyle ilgilenecek olan meleklerle karşılaşmışlar. Melekler, Hz. Âdem'in çocuklarına ne aradıklarını sorduklarında cennet meyvesi, cevabını almışlar. Melekler bu dolaşanlardan kendileriyle beraber Hz. Âdem'in yanına dönmelerini istemişler. Döndüklerinde Hz. Âdem'i vefat etmiş bir şekilde bulmuşlar.¹⁷ Melekler Hz. Âdem'i çocukları onları izlerken, alıp yıkamışlar, güzel kokular sürdümüşler ve kefenlemişler. Ardından bir melek öne geçip Hz. Âdem için cenaze namazı kılmış. Diğer melekler ve Hz. Âdem'in çocukları da bu meleğin arkasında saf tutmuşlardır. Daha sonra Hz. Âdem'i kabrin içine koymuşlar ve üzerini örtmüşler. Orada bulunanlara da bu sizin ölümlerinizi yapacağımız sünnetinizdir, diyerek cenaze işlemlerini uygulayarak öğretmişlerdir.¹⁸ Hz. Âdem'in oğlu Hz. Şit'e taziyede bulunmuşlardır.¹⁹

Böylece, insanları yeryüzüne gönderen Yüce Allah'ın (c.c.), insanların hayatlarında önlerine çıkacak problemleri çeşitli vesilelerle kendilerine öğrettiği görülmektedir. Cenaze işlemleri de ilk insanların önünde bir problem olarak durmaktaydı ve bunun çözümü yukarıda anlatıldığı gibi öğretilmiştir.

¹⁶ Seyyid Kutub, *Fizılâl-il Kur'an*, trc. İ. Hakkı Şengüler v.dğr. (İstanbul: Hikmet Yayınları, t.y.), 4: 208.

¹⁷ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Musa Kazım Yılmaz, 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 1: 16.

¹⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 16-17.

¹⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1: 131.

Hız. Âdem'den sonra birçok peygamber gönderilmiş ve insanlar dinlerini bu peygamberlerden öğrenmişlerdir. Asr-1 Saadet'te cenaze işlemlerinin açıklanmasına geçmeden önce Hız. Peygamberden önceki uygulamalara da kısaca değinmek gerekir. Bu uygulamalar, semavi dinler ve semavi olmayan dinler şeklinde iki başlıkta incelenecektir. Semavi dinlerde Yahudilik, Hıristiyanlık ve Haniflik inançlarına göre cenaze işlemleri incelenecek, semavi olmayan inanışlardan da Budizm, Zerdüştilik ve Hız. Peygamberden önce Arap toplumundaki putperestlik inancına göre incelenecektir.

1- Semavi Dinlere Göre Cenaze İşlemleri

Haniflik İnancına Göre

Hız. Peygamberin getirdiği dinden önce Hız. İbrahim'in dinine bağlı kimselere hanif denilir.²⁰ Bu isimlendirme Kur'an-ı Kerim'de ve Hız. Peygamber'in hadislerinden anlaşılmaktadır.²¹ Haniflik inancı da bu dinin kuralları olarak adlandırılabilir. Hanif kelimesi Kur'an'da hem Yahudi ve Hıristiyan hem de müşriklerin tersi olarak zikredilmektedir. "*Dediler ki: Yahudi veya Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız. De ki: Hayır! (Biz) Hanif olan İbrahim'in dinine mensubuz. O müşriklerden değildi.*" (el-Bakara 2/135) Bu ayetten de anlaşılacağı üzere Haniflik, Yahudi ve Hıristiyan olmayan aynı zamanda putlara tapmayıp bir tek ilaha inanan kimselerdirler. Hız. Peygamber'in nübüvvet vazifesinden önce de Hanif olanların yaşadığı ve Hız. Peygamber'in bunları gördüğü de bilinmektedir.²²

Haniflik inancında cünüplükten temizlenme, Cuma günleri gusül abdesti alma, cenazelerini yıkama ve cenaze namazı kılma gibi uygulamalar vardı.²³ Ancak bu uygulamalar İslam dininin getirdiği kurallarla birebir örtüşmüyordu. Haniflerin cenaze uygulamalarında ölülerini yıkama ve kefenlemeleri vardı. Ölünün kabre gömülmesinden önce bir yakını tarafından iyilikleri sayılır ve ölü övülürdü.²⁴ Haniflerin bu uygulamaları Allah'a olan inançları ve ölümden sonra dirilişe olan imanlarından dolayı idi. Hanifler, yanlarında bir cenaze geçtiği zaman ayağa kalkıp

²⁰ Şaban Kuzgun, "Hanif", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 16: 33.

²¹ Hasan Küçükçopur, *İslam Tarihinde Hanifler* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988), 94.

²² Kuzgun, "Hanif", 16: 36-38.

²³ Şaban Kuzgun, *İslam Kaynaklarına Göre Hız. İbrahim ve Haniflik* (Kayseri: Seda, 1985), 176.

²⁴ Ali Osman Ateş, "Asr-1 Saadet'te Dinler ve Gelenekler", *Bütün Yönleriyle Asr-1 Saadet'te İslam*, ed. Vecdi Akyüz (İstanbul: Beyan Yayınları, 2006), 31.

“Senin içinde bulunduğun durum, hayattayken ailenin içinde bulunduğu durum gibidir” gibi cümleler sarf ederlerdi. Bu uygulamaların Hz. İbrahim’den kaldığı bilinmektedir.²⁵ Hz. Peygamber’in dedelerinden olan Kusayy b. Kilab da tevhid inancına sahip biriydi.²⁶ Kendisi vefat edince Hacun adlı bir mezarlığa gömülmüştür.²⁷ Kusayy b. Kilab’dan sonra Mekkeliler ölülerini Hacun adlı mezarlığa gömmeye başlamışlardır.²⁸ Mekkeli halk Kusayy’ın ölümünün ardından onun kabrini ziyaret eder ve saygı gösterirlerdi.²⁹ Bu da Haniflik inancının gereği olarak yapılmıştır. Çünkü aynı dönemde yaşayıp da ahiret inancı olmayan putperest insanların kabir ziyaretinde bulunmaları ve ölülerini yâd etmeleri düşünülemez.

Hiz. Peygamberin dedesi Abdulmuttalib b. Haşim’in ölümünde de yakınları kendisini yıkamış, yıkarken Sidr ağacının yaprağını da kullanmışlar. İki kat kumaş ile kefenlemişler daha sonra kefenine misk kokusu da sürmüşler. Abdulmuttalib b. Hişam’ın cenazesi eller üzerinde taşındıktan³⁰ sonra dedesinin mezarının bulunduğu Hacun mezarlığına gömülmüştür.³¹ Abdulmuttalib’in sidr ile yıkanması Kureyş’te bir ilk olmuştur.³²

Abdulmuttalib’in cenazesine yapılan bu uygulamalar, ahiret inancının zayıfladığı ve putperestliğin revaçta olduğu bir döneme denk gelmesine rağmen Haniflik inancına mensup olanların hala var olduğuna ve bu dinin ritüellerinin unutulmadığına delildir. Çünkü Abdulmuttalib’in ölümünde henüz Hiz. Peygamber’e nübüvvet vazifesi verilmemişti.

Bu dönemde bir kişinin nerede ölürse genellikle oraya gömüldüğü görülmektedir. Örneğin, Hiz. Peygamber’in babası Abdullah’ın ticaret için yola çıktığında Medine’de öldüğü ve Neccaroğullarından Adi b. Nabiğa’nın evine gömüldüğü rivayet edilmektedir.³³ Yine Hiz. Peygamber’in dedelerinden Haşim b.

²⁵ Ateş, “Asr-ı Saadet’te Dinler ve Gelenekler”, 31.

²⁶ Mustafa Asım Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Mekke Devri* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987), 1: 82.

²⁷ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 59.

²⁸ Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Mekke Devri*, 1: 84.

²⁹ Ebü’l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, trc. Mehmet Beşir Eryarsor (İstanbul: Bahar Yayınları, 1991), 2: 28.

³⁰ Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Mekke Devri*, 2: 76.

³¹ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 107.

³² Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Mekke Devri*, 2: 76.

³³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 87; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 15.

Abdulmenaf'ın da ticaret için gittiği Gazze'de öldüğü ve oraya gömüldüğü rivayet edilmektedir.³⁴

Yahudilik İnancına Göre

Yahudilik, semavi dinlerden olup kendilerine Tevrat'ın kitap olarak indiği ve Hz. Musa'nın peygamberliğini yaptığı dindir.³⁵ Yahudi halkının inancı anlamına gelen Yahudilik ismi Hz. Musa tarafından verilmemiş olup, ondan uzun bir müddet sonrasında verilmiştir.³⁶ Bu isim verilmeden önce İsrailoğulları'nın dini ve İbranilerin dini olarak isimlendirilmiştir. Bu isimlendirmeler de Yahudilerin mensup oldukları kavimden dolayı yapılmıştır. Hz. Musa'nın İsrailoğulları'na öğrettiği din dayanağını Tevrat adlı ilahi kitaptan almaktaydı. Hz. Musa bu dinin kurallarını ilahi vahiy kanalıyla öğrenip hayatındaki uygulamalarla da gönderildiği kavme öğretmiştir.³⁷ Ancak bilindiği üzere Hz. Musa'dan sonra Yahudiler kendi ilahi kitapları olan Tevrat'ı değiştirmeye başlamışlar ve bu dini tahrif etmişlerdir. Yahudilerin ahiret ile ilgili inançları kendi aralarında farklılık göstermektedir. Bazı Yahudi mezhepleri Tevrat'ta bahsedilmediği gerekçesiyle ahireti yok saymaktadır. Ahirete inananların da inançlarında sapmalar görülmektedir.³⁸

Yahudilerden olan Peruşim grubu ahirete ve öldükten sonra dirilişe inanıyorken Saduki grubu ise bunları inkâr edip, Tevrat'ta açık bir şekilde görmediklerine inanmayacaklarını ikrar ederek kıyametin olmadığını savunmuşlardır.³⁹ Sadukilerin bu şekilde öteki âlemi inkârı eski İbrani inancıyla benzeşmektedir.⁴⁰ Bu iki grubun sırf bu inanç ayrılıklarından dolayı bir birilerine zarar verdikleri de olmuştur.⁴¹

Yahudilikte cenaze ile ilgili uygulamaların Tevrat'ın ilk beş bölümünde açık bir şekilde bahsedilmemesinden dolayı çok tanrılı dinlerden etkilendiği

³⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 66.

³⁵ Ömer Faruk Harman - Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 43: 187.

³⁶ Ali Erbaş v.dğr., *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Ali Erbaş, 3. Bs. (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013), 129.

³⁷ Erbaş v.dğr., *Yaşayan Dünya Dinleri*, 129.

³⁸ Harman - Gürkan, "Yahudilik", 43: 223.

³⁹ Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, ed. Erhan Güngör, 4. Bs. (İstanbul: Anka, 2004), 224; Harman - Gürkan, "Yahudilik", 43: 213.

⁴⁰ İsmail Taşpınar, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik'te Ahiret İnancı* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003), 160.

⁴¹ Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, 224.

görülmektedir. Sonraki bölümlerden olan ve özellikle Yahudi Yasası olarak kabul edilen Talmud bölümünde cenaze ile ilgili uygulamalara yer verilmektedir.⁴²

Yahudilikte ölümü yaklaşan bir kimsenin yanına gitmenin belli kuralları vardır. Buna göre öncelikle ölümü yaklaşan kişinin yakınları daha sonra sevdiği diğer kişiler ve din adamları olan Hahamlar yanına giderler. Ölmek üzere olan kişinin tekrar etmesi için “Dinle ey İsrail: Tanrımız Rab bir olan Rabdır” mealindeki duayı okurlar. Bunun yanında ölmek üzere olanın yanında bulunan herkes üç defa “Saltanatının haşmetine ebediyete kadar hamdolsun” cümlesini daha sonra da yedi defa “Yahve Tanrıdır” ifadesini tekrar ederler. Hastanın burnunun ucuna bir tüy bırakarak ölüp ölmediğini anlamaya çalışırlar.⁴³ Yahudilik inancında kişi ölünceları, ayakları ve çenesi bağlanır. Ölünlün en yakınlarından biri, ölen kişinin açık kalan gözlerini kapatır. Ölen kişinin göbeğinin üzerine metal bir eşya bırakılır ve ölünlün evindeki aynalar kapatılır.⁴⁴ Yahudilik inancında kişi ölene kadar kendisine saygı duyulur, öldükten sonra ise murdar sayılır ve biran önce kendisinden kurtulmak istenir. Gelenekçi Yahudi din adamları (kâhinler soyundan gelenler) bir evde ölü varsa o eve girmezler. Ölü evden çıktıktan sonra bir müddet o eve girmez ve evin bazı ayinlerle temizlenmesinden sonra girerler.⁴⁵

Yahudilerde ölen kimsenin biran evvel gömülmesi geleneklerindedir. Ölenin ailesi cenaze işlemlerinden uzak tutulur. Bunun nedeni ailenin bu üzüntülü zamanda Tanrı'ya yeterince hamd etmelerindeki şüpheden dolayıdır. Yahudiler ölüleri gömülmeyene kadar birbirilerine taziyede bulunmazlar. Ölüleri yıkama işini yapan görevlileri vardır. Bunlara Hebra Kaddişa ismi verilmiştir. Kutsal Birlik anlamına gelir. Hebra üyeleri erkek ve kadınlardan oluşur. Ölünlün cinsiyetine göre bu kişiler çağırıldıkları zaman görevlerini yerine getirmek üzere hızlı bir şekilde gelirler. Bu üyeler ölen kimseyi yatağından alır, elbiselerini çıkarır ve ölüyü yıkarlar. Önce sembolik bir şekilde ılık bir su dökülür. Bu arada ölünlün üzeri örtülü olur.

⁴² Ercan Arıklı, ed., “Yahudilik”, *Dinler Tarihi Ansiklopedisi: İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik ve İlkel Dinler*, trc. Zeynep Akbay v.dğr. (İstanbul: Gelişim Yayınları, t.y.), 2: 464; Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1966), 390.

⁴³ Arıklı, “Yahudilik”, 2: 464; Örs, *Musa ve Yahudilik*, 390-391.

⁴⁴ Demirci - Şener, “Cenaze”, 7: 354.

⁴⁵ Arıklı, “Yahudilik”, 2: 464-466; Örs, *Musa ve Yahudilik*, 391.

Daha sonra Hebra üyeleri tarafından ölü bol su ile yıkanıp temizlenir. Bu arada belli duaları yapılır. Yıkama esnasında bu dualar dışında başka hiçbir şey konuşulmaz.⁴⁶

Ölü yıkandıktan sonra kurulanır ve kendisi için hazırlanan kefene sarılır. Önceleri kişinin konumuna göre özel giysiler ile kefenlenirken daha sonra tek tip beyaz kumaş ile kefenlenme işlemi yapılmıştır. Kefenleri takke, gömlek, don, kuşak ve kemer olmak üzere beş parçadan oluşmaktadır.⁴⁷ Günümüzde bazı yerlerde günlük kıyafetleriyle de kefenlenenler mevcuttur.⁴⁸ Kişi kefenlendikten sonra beyaz tahtadan yapılmış sade bir tabuta konur ya da eski geleneklere göre hiç tabuta konulmadan doğrudan toprağa gömülür. Yahudiler ölülerini mezara götürünce omuzlarında taşırlar, bir Yahudi cenaze taşıyanlara denk gelirse bunlarla beraber biraz yürüdüktan sonra “selamete git” temennisinde bulunur. Hahamlar dışında Yahudi ölüleri sinagoglara alınmaz, Hahambaşı ile Hahamların ölüleri sinagogların içinde yedi defa dolaştırılır. Ölen kişi mezara getirildiğinde Haham onun için dua eder yakınlarına da teselli mahiyetinde konuşma yapar. Daha sonra Hebra üyeleri ölünün yüzü doğuya çevrilmiş bir halde kabrine indirirler. Böyle yapılmasının sebebi ölünün Yaruşalim Tapınağı’na doğru yöneltmek istemelerinden dolayıdır.⁴⁹ Orada bulunanlar ölünün üzerine toprak atarlar.⁵⁰ Yahudiler orta çağa kadar ölülerini kayaların kovuklarına bırakmış daha sonra mezarlara gömmeye başlamıştır.⁵¹ Kadınlar ölünün üzerine toprak atamaz ve bu törene katılamazlar. Ölü gömüldükten sonra oradakiler ölünün yakınlarına başsağlığı diler ve orada hazır bulunanlara yemek ikram edilir.⁵² Orada bulunanlar mezarlığı hızlı bir şekilde terk ederler. Bu da geleneğe göre ölü için gelen meleklerin sesini duymamak için yapılan bir uygulamadır.⁵³

Yahudilikte mezar ziyareti de yapılır. Ölen kişinin ölüm yıl dönümünde oruç tutularak özellikle anne baba veya öğretmen gibi değer verilen kişilerin mezarları ziyaret edilir. Bu uygulama Yahudiliğin ilk zamanlarından beri süregelen bir

⁴⁶ Arıklı, “Yahudilik”, 2: 466; Örs, *Musa ve Yahudilik*, 392.

⁴⁷ Örs, *Musa ve Yahudilik*, 393.

⁴⁸ Ramazan İnci, *İlahi Dinlerde Cenaze ve Defin*, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019), 21.

⁴⁹ Arıklı, “Yahudilik”, 2: 466; Örs, *Musa ve Yahudilik*, 393-395.

⁵⁰ Arıklı, “Yahudilik”, 2: 466; Örs, *Musa ve Yahudilik*, 395; Demirci - Şener, “Cenaze”, 7: 354.

⁵¹ Demirci - Şener, “Cenaze”, 7: 354.

⁵² Arıklı, “Yahudilik”, 2: 466; Örs, *Musa ve Yahudilik*, 395.

⁵³ Harman - Gürkan, “Yahudilik”, 43: 354.

uygulamadır.⁵⁴ Yukarıda bahsi geçen uygulamalar zaman ve mekâna göre değişiklik gösterebilmiştir.⁵⁵ Örneğin, ilk zamanlarda Yahudiler ölümlerini kayaların oyuklarına gömerken daha sonraları mezarlığa gömmüşlerdir.⁵⁶

Hıristiyanlık İnancına Göre

Hız. İsa'nın peygamberi olduğu semavi dine Hıristiyanlık denir. Kutsal kitapları İncil'dir. İslam literatüründe Hıristiyanlar için Nasrani, İsevi ve Mesihi terimleri kullanılmaktadır. Hıristiyanlık için de Nasraniyye ve Mesihiyye kavramları kullanılmaktadır.⁵⁷ Hıristiyanlık inancı Hız. İsa'ya ve bu dinin Kutsal Kitab'ı İncil'e inananlara verilen genel bir isim olsa da bu dinin içinde Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliselerinden oluşan üç büyük mezhep vardır. Bu üç büyük mezhebin dışında küçük mezhepler ve tarikatlar da mevcuttur. Hıristiyanlık bu mezhepler ve tarikatların üst kimliğidir.⁵⁸

Hıristiyanların ahiret inancı olduğu için ölüm bir yok oluş değildir. Ruh ölümsüzdür, ölüm gerçekleştiğinde ruh bedenden ayrılır ve kıyamet günü tekrar bedene döner.⁵⁹ Hıristiyanlar ilk dönemlerinde cenaze işlemlerinde Yahudileri taklit etmişlerdir. Bir kimse ölmek üzere iken yakınları çağrılır ve helalleşirlerdi.⁶⁰ Daha sonraları ölüm döşeginde olan kişinin yanına papaz çağırarak ve kişiyi papazla baş başa bırakarak gelenek haline dönüştü. Papaz ölmek üzere olan kişi ile baş başa kalınca günahlarından tevbe etmesi ve dua etmesi için hatırlatmalarda bulunur. Ölümü yaklaşan kişiye üfler ve haç çıkarır. Hastanın şuuru yerindeyse ve gücü yeterse o da haç çıkarır aksi durumda papazın söylediklerini içinden tekrar eder. Hıristiyanlıkta kişi ölünce acele bir şekilde gömülmez, en az bir gün süreliğine bekletilebilir. Ölüm gerçekleşince vücudunun üstüne bir haç işareti bırakılır. Kişi evden çıkarılarak kilisede ölümlerinin yıkanması için ayrılan yere götürülürdü ve bu işlem önceleri omuzlarda taşınarak yapılırdı.⁶¹ Ölü kilisede yıkandıktan sonra yeni giysiler giydirilir. Tabuta bırakılır ve elleri göbeğinin yukarısında bir haç işareti

⁵⁴ Örs, *Musa ve Yahudilik*, 396.

⁵⁵ Arıklı, "Yahudilik", 2: 466.

⁵⁶ Harman - Gürkan, "Yahudilik", 43: 354.

⁵⁷ Kürşad Demirci, "Hıristiyanlık", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 17: 328.

⁵⁸ Erbaş v.dğr., *Yaşayan Dünya Dinleri*, 181.

⁵⁹ Ercan Arıklı, ed., "Hıristiyanlık", *Dinler Tarihi Ansiklopedisi: İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik ve İlkel Dinler*, trc. Zeynep Akbay v.dğr. (İstanbul: Gelişim Yayınları, t.y.), 2: 332.

⁶⁰ Demirci - Şener, "Cenaze", 7: 354.

⁶¹ Arıklı, "Hıristiyanlık", 2: 333.

yapacak şekilde vücudunun üstüne bırakılır. İlk dönem Hıristiyanları ölülerine elbise giydirmez onları beyaz bir bez ile kefenleyerek tabuta bırakırlardı.⁶²

Eskiden ölen kişi kayalarda açılmış basit mezarlıklara gömülürdü.⁶³ Hıristiyan ölüleri başı Kudüs'e bakacak şekilde gömülür, gömüldükten sonra papazın mezar başında bir konuşma yapması beklenirdi.⁶⁴ Mezarın şekli, ölünün gömülme tarzı kilise tarafından belirlenir, bu konularda kişinin kendisine (ölmeden önce) ya da ailesine seçme hakkı tanınmaz. Hıristiyanların mezhep farklılıkları cenaze merasimlerinde de katı bir şekilde uygulanır, kişi başka bir mezhepten ise diğer mezhep onun ölüsünü kilisede yıkamaz, kendi mezarlıklarına da gömmezler. Örneğin, bir Ortodoks ölüsü Katoliklerin mezarlığına gömülemez. Ölü gömüldükten sonra da papaz mezar başında bir konuşma yapar. Ölü için daha sonraki günlerde veya ölüm yıl dönümlerinde belli anma törenleri yapılır. Hıristiyanlarda ölüleri yakma geleneği ilk dönemlerde olmayıp sonradan ortaya çıkmıştır. Ölülerini yakmak isteyenler de önce kiliseye getirip gerekli uygulamaları yaptırdıktan sonra ölüsünü yakabilir. Hıristiyanlarda ölülerin bir gün dirileceği inancıyla bu sayılan bütün uygulamalar büyük bir saygı içinde yapılır.⁶⁵ Ancak bu saygıyı hak etmeyenleri de kabrine gömülmekten bile alıkoydukları görülmektedir. Bu duruma Selman-ı Farısı adlı sahabinin yaşadığı bir anekdot örnek gösterilebilir. Hz. Selman (r.a.) henüz Müslüman olmadan önce bir piskoposun yanında çalışmış ancak çalıştığı piskoposun kötü biri olduğunu ve halkın kiliseye ve fakirlere yaptığı yardımını alıp kendisi için sakladığını görmüştü. Çok geçmeden bu piskopos ölünce halk onun cenazesini kaldırmak için gelmiş ve Hz. Selman bu durumu kendilerine anlatmıştı. Halk, piskoposun kendilerini kandırdığını anlayınca piskoposu mezara gömmeyip bir ağaca bağlamış ve cesedini taşlamışlar.⁶⁶

Hıristiyanlığın son dönemlerinde kişi ne kadar günah işlerse ölümü yaklaştığında bir papaz gelip bütün günahlarını çıkarabiliyor. Ancak eski dönemlerine bakıldığında günahkâr bir din adamının toprağa gömülmesini bile çok görmüşlerdir. Bu da Hıristiyanlık inancının zamanla nasıl değiştiğini göstermektedir.

⁶² Demirci - Şener, "Cenaze", 7: 354; Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 89.

⁶³ Demirci - Şener, "Cenaze", 7: 354.

⁶⁴ Arıklı, "Hıristiyanlık", 2: 334; Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 89.

⁶⁵ Arıklı, "Hıristiyanlık", 2: 334.

⁶⁶ Muhammed İbn İshak, *Siyer*, thk. Muhammed Hamidullah, trc. Sezai Özel, 1. Bs. (İstanbul: Akabe, 1988), 141.

2- Semavi Olmayan Bazı İnanışlara Göre Cenaze İşlemleri

Budizm'e Göre

Budizm, Buda'nın milattan önce VI. yüzyılda Hindistan'da kurduğu, kast sistemine karşı çıkan, duyguları kontrol etme, ahlakı güzelleştirme, insanlara ve diğer canlılara sevgi ve şefkat ile bakmayı ilke edinen felsefik bir sistem veya dindir. Budizm, inanç esasları, kutsal metinleri ve mabetleri olması hasebiyle özellikle de yaygın olması nedeniyle bir din olarak kabul edilmiştir.⁶⁷

Budizm'deki cenaze işlemlerine bakıldığında bu dinin kurucusu olan Buda'nın ölümü ilk olarak örneklik teşkil etmiştir. Buda'nın vasiyeti üzerine cesedi ilkin yakılmış daha sonra külleri sekize bölünerek dağıtılmıştır.⁶⁸ Daha sonra da cesedinin yakıldığı yere anıt inşa edilmiştir.⁶⁹

Budistler ölümlerinden çocuklar, fakir kimseler gibi dezavantajlı kesimi gömerler, diğerlerini ise yakarlar. Bazen de gömülmeyen cesetler yakılmaksızın açık alanda bırakılarak vahşi hayvanlarca parçalanması sağlanır. Bu yöntemle keşişlerin ibret almaları talep edilir. Önemli kişilerden yakılmayıp gömülen varsa bunların mezarlarını ziyaret eder, çiçek bırakır ve mezar başında mum yakarlar.⁷⁰

Budizm inancındaki cenaze uygulamalarının bir tek sistemde olmamasının sebebi, bu inancın kendisinin de kalıplaşmış kesin kurullarla kurulmadığından kaynaklanmaktadır. Nitekim Buda'nın öğretilerinde tapılacak bir ilah yoktur, dua gibi kavramlar da yoktur. Onun inanç sisteminde evrensel ahlak anlayışı üzerinde durulmuştur. Ancak, zamanla Buda da kendisini ilahlaştırmış, inanç sisteminin içine ibadet ve dua girmiştir. Buda'nın taraftarları zamanla başka ilahlara da inanmaya başlamışlardır.⁷¹

Zerdüştilik'e Göre

⁶⁷ Günay Tümer, "Budizm", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992), 6: 352.

⁶⁸ Walter Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm*, trc. Lütfü Bozkurt, 3. Bs. (İstanbul: Okyanus, 2000), 107.

⁶⁹ Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm*, 107.

⁷⁰ Tümer, "Budizm", 6: 357.

⁷¹ Hüseyin G. Yurdaydın - Mehmet Dağ, *Dinler Tarihi* (Ankara: Gündüz Matbaacılık, 1978), 132.

Zerdüştilik, milattan önce Zerdüş tarafından tebliğ edilen, inanç ve ibadet sistemi olan bir inançtır.⁷² Ateşperest olmalarından dolayı İslam literatüründe Mecusilik olarak da bilinir. Batı dillerinde Zerdüş isminden dolayı Zoroastrianism veya Ahura Mazda isminden dolayı Mazdaizm olarak biliniyor.⁷³ Zerdüş, Mecusilerin peygamberi olarak kabul edildiği⁷⁴ için Mecusilik inancının adı Zerdüştilik olarak adlandırılabilir.

Zerdüştilikte ölmek üzere olan kişinin yanına bir rahip çağırılır, kişiye günahlarını itiraf eder mahiyette bir dua okunur, eğer ölmek üzere olan kişinin gücü yetiyorsa bunu tekrar etmesi istenir.⁷⁵ Eğer rahipler yetişemeyeceklerse ölmek üzere olanın yakınları Aşem Vahu adını verdikleri duayı okuyup, ölümü yakın olan kişiye okutabilirler. Aşem Vahu duası Zerdüştilerin bütün ayinlerinde ve günlük hayatlarında okudukları dualarıdır. Zerdüştiler için önemlidir.⁷⁶ Rahip ölmek üzere olan kişinin evinden şeytanları çıkarmak için eve köpek getirir. Ardından bir çeşit tütsü yakılır. Bu tütsünün çıkardığı dumanın şeytanları öldüreceğine inanılır.⁷⁷

Zerdüştilik'te kişi öldükten sonra bedeni kirli kabul edilir ve ölü taşıyıcıları dışında kimse buna dokunmaz.⁷⁸ Yanlışlıkla dokunan kişi ise rahiplerin gözetimi altında temizlenmek zorunda kalır, temizlenme ise suyu kirletmemek için su ile yapılmaz.⁷⁹ Bunun önleminin alınması için cenazeler demir çubuklarla taşınır.⁸⁰ Zerdüştilik'te ölen kişinin ölüm esnasında giydiği kıyafet ile ölümden sonra kendisine giydirilen kıyafetler başka bir iş için kullanılmaz ve ölümlerin cesetlerinin bırakıldığı yerin dışında bir yerde toprağa gömülür.⁸¹

Zerdüştilikte eski dönemlerde ölümleri gömme âdeti varsa⁸² da sonradan ölümlerin kirli sayılması nedeniyle toprağı kirletmemek için toprağa gömülmemiştir.⁸³

⁷² Nevfel Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri* (Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2018), 6; Şinasi Gündüz, "Mecusilik", *DİA* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003), 28: 279.

⁷³ Gündüz, "Mecusilik", 28: 279.

⁷⁴ M. Sıraç Bilgin, *Zarathustra (Zerdüş): Hayatı ve Mazdaizm*, 1. Bs. (İstanbul: Berfin, 1995), 50.

⁷⁵ Yurdaydın - Dağ, *Dinler Tarihi*, 101; Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 108.

⁷⁶ Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 108-109.

⁷⁷ Yurdaydın - Dağ, *Dinler Tarihi*, 101.

⁷⁸ Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 93; Gündüz, "Mecusilik", 28: 283.

⁷⁹ Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 93.

⁸⁰ Yurdaydın - Dağ, *Dinler Tarihi*, 101.

⁸¹ Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 121.

⁸² Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 94; Gündüz, "Mecusilik", 28: 283.

⁸³ Gündüz, "Mecusilik", 28: 283.

Ölen kişinin cesedi açık havaya,⁸⁴ ıssız yerler olan dağ başlarına bırakılırdı. Ancak günümüzden bu şekilde açıkta bırakılan cesetler için özel olarak yapılan binalara bırakılır. Et kemiklerden ayrıldıktan sonra geriye kalan kemikler toprağa gömülür.⁸⁵ Ölen kişi büyük yerleşim yerinde ölmüşse cesedi hemen biter geriye ağarmış kemikleri kalır. Çünkü Zerdüştiler ölümlerini bıraktıkları yerlerde ceset yiyen akbabaların ve diğer kuşların yuva yapmasına önem gösterir ve teşvik ederler. Ölünün kemikleri defnedildikten sonra bu merasime katılan herkes evine dönünce banyo yapmak zorundadır. Ölen kişinin en son bulunduğu odada üç gün boyunca küçük bir ateş yakılır. Yine bu odada ölünün değdiği yerlerin temizlendiği ve bulaşabilecek hastalıkları engellemesi inancıyla bir tütsü yakılır.⁸⁶

Zerdüştilik inancında ölümlerin arkasından dua edilir, bu duayla ruhların cennete gireceğine inanılır.⁸⁷ En az iki rahibin katılımıyla ölen kişinin evinde ailesiyle beraber üç gün boyunca ölen kişi için bazı dualar okunur. Bu duaların ve yakılan ateşlerin ölünün ruhunu şeytanlardan sakındırdığına inanılır. Ayrıca ölen kişiyi adına bir köpeğe üç gün düzenli bir şekilde yemek verilir.⁸⁸

Hız. Peygamber'den Önceki Müşrik Arap Toplumuna Göre

Asr-ı Saadet dönemindeki cenaze uygulamalarına geçmeden son olarak Hız. Peygamberden önce putperest olan Arap toplumunun cenaze merasimleri incelenecektir. Bu döneme Cahiliye Devri de denilmektedir. Cahiliye Arapça cehl kökünden türemiş olup ilmin zıddı olan bilgisizlik anlamında kullanılır. Bir şeye olduğundan daha değişik bir şekilde inanmak ve hak ettiğinden başka bir şekilde muamele etmek anlamları da vardır.⁸⁹ Cahiliye devri ise Hız. Peygamberin ashabının İslam'a girmeden önce içinde buldukları zamana verdikleri isimdir.⁹⁰ Cahiliye kavramı, İslami dönemde kullanılmış olup, Arapların Hız. Peygamber'in risaletinden

⁸⁴ Yurdaydın - Dağ, *Dinler Tarihi*, 101.

⁸⁵ Gündüz, "Mecusilik", 28: 283.

⁸⁶ Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 121-124.

⁸⁷ Yurdaydın - Dağ, *Dinler Tarihi*, 101; Gündüz, "Mecusilik", 28: 283.

⁸⁸ Akyar, *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*, 128.

⁸⁹ Rağıb el-İsfahani, *Müfredât*, trc. Abdalbaki Güneş - Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010), 249-250.

⁹⁰ Mustafa Fayda, "Cahiliye", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993), 7: 17.

önceki inançlarını ve durumlarını İslam'ın inanç sisteminden ayırmak için Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in hadislerinde kullanılan bir ifadedir.⁹¹

Her ne kadar Hz. Peygamber'den önce Haniflik dinine mensup insanlar olmuşsa da bunların sayısı gittikçe azalmış ve insanların inançlarında sapmalar meydana gelmiştir. Değişime uğrayan ve tahrif olan bu inançların başında ahiret inancı gelmektedir. Ahiret inancında sapma olan bir toplumda ölüm, ölümden sonraki hayat ve dolayısıyla cenaze merasimlerinde de değişikliklerin meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Cahiliye devrindeki Arap toplumunun kendine has cenaze merasimleri yoktu. Haniflik inancından gördüklerini yapmaya çalışıyorlardı. Bu bölümde putperest Arapların müstakil cenaze uygulamaları yerine zamanla Haniflik inancından ayrılan uygulamaları incelenecektir.

Araplardan kimileri ölmeden önce kendi üzerine ağıt yakılması için vasiyet ederdi. Herhangi bir kimse ölünce onun ölüm haberi çarşı pazar, hatta sokak sokak dolaşarak verilirdi. Eğer ölen kişi kavminin ileri gelenlerinden ise civardaki kabilelere de bir atlı gönderilerek "Araplar helak oldu, filan öldü" şeklinde cümlelerle haber verilirdi.⁹²

Cahiliye döneminde insanların ahiret inancı olmasa da ölülerini yıkar, kefenler ve defnederlerdi. Ölü henüz defnedilmeden bir düz yere bırakılır ardından yakınları tarafından iyilikleri sayılır ya da iyi yönleri hatırlatılır ardından defnedilirdi.⁹³

Buraya kadar yapılan uygulamalar Haniflik inancıyla örtüşmektedir. Ancak bu aşamadan sonra bazı uygulamalarla Haniflik inancından ayrılmaktadır. Örneğin, "Beliyye" inancı bunlardan bir tanesidir.⁹⁴ Beliyeye inancına göre bir insan ölünce kabrinin başına bir dişi deve bırakılır, bu devenin başı arka tarafa doğru kuvvetli bir şekilde bağlanır ve kaçmasının engellenmesi için ayakları kesilirdi. Hayvan aç ve susuz bırakılarak ölüme terk edilirdi. Daha sonra bu deve de ölünce sahibi olan

⁹¹ Adem Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu*, ed. Mustafa Çağrı, 1. Bs. (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 15.

⁹² Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 44.

⁹³ Mahmut Esat, *İslam Tarihi*, trc. Sadi Irmak (Tak Matbaası, 1965), 28-29; Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 44; Yaşar Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, 3. Bs. (Ankara: Ankara Okulu, 2014), 171; Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu*, 66.

⁹⁴ Ali Çelik, "Asr-ı Saadet'te Halk İnançları", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2006), 4: 34.

şahsın yanına gömülürdü. Mahşer günü dirilince bu deveye binileceği inancıyla bütün bu işler yapılırdı.⁹⁵ Bu hayvanın devenin yanı sıra at olduğu hakkında görüşler de vardır.⁹⁶ Aşağı tabakadan olan insanların ise mahşer günü yaya kalacağına inanılırdı.⁹⁷

Cahiliye devrinde ölüleri üzerine ağıt yakmak, yanak ve yüzlerini yırtmak, elbiselerini parçalamak da adetleri arasındadır. Ağıtlarını da okuyarak yapmak adetti.⁹⁸ Bu ağıtlar için profesyonel kadınların olduğu ve bunların cenazelere giderek tertipli bir şekilde ağıt yakıp ağladıkları da bilinmektedir.⁹⁹ Hz. Peygamberin dedelerinden Haşim b. Abdulmenaf da öldüğünde, kendi çocukları ona çok sayıda ağıt yakmıştır.¹⁰⁰

Araplarda belli başlı mezarlıklar da vardı. Mekke civarında çeşitli mezarlıkların olduğu bazı mezarlıkların özel sınıflar için ayrıldığı görülmektedir.¹⁰¹ Yukarıda Haniflik inancının cenaze işlemleri bölümünde anlatıldığı gibi Hz. Peygamberin dedelerinden Kusayy b. Kilab'ın mezarı, kendisine olan saygıdan dolayı ziyaret edilirdi. Ancak bu durumu da abartanlar ve mezarlıklara tapanlar da olmuştur.¹⁰² Yine bu devirde mezarlıklarda bulunan çöl baykuşlarının ötmelerini de ölülerin ruhları olarak düşünmeleri¹⁰³ de Haniflik inancından olmayıp Arapların sonradan edindikleri hurafelerdendir. Arapların saygın kişilerin kabirlerini ziyaret ettikleri gibi saygıyı hak etmeyen ve bunun somut bir gerekçesi olan kişilerin de kabirlerini taşıdıkları görülmektedir. Kâ'be'yi yıkmak üzere yola çıkan Ebrehe'ye yol gösterici olarak yardım eden Ebû Riğal adlı şahıs Muğammis denilen bir yerde

⁹⁵ Mehmet Şemseddin Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, 1. Bs. (Ankara: Ankara Okulu, 1997), 13; Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 44; Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu*, 68.

⁹⁶ Harun Ögmüş, *Cahiliyye Şiirine Göre Arap Yaşantısı ve Kur'anın Getirdiği Değişim* (Konya: Aybil, 2012), 210.

⁹⁷ Çelik, "Asr-ı Saadet'te Halk İnançları", 4: 34.

⁹⁸ Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 45.

⁹⁹ Muhammed Hamidullah, "Asr-ı Saadet Öncesi Medine'de Sosyo-Ekonomik Hayat", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*, ed. Vecdi Akyüz (İstanbul: Beyan Yayınları, 2006), 1: 108.

¹⁰⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 67.

¹⁰¹ Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, 76-77.

¹⁰² Seyyid Ebû'l Ala el-Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, trc. Ahmet Asrar, 2. Bs. (İstanbul: Pınar Yayınları, 1985), 1: 489.

¹⁰³ Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, 13.

ölmüş ve oraya gömülmüştür. Araplar, bu şahsın Ebrehe'ye olan bu desteğinden dolayı Muğammis denilen yerde bulunan bu kabri taşlamışlardır.¹⁰⁴

Cahiliye döneminde ölülerinin ardından cenaze sahipleri tarafından cenaze merasimine katılanlara yemek ikram etmek de Arapların adetlerindendi. Bu şekilde ölünün yasını tutmuş oluyorlardı.¹⁰⁵

Asr-ı Saadet dönemindeki cenaze uygulamalarına geçmeden önce Hz. Âdem (a.s.) ve çocuklarından Habil'in vefatları incelenmiştir. Habil'in kardeşi Kabil tarafından öldürüldükten sonra kardeşinin ölmüş bedenine ne yapacağını bilmediği bir halde iken karşısında iki karganın kavga ettiğini ve birinin diğerini öldürdüğünü görmüştür. Daha sonra öldürülen karganın diğer karga tarafından toprağa gömüldüğünü gören Kabil, kardeşinin ölü bedenini ne yapacağını anlamış ve kardeşini toprağın altına gömmüştür. Bu tarihteki ilk cenaze işlemi olarak bilinmektedir. Tabi bu işlem normal şartlarda yapılmadığı için eksik kalmıştır. Hz. Âdem'in vefatı ve çocukları tarafından cenaze işlemlerinin yapılması da insanlığa ilk örnek olmuştur.

Haniflik inancındaki cenaze uygulamalarının İslam'daki uygulamalara yakın olduğu ancak cenaze namazı gibi önemli bir farkın olduğu görülmüştür. Yahudilik ile Hıristiyanlık inançlarında cenaze uygulamalarında benzerlikler olduğu gibi farklılıkların da olduğu tespit edilmiştir. Bu iki dinde de cenaze işlemlerinin genelde din adamları sınıfı tarafından yapıldığı görülmüştür. Mezhepsel farklılıklar beraberinde cenaze işlemlerinde farklı uygulamalar getirmiş hatta farklı mezbebe mensup olanlar kendi mezheplerinden olmayanların mezarlarına bile gömülmediği tespit edilmiştir.

Semavi olmayan Budizm, Zerdüştilik gibi inanç sistemlerinde de cenaze işlemlerinin Haniflik, Yahudilik ve Hıristiyanlık inançlarına göre çok daha farklı uygulamalarının olduğu görülmüştür. Hz. Peygamber'den önce Arap Yarımadası'nda yaşayap putperest Araplar'ın cenaze uygulamaları Hanifler, Hıristiyanlar ve Yahudiler ile iç içe yaşadıkları için benzer özelliklere sahip olsa da ahiret inancı olmadığı için bazı hurafelerin karıştığı tespit edilmiştir.

¹⁰⁴ Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Hımyeri İbn Hişâm, *Siret*, trc. Hasan Ege (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006), 1: 86.

¹⁰⁵ Ateş, "Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler", 44.

1. ASR-I SAADET'TE CENAZE İLE İLGİLİ YAPILAN İŞLEMLER

1.1. Ölmeden Önce Yapılan İşlemler

1.1.1. Ölmek Üzere Olan Kişiye Kelime-i Tevhid'i Telkin Etme

Müslüman bir kimsenin ölümü yaklaştığında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kelime-i Tevhid'i telkin edilmesini tavsiye ettiği bilinmektedir.¹ Müslüman bir kimsenin Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan vefat etmesi durumunda ebediyen cehennemde kalmayacağı da yine Hz. Peygamber tarafından müjdelenmiştir.² Bu sebeple ölmek üzere olan bir Müslümanın son sözünün "La ilahe illallah" olmasına dikkat edilmesi ve bunun telkin edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi Kelime-i Tevhid ölmek üzere olan bir Müslüman'a telkin edilebilirken, Kelime-i Şehadet de bir müşrik veya ehli kitaptan olan bir zımmiye de telkin edilebilir. Nitekim Hz. Peygamber, Medine'de iken Yahudi olan bir çocuğu ölüm döşeginde ziyaret etmiş ve kendisini İslam'a davet ederek son sözlerinde Kelime-i Şehadet'i söylemesini istemiştir. Çocuk, yanında bulunan babasından da onay aldıktan sonra Hz. Peygamber'in istediği yapmış ve Müslüman olarak vefat etmiştir. Hz. Peygamber, bu duruma çok sevinerek Allah'a hamd etmiştir.³

Ölmek üzere olan birinin yanında kendisine Kelime-i Şehadet'i telkin etmeyi ilk olarak Hz. Peygamberin amcası Ebû Talib'in vefat etmek üzere iken yapılmıştır. Hz. Peygamber'e yaklaşık on yıllık peygamberlik vazifesinde yardımcı olan amcasının son anında inançsız gitmemesi için, Hz. Peygamber amcasından Kelime-i Şehadeti söylemesini istemiştir.⁴ Bu örnek, müşrik bir insana son anında İslam'ın teklif edilmesidir. Özellikle İslam'a ve Müslümanlara faydası dokunan bir insanın da imanlı bir şekilde vefat etmesi istenmektedir.

Ölmek üzere olan bir Müslümana son nefesinde imanını tazelemek ve muhafaza etmek için kelime-i tevhidi telkin etmek, ölmek üzere olan ehli kitap veya

¹ Buhari, "Cenaiz", 1; Müslim, "Cenaiz", 916; Ebû Davud, "Cenaiz", 20; Tirmizi, "Cenaiz", 7; Nesai, "Cenaiz", 4; İbn Mace, "Cenaiz", 3.

² Buhari, "Cenaiz", 1.

³ Ebû Davud, "Cenaiz", 5.

⁴ Buhari "Cenaiz", 79; Nesai, "Cenaiz", 102.

müşrik birine de son anlarında iman etmesi için kelime-i şehadeti telkin etmek Hz. Peygamber'in yaptığı ve tavsiye ettiği davranışlardır.

1.1.2. Ölmek Üzere Olan Birinin Yanında Kur'an Okuma ve Dua Etme

Ölmek üzere olan bir kimsenin yanında kendisine Kelime-i Tevhid'in telkin edilmesinin yanında Kur'an-ı Kerim okunabileceği ile ilgili Hz. Peygamber'in tavsiyeleri rivayet edilmiştir. Kur'an'dan da Yasin Sûresinin okunması Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilmiştir.⁵

Bu tavsiyeler yakında öleceği bilinen ve ölüm acısını çeken insanlara yapılabilir. Ani ölümlerde bu tavsiyelerin yerine getirilmesi mümkün değildir. Yapılan bu tavsiyelerin ölmek üzere olan kişilere psikolojik bir desteğin verildiği görülmektedir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in bir şifa vesilesi olduğu da bilinmektedir. Nitekim Yüce Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de: *"Biz Kur'an'dan müminler için şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. O (Kur'an) zalimlerin ziyanından bir şeyi arttırmaz"* (el-İsra' 17/82) buyurmuştur.⁶ Burada bahsi geçen şifa maddi hastalıklardan ziyade manevi hastalıklar içindir. Nitekim Kur'an- Kerim vesvese, şüphe ve şaşkınlık taşıyan kalplere huzur ve sükunet kazandırır. Ayrıca kötü heveslerin ve hasedin de şifası için Kur'an bir rahmettir.⁷ Yine Kur'an'ı Kerim, kalplerdeki münafıklığı, batıla olan yönelmeyi ve küfrü gidermektedir. Ancak Kur'an'ın bu özelliği ona inanlar için geçerlidir. İnanmayanlar için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Yani küfrünü arttırır ki bu inanmayan kişinin kendisinden kaynaklanmaktadır.⁸

Ölmek üzere olan bir kimsenin yanında Kelime-i Tevhid'i telkin etme ve Kur'an okumanın yanı sıra, dua etmek de Hz. Peygamber'in tavsiyelerindedir. Hz. Peygamber, ölmek üzere olan kişiye hayır duada bulunulmasını tavsiye etmiş, zira meleklerin yapılan bu dualara icabet ederek "âmin" dediklerini de ashabına söylemiştir.⁹

⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 24; İbn Mace, "Cenaiz", 4.

⁶ Ayrıca bk. Yunus Suresi 52. ayet ve Fussilet Suresi 44. ayet.

⁷ Seyyid Kutub, *Fizılâl-il Kur'an*, trc. İ. Hakkı Şengüler v.dğr. (İstanbul: Hikmet Yayınları, t.y.), 9: 370.

⁸ Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Muhtasar İbn Kesir Tefsiri*, trc. Savaş Kocabaş - M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Karınca&Polen Yayınları, 2015), 4: 270.

⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 19; İbn Mace, "Cenaiz", 4.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere Asr-ı Saadet'te ölen bir kimsenin yakınları, onun yanında kendisine Kelime-i Tevhid'i telkin etmiş, bir kısım insanlar Kur'an-ı Kerim okumuş, Kur'an-ı Kerim'den de özellikle Yasin Sûresi okunmuştur. Bütün bunların yanında ölüm acısının hafifletilmesi, son nefeslerini verdiği o anda yaptığı duaların kabulü ve mağfireti için ölmek üzere olan kişiye çeşitli dualar da edilmiştir.

1.2. Öldükten Hemen Sonra Yapılan İşlemler

1.2.1. Ölen Şahsın Ardından İstirca' Etmek ve Dua Etmek

Asr-ı Saadet'te ölen bir kimsenin ardından "istirca' etmek" yani '*...Biz Allah'tan geldik ve yine Allah'a döneceğiz*' (el-Bakara 2/156) mealindeki ayeti okumak, bir musibet ile karşılaşıldığında veya ölen birinin haberi alındığında ilk anda verilmesi gereken tepki ve söylenmesi gereken söz olarak tavsiye edilmiştir.¹⁰

Sahabiden Ümmü Seleme (r.a.), kocası Ebû Seleme vefat edince Hz. Peygamber'e, kocam vefat etti, ben ne yapayım (ne söyleyeyim), şeklinde soru sormuş. Hz. Peygamber de kendisine:

اللهم اغفر لي وله وأعقبني منه عقبى حسنة

"Allah'ım onu ve beni affet, ondan sonra bana güzel bir son ver," mealindeki duayı okumasını söylemiştir.¹¹ Hz. Peygamber: "Başına musibet gelen bir kişi, daha sonra da *انا اليه راجعون* و انا لله و الله sözünü yenilerse, Allah o kişiye musibeti eski bile olsa, musibetin geldiği ilk günkü gibi sevabını verir," demiştir.¹²

Ümmü Seleme'den rivayetle Hz. Peygamber: "Başına musibet gelen bir Müslüman Allah'ın emrettiği şekilde:

انا لله و انا اليه راجعون، اللهم اجرني في مصيبتى، و اخلف لي خير منها

¹⁰ Müslim, "Cenaiz", 918.

¹¹ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Mehmet Akbaş - Yusuf Ziya Keskin, 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 10: 91; Müslim, "Cenaiz", 919; Ebû Davud, "Cenaiz", 19; Tirmizi, "Cenaiz", 7; İbn Mace, "Cenaiz", 4.

¹² İbn Mace, "Cenaiz", 55.

‘Biz, Allah’tan geldik ve yine Allah’a döneceğiz. Allah’ım, bu musibetimde bana ecir ver, bundan sonra bana daha hayırlısını ver’ derse, Allah ona muhakkak daha hayırlısını ihsan eder,” demiştir.¹³

Hz. Peygamber, Cabir b. Atik adlı sahabi ile Abdullah b. Sabit’in ziyaretine gitti. Abdullah b. Sabit, ölmek üzereydi. Hz. Peygamber, Abdullah b. Sabit’e seslendi, sese tepki gelmeyince *انا لله وانا اليه راجعون* ayetini okumuştur. Ve: “Ebû’r- Rabi’nin ölümü üzerine Allah’a boyun eğdik,” demiştir.¹⁴

Burada bir musibet karşısında, daha metanetli olunabilmesi için herkesin Allah’tan gelip, tekrar Allah’a dönüleceği hatırlatılmıştır. Böylece musibetin ilk anında sabrın gösterilmesi sağlanmak istenmiştir. Nitekim Hz. Peygamber bir gün ashabıyla dolaşırken, yakınının mezarında ağlayan bir kadın görmüş ve kadına sabır tavsiye etmiştir. Kadın, Hz. Peygamber’i tanımadığından, kendisine karışmamasını ve rahat bırakmasını istemiştir. Daha Hz. Peygamber’in yanındaki arkadaşları kadına bu kişinin Hz. Peygamber olduğunu söyleyince, kadın Hz. Peygamber’in mescidine gelerek kendisinden özür dilemiş ve o esnada tanımadığını ifade etmiştir. Hz. Peygamber, bunun üzerine o kadına: “Gerçek anlamda, kâmil olan sabır, musibetin ilk anında gösterilen sabırdır”, cevabını vermiştir.¹⁵ Başka bir rivayette bu kadına sadece: “Allah’tan kork ve sabret,” dediği belirtilmiştir.¹⁶

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere Asr-ı Saadet’te herhangi bir musibet ile karşılaşan bir Müslümanın, herkesin Allah’tan geldiği ve yine ona döneceğini hatırlaması ve olgun bir şekilde davranıp diliyle her hangi bir hata yapmaması istenmiştir. Bu tavrın kâmil bir Müslümanın özelliği olduğu vurgulanmıştır.

1.2.2. Ölen Şahsın Gözlerinin Kapatılması

Ölen insanların çoğu zaman gözlerinin açık kaldığı bilinen bir gerçektir. Ölen kişinin gözlerinin açık kalması, bedeninden ayrılan ruhunu takip etmesi

¹³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 10: 91; Müslim, “Cenaiz”, 918; İbn Mace, “Cenaiz”, 55.

¹⁴ Nesai, “Cenaiz”, 14.

¹⁵ Müslim, “Cenaiz”, 926; Ebû Davud, “Cenaiz”, 27; Tirmizi, “Cenaiz”, 13; Nesai, “Cenaiz”, 22 ; İbn Mace, “Cenaiz”, 55.

¹⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhari, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, trc. Mehmet Sofuoğlu (İstanbul: Ötüken, 1987), 3: 1186.

nedeniyle olduğu Hz. Peygamber'den öğrenilmiştir.¹⁷ Asr-ı Saadet'te bir kişi öldükten sonra kendisine yapılan ilk işlemin gözlerinin kapatıldığı görülmektedir. Hz. Peygamber'in, Ebû Seleme adlı sahabi vefat ettikten sonra gözlerini kapattığı rivayet edilmektedir.¹⁸ Hz. Peygamber, Ebû Seleme'nin gözlerini kapatırken: "Muhakkak gözler, ruh alındığı zaman onu takip eder" demiştir. Orada ağlayanlara, "Kendinize hayırlı duada bulunun, çünkü melekler dualarınıza âmin der, demiş.¹⁹ Ardından:

اللهم اغفر لأبي سلمة وارفع درجته في المهديين واخلفه في عقبه في الغابرين
واغفر لنا وله رب العالمين اللهم افسح له في قبره ونور له في

"Allah'ım! Ebû Seleme'yi affet. Derecesini hidayet bulanların seviyesine yükselt. Arkasında bıraktığı ailesinden geri kalanların işini üzerine al. Ey Âlemlerin Rabbi! Bizi de onu da bağışla. Allah'ım! Kabrini genişlet ve onu orada nurlandır!" Şeklinde dua etmelerini tavsiye etmiştir.²⁰ Burada Ebû Seleme'nin ismi geçmiş ancak aynı duada Ebû Seleme'nin ismi çıkarılarak başka isim veya zamir bırakılabileceği anlaşılmaktadır.

Ölen bir insanın şeklinin normalden değişik bir hal alması tabiidir. Bazen çektiği acılar veya ölmeden önce yakalandığı hastalıktan dolayı da yüzü değişik bir hal alabilir. Bu yüzden insanın hem cinsleri tarafından normalin dışına çıkan bu halin düzeltilmesi de tabiidir. Ölen birinin gözlerinin veya ağzının açık kaldığında kapatılması bu açıklamalara örnektir. Ölen kişinin gözlerinin yakınlarından biri tarafından, kişi ruhunu verdikten sonra yavaş bir şekilde kapatıldığı görülmektedir.

1.2.3. Ölen Şahsın Üzerinin Örtülmesi

Kişi öldükten sonra gözlerinin yumulmasının ardından, üzerini kapatacak şekilde bir bez ile örtülmesi gerekir. Çünkü ölümün acısıyla kişinin yüz hatları değişebilir, yüzü morarıp çevresindekilere bir ürperti verebilir.

Hz. Peygamber Uhud Savaşı'nda şehit olan Müslümanların üzerlerinin örtülmesini istemişti. Bu şekilde zarar gören vücutlarının direkt göz önünde

¹⁷ Müslim, "Cenaiz", 921; İbn Mace, "Cenaiz", 6.

¹⁸ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Hikmet Akdemir v.dğr., 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 3: 275; Müslim, "Cenaiz", 920; Ebû Davud, "Cenaiz", 21; İbn Mace, "Cenaiz", 6.

¹⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 275; Müslim, "Cenaiz", 920.

²⁰ Müslim, "Cenaiz", 920; Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, trc. Hanifi Akın (İstanbul: Polen Yayınları, 2008), 381-382.

bulundurulmaması sağlanmıştır.²¹ Hz. Peygamber de vefat ettiği zaman naaşı, bir Yemen kumaşı ile örtülmüştür.²²

Hz. Peygamber, kişinin ölümünden sonra üzerinin örtülmesini istemiş ancak ölünün yakınlarından birinin örtüyü kaldırıp bakmasına engel olmamıştır. Sahabeden Cabir b. Abdullah, Uhud Savaşı'nda şehit olan babasının üzerindeki örtüyü kaldırıp babasına bakmak istemiş, yanındakiler kendisini bundan men etmişti. Hz. Cabir tekrar babasının üzerindeki örtüyü kaldırmak istemiş, yanındakiler engel olunca Hz. Peygamber örtüyü açabileceğini söylemiş ve izin vermiştir.²³

Ölen bir insanın techiz işlemleri başlayıncaya kadar vücudunun örtülmesi de yine insan onuruna değer veren bir uygulamadır. İnsanın ruhsuz bedeninin direkt olarak göz önünden sakındırılması hem ölen insanın yakınları hem de ölen insanın kendi şahsiyeti açısından önemlidir. Ancak bu örtünün bırakılması kesin bir şekilde farz olmadığı gibi gerektiği durumlarda da yakınları tarafından açılması da yasak değildir. Ölen şahsın uzakta olan yakınları tarafından son bir defa görülmek istenmesi gibi makul sebeplerle ölünün üzerindeki örtü kaldırılabilir. Günümüzde bazı ölüm vakalarında doktorların veya adli makamların bir araştırma nedeniyle ölmüş bir insanın vücuduna bakması görevlerini en güzel şekilde ifa etmek içindir ve meşrudur. İslam dininde bu uygulamanın yasaklandığına dair herhangi bir delil yoktur.

1.2.4. Kişinin Ölümünün Duyurulması

Bir insanın ölümü, çevredekiler tarafından önemli kabul edilen bir olaydır. Ölen kişinin yaşı, cinsiyeti, sosyal konumu ne olursa olsun, bulunduğu toplumda bir etki bırakır. Bazı insanların ölmüş olması bulunduğu toplumda bir haber niteliği taşır.

Asr-ı Saadet'te bazı sahabilerin vefat etmeleri durumunda Hz. Peygamber'e haber verildiği görülmektedir. Bazı durumlarda da Hz. Peygamber'in birtakım ölüm hadiselerini Allah'ın kendisine haber vermesinden sonra yanında bulunan sahabilere duyurduğu olmuştur.

Hz. Peygamber, ashabıyla oturduğu zaman kendisine Habeş Necaşisi Ashame'nin vefat ettiği haberi verildiğinde bu durumu yanında bulunanlara bildirmiş

²¹ Nesai, "Cenaiz", 12.

²² Buhari, "Cenaiz", 3; Müslim, "Cenaiz", 942; Ebû Davud, "Cenaiz", 23; Buhari, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, 3: 1178.

²³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 631; Buhari, "Cenaiz", 33; Nesai, "Cenaiz", 12.

ve yanındakilerle beraber gıyabi cenaze namazı kılmıştır.²⁴ Bir başka rivayete göre ölüm haberini vermiş ve: “Kardeşiniz için bağışlanma dileyiniz” demiştir.²⁵ Bu durum, İslam’ı kabul etmemiş bir toplumun Müslüman olan kralının cenaze namazının Müslümanlar tarafından kılınması için Allah tarafından Peygamber’ine bildirilmiştir.²⁶ Hz. Peygamber de yanında bulunan Müslümanlara Allah’tan aldığı haberi böylece duyurmuştur.

Yukarıdaki olaya benzer şekilde Mute savaşında şehit düşen komutanların durumları Hz. Peygamber’e ilahi bir yol ile bildirilmiş, Hz. Peygamber de savaşa gönderdiği arkadaşlarının şehadet haberini yanındakilere bildirmiştir.²⁷ Ayrıca Hz. Peygamber’in Cafer b. Ebû Talib’in evine giderek çocuklarıyla ilgilenerek Cafer’in hanımına da ölüm haberini verdiği rivayet edilmektedir.²⁸

Bu iki örnekte yaşanan durum, İslam’ın hâkim olmadığı toplulukta ölen Müslümanlar için, İslam diyarında cenaze namazının kılınması ve kendilerine dua edilmesi için ölümleri haber verilen cenazeler vardır. Ancak bu örnekler istisnai örneklerdir ve o zamana hastır. Peygamberlik vazifesinin sona ermesiyle direkt olarak vahiy yoluyla haber alma imkânı kalmamıştır. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesiyle insanlar kendilerinden çok uzaklarda olanların ölümlerini aynı gün içerisinde duyurma imkânı bulmaktadırlar.

Hz. Peygamber’in her işinde ilahi vahyin haberini beklemediği, beşeri özelliğiyle de insanlara örnek olduğu bilinmektedir. Medine’de vefatı yaklaşan sahabileri ziyaret etmesi, ölümünden kendisinin haberdar edilmesi için yakınlarını tembih ettiği de rivayet edilmiştir.²⁹ Bazen sahabiler Hz. Peygamber’i rahatsız etmemek veya ölen kişiyi çok önemli biri olarak görmedikleri için haber vermediklerinde, Hz. Peygamberin onlara sitem ettiği görülmüştür.³⁰

Ölüm haberi verilirken makul bir şekilde, kişinin yakınlarına ve komşularına haber vermek gerekir. Hz. Peygamber, ölüm haberini verirken, ağıt yakmadan, çığlık

²⁴ Buhari, “Cenaiz”, 4; Müslim, “Cenaiz”, 951; Ebû Davud, “Cenaiz”, 62; Tirmizi, “Cenaiz”, 48.

²⁵ Nesai, “Cenaiz”, 27.

²⁶ Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said İbn Hazm, *Cevâmi’u’s-Sire*, trc. M. Salih Arı, 1. Bs. (İstanbul: Çıra, 2004), 48.

²⁷ Muhammed b. Sa’d b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Abdurrahman Elmalı - Mehmet Akbaş, 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 4: 49; Nesai, “Cenaiz”, 27.

²⁸ İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 221.

²⁹ Buhari, “Cenaiz”, 5; Buhari, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, 3: 1183.

³⁰ Müslim, “Cenaiz”, 956.

koparmadan düzgün bir şekilde haber verilmesi gerektiğini söylemiş, aksi durumda cahiliye adetlerine benzediğini ifade etmiştir.³¹

Asr-ı Saadet'te ölüm haberinin verilme şeklinin örnekleri olduğu gibi ölüm haberi alınırken de takınılması gereken tavrın örnekleri de mevcuttur. Ölüm haberi alınırken de cahiliye adetlerinden kaçınıldığı görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'e Bir-i Maune'de şehit edilen 70 kadar Müslümanın haberi geldiğinde bile çok fazla hüzünlenmesine ve bu hüznün çevredekiler tarafından rahat bir şekilde anlaşılmasına rağmen çığlık atıp ağıt yakmamış, onların bu acı haberinden dolayı, Müslümanları şehit edenlere kırk gün kunut duası okuyarak beddua etmiştir. Hz. Enes b. Malik, Hz. Peygamber'i hiçbir zaman bu kadar hüzünlü görmediğini ifade etmiştir.³²

Uzakta veya yakında olan bir Müslümanın ölüm haberinin diğer Müslümanlara verilmesi gerektiği, ölüm haberinin verilirken vakur bir şekilde davranılması ve sanki dünyanın sonuymuş gibi felaket tellallığı yapmadan insanlara duyurulması gerektiği görülmektedir. Aynı şekilde ölüm haberinin alındığı esnadaki tavır da böyle olması gerektiği ve kişinin aşırı bir hüzne kapılması durumunda bile davranışlarıyla Allah'ın hoşuna gitmeyecek amellerde bulunmaması gerektiği görülmektedir.

1.2.5. Ölen Kişi İçin Ağlama

Ölüm, insanları bir birinden ayıran, çoğu zaman beklenmedik bir zamanda gelip insanları üzen bir eylemdir. İnsan sosyal bir varlık olduğundan ve çeşitli duygularla donatıldığından dolayı yakınlarının ölümüne aşırı derecede üzülmeleri normal karşılanmaktadır. İslam, insanın yaratılışına uygun bir din olduğu için, yaratılış gereği ölüm gibi bir olgu karşısında insanın ağlamasını normal karşılar. Ancak kişiyi isyana sevk edecek şekilde bir ağlamanın ve üstünü başını paralayarak dövünmenin de aşırı olduğunu ve bunun yapılmaması gerektiğini tavsiye eder.

Hz. Peygamber, Medine'ye hicretten kısa bir süre sonra vefat eden Osman b. Mazun için ağlamış ve Hz. Osman'ı öldükten sonra gömülmeden önce kefenini

³¹ Tirmizi, "Cenaiz", 12; İbn Mace, "Cenaiz", 14.

³² Buhari, "Cenaiz", 39.

açarak alınını öpmüştür.³³ Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra umre yapmak için Mekke'de bulunurken vefat eden Sa'd b. Havle adlı sahabe için Hz. Peygamber'in ağladığı rivayet edilmektedir.³⁴

Yine Hz. Peygamber'in kızı Zeynep'in küçük oğlu vefat ederken ağladığı görülmüştür. Bu ağlama esnasında, Hz. Peygamber'in yanında Sa'd b. Ubade ile Muaz b. Cebel bulunmaktaydı. Sa'd b. Ubade bu ağlayışın sebebini sorduğunda, Hz. Peygamber: "Bu gözyaşı, Allah'ın kullarının kalbine koyduğu rahmettir, Allah, kullarından ancak merhametlilere merhamet edecektir," şeklinde cevap vermiştir.³⁵

Hz. Peygamber, Sa'd b. Ubade hastalandığında, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Abdullah b. Mesud ile beraber Sa'd b. Ubade'yi ziyaretine gitmişler. Sa'd b. Ubade ölmek üzereymiş. Hz. Peygamber, Sa'd b. Ubade'nin etrafında bulunanlara onun ölüp ölmediğini sormuş henüz ölmediğini söylemişler. Hz. Peygamber, duygulanıp ağlayınca onun yanında bulunanlar da ağlamış. Sonra Hz. Peygamber: "İşitmez misiniz? Muhakkak ki Allah, gözyaşı ve kalbin hüzünlenmesine azap etmez. Ancak, bununla (dilini işaret ederek) ya azap eder, ya merhamet eder. Muhakkak ki ölü, ailesinin kendisine (yasaklanmış bir şekilde) ağlamasından dolayı azap görür," demiştir.³⁶

Hz. Peygamber, on sekiz aylık iken hastalanan oğlu İbrahim'i ziyaret ettiğinde, onun can çekiştiğini görünce, gözleri yaşarmış ve ağlamaya başlamıştır. Hz. Peygamber'in yanında bulunan Abdurrahman b. Avf: "Ya Resulallah! Halk musibet sırasında sabretmeyebilir ancak sen de mi?" diyerek hayretini dile getirmiştir. Hz. Peygamber de "Ey İbni Avf, bu hal rahmet ve şefkattir," demiştir. Ardından, "Muhakkak göz ağlar, kalp de üzülür. Biz ise Rabbimizin razı olmayacağı söz söylemeyiz. Ey İbrahim! Bizler senin ayrılığınla çok üzgün ve kederliyiz," demiştir.³⁷

Bir başka rivayette Abdurrahman b. Avf Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın resulü! Sen ağlıyorsun, ağlamayı yasaklamadın mı?" diye sordu. Hz. Peygamber:

³³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 464; Ebû Davud, "Cenaiz", 40; Tirmizi, "Cenaiz", 14; İbn Mace, "Cenaiz", 7; Ebû'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Askalânî İbni Hacer, *el-İsabe Seçkin Sahabeler*, trc. Seyfullah Erdoğan (İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2011), 386.

³⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 476; Buhari, "Cenaiz", 35.

³⁵ Buhari, "Cenaiz", 32; Müslim, "Cenaiz", 923; Ebû Davud, "Cenaiz", 28.; Nesai, "Cenaiz", 22; İbn Mace, "Cenaiz", 53.

³⁶ Buhari, "Cenaiz", 43; Müslim, "Cenaiz", 924.

³⁷ Buhari, "Cenaiz", 42; Ebû Davud, "Cenaiz", 28; Tirmizi, "Cenaiz", 25; İbn Mace, "Cenaiz", 53.

“Ben bağırap çağırarak ağlamayı yasakladım. Ben, ahmakça ve günah olan iki sesi yasakladım. Birincisi, bir nimetin haber verilmesinde oyun, eğlence ve şeytanın sesleri olarak çıkarılan ses, ikincisi de bir musibet esnasında yüzün tırmalanması, yakaların yırtılması ve şeytanın haykırışı şeklinde olan ses” demiştir.³⁸ Daha sonra: “Bu ancak bir rahmettir. Muhakkak ki, merhameti olmayana merhamet edilmez. Ey İbrahim! Eğer bu hak bir emir, doğru bir va’d ve herkesin gideceği bir yol olmasaydı, son insan ilk insana kavuşmayacak olsaydı, senin için bundan daha şiddetli yas tutardık. Biz elbette ki, senin için hüznünlüyüz. Gözler yaşarır, kalp de hüznlenir, ama biz Rabbimizi kırdırarak bir şey söylemeyiz,” demiştir.³⁹

Hız. Peygamber’in kızı Ümmü Külsüm vefat ettiğinde, Hız. Peygamber onun defnedilmesi esnasında, kabrinin başında durmuş bir şekilde ağladığı da rivayet edilmektedir.⁴⁰

Mute Savaşı’nda şehit olan Zeyd b. Harise’nin ailesini ziyaret eden Hız. Peygamber, Zeyd b. Harise’nin kendisine ağlamaklı bakan kızını görünce ağlamaya başlamıştır. Öyle ki ağlaması hıçkırıklarla karışincaya kadar devam etmiştir. Hız. Peygamber’in yanında bulunan Sa’d b. Ubade: “Ey Allah’ın Resülü! Bu hal ne?” diye sorunca, Hız. Peygamber: “Bu, sevenin sevdiğine olan tutkusudur” demiştir.⁴¹

Ebü Hüreyre’nin rivayet ettiğine göre, Hız. Peygamber’in ailesinden biri vefat etmişti. Kadınlar onun için ağlamışlardı. Hız. Ömer, onları bu işten caydırmak için azarlamaya başlamıştı. Hız. Peygamber: “Ey Ömer, bırak onları. Ölüleri yakın olduğu için, kalpleri hüznünlü, gözlerinin de yaş zamanıdır,” demiştir.⁴²

Uhud Savaşı’ndan sonra Hamne bt. Cahş adlı sahabiye kardeşi Abdullah b. Cahş’ın şehadet haberi verilince istircada bulunmuştur. Dayısı Hız. Hamza’nın şehadet haberi verilince yine istircada bulunup onun için dua etmiştir. Kocası Mus’ab b. Umeyr’in şehadet haberi verilince ağlamaya başlamıştır. Hız. Peygamber bu olaya şahit olmuş ve: “Kadının yanında kocasının değeri bir başkadır” diyerek⁴³ bir kadının kocası için ağlamasının normal olduğunu ifade etmiştir.

³⁸ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 125; Ebü’l Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazüri, *Ensâbü’l-Eşraf*, thk. Riyad Zirikli ve Süheyl Zekkar, 1. Bs. (Beyrut: Darü’l-Fıkr, 1996), 1: 451-452.

³⁹ İbni İshak, *Siyer*, 328; İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 125; Belazüri, *Ensâbü’l-Eşraf*, 1: 452.

⁴⁰ Buhari, “Cenaiz”, 32.

⁴¹ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 49.

⁴² Nesai, “Cenaiz”, 16; İbn Mace, “Cenaiz”, 53.

⁴³ İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 1991, 2: 153.

Yukarıdaki örneklerde Hz. Peygamber'in hem ailesinden olan ölüleri hem de yakın dostlarından ölenler için, insani bir içgüdü olarak ağladığı görülmektedir. Hatta küçük yaşta bu dünyaya veda eden oğlu ve torunu için daha çok ağladığı açık bir şekilde ortadadır. Bu ağlayışlar bir insanın yakınından ayrılmanın sonucu tabii olarak ortaya çıkan hüznün sonucudur. İçinde isyan içeren, Yüce Allah'ın (c.c.) hoşuna gitmeyecek herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

Hz. Peygamber'in bazı olaylarda ağlaması yanında bulunan sahabiler tarafından tuhaf karşılanmış olması ve Hz. Peygamber'i ağlamayı nehyettiği halde kendisinin ağlamasının sorulması akla Hz. Peygamber tarafından ölüler için ağlamanın yasaklandığını getirmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in kendisinin ağlamasına şaşırarak verilen cevaplar akla gelen şüpheleri gidermede yeterli açıklıktadır.

Hz. Peygamber'in yasakladığı ağlama şekli, cahiliye dönemini andıran, içinde isyan kelimelerini içeren abartılı ağlama şeklidir.⁴⁴ Bu ağlamada yanaklara vurma, kişinin kendi saçlarını yolma, gereğinden fazla yüksek sesle bağırıp çağırma, ölen kişiyi çok fazla yüceltme fiilleri vardır. Bu fiiller de İslam'da yasaklanmış olan fiillerdir.⁴⁵ Bir rivayete göre Hz. Peygamber, ölen kişi için yüzünü tırmalayıp derisini yırtan ve yakasını parçalayan kadına ve mahvoldum, helak oldum sözleriyle bağırarak ağlayan kadına lanet etmiştir.⁴⁶

Uhud Savaşı'nda şehit olan yakınları için ağlayan kadınları gören Hz. Peygamber, herkesin ağlayanının olduğunu ancak amcası Hamza'nın ağlayanı olmadığını söylemiş, bunun üzerine yanındaki sahabiler Ensar'dan olan kadınlara Hz. Hamza için de ağlamalarını söylemiştir. Ertesi gün kadınlar Hz. Hamza için ağladıklarında Hz. Peygamber bunu yasaklamıştır.⁴⁷ Hz. Peygamber'in bu kadınlar için: "Allah Ensar'a rahmet etsin, onlar bilindiği gibi eskiden beri böyle teselli edicidirler, onlara söyleyiniz gitsinler," dediği rivayet edilmektedir.⁴⁸ Bir rivayete göre bu kadınların bir araya gelip ağlamak için Hz. Peygamber'den izin istedikleri ve Hz. Peygamber'in bunun ümmetine sünnet olacağı endişesiyle izin vermediği ve bu

⁴⁴ Buhari, "Cenaiz", 37; Müslim, "Cenaiz", 934; Tirmizi, "Cenaiz", 22; Nesai, "Cenaiz", 18.

⁴⁵ Buhari, "Cenaiz",32; Ebû Davud, "Cenaiz", 29; Tirmizi, "Cenaiz", 22; Nesai, "Cenaiz", 17; İbn Mace, "Cenaiz", 52.

⁴⁶ İbn Mace, "Cenaiz", 52.

⁴⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 16; İbn Mace, "Cenaiz", 53.

⁴⁸ İbn Hişam, *Siret*, 3: 133.

kadınların bir araya gelmeden kendi evlerinde Hz. Hamza için ağladıkları bilinmektedir.⁴⁹

Ümmü Seleme eşi Ebû Seleme vefat ettiği için, öyle bir şekilde ağlamayı düşünmüş ki bu ağlamanın dillere destan olmasını arzulamıştır. Ümmü Seleme'ye ağlamada yardımcı olmak için Medine'li bir kadın gelmiş. Bu kadın gelince yolda Hz. Peygamber ile karşılaşmış, Hz. Peygamber bu kadına: “Sen şeytanı Allah'ın çıkardığı eve tekrar mı çağırmak istiyorsun?” diyerek uyarmıştır. Ümmü Seleme de bu uyarının üzerine planladığı ağlama şeklini uygulamamıştır.⁵⁰

Ümmü Atiyye adlı bayan sahabi de Hz. Peygamber'in kendilerini (bayanları) bir ölüm vakasında yüksek sesle ağlamaktan men ettiğini söylemiştir.⁵¹ Hz. Peygamber, İslam'a yeni giren kadınlardan biat alırken, cenaze üzerine üst baş yırtarcasına ve sesli bir şekilde ağlamamaları üzerine de biat almış,⁵² bir nevi bunu da şart koşmuştur. Ancak bazı kadınların buna rağmen hala cenazelerde bu şekilde ağladıkları görülmüştür.⁵³ Nitekim Mute Savaşı'nda şehit olan Cafer b. Ebû Talib, Zeyd b. Harise ve Abdullah b. Revaha için bayanların çığlık atarak ağladığını Hz. Peygamber'e haber veren kişiye Hz. Peygamber: “Git onları uyar, bunu yapmaktan onları men et” demiştir. Kadınlar bu adamın dediğini yapmayınca bu durumu üç defa tekrar etmiştir.⁵⁴ Hz. Peygamber de Cafer b. Ebû Talib'in ölümüne ağladığı yüzünden hüznün fark edilir derecede sessiz bir şekilde oturduğu halde⁵⁵ bu bayanların çığlık atarak ağlamalarını engellemesi, bayanların ağlama düzeylerini abarttıklarını göstermektedir.

Hz. Peygamber'in, bir ölünün yakınları tarafından kendisi için yüksek sesle ağlandığında, kabirde azabının artacağını haber verdiği rivayet edilmektedir.⁵⁶ Ancak Hz. Aişe bu konunun yanlış anlaşıldığını belirterek, burada kastedilen ölünün Müslüman bir ölü için değil, kâfir bir ölü için olduğunu ifade etmiştir. Bu sözlerine

⁴⁹ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 189-190.

⁵⁰ Müslim, “Cenaiz”, 922.

⁵¹ Ebû Davud, “Cenaiz”, 29.

⁵² Buhari, “Cenaiz”, 44; Müslim, “Cenaiz”, 936; Ebû Davud, “Cenaiz”, 29.

⁵³ Buhari, “Cenaiz”, 44; Müslim, “Cenaiz”, 936.

⁵⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 41; Buhari, “Cenaiz”, 39; Müslim, “Cenaiz”, 935; Nesai, “Cenaiz”, 14.

⁵⁵ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 40-41; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 1. Bs. (Beirut: Daru'l-Kitabi'l İlmîyye, 1994), 1: 541.

⁵⁶ Tirmizi, “Cenaiz”, 23; Nesai, “Cenaiz”, 14; İbn Mace, “Cenaiz”, 54.

destek olarak da “...*Hiçbir günahkâr nefis başkasının günahını yüklenmez...*” (el-En‘am 6/84) ayetini okumuştur.⁵⁷ Ardından, Hz. Peygamber’in Sa‘d b. Muaz’ın cenazesine katıldığı esnada ağladığını, yanında Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’in de olduğunu, onların da ağladığını ifade etmiştir.⁵⁸ Hz. Aişe, azab edilen ölüden kasıt Müslüman bir kimse için olmadığını daha iyi anlaşılması için somut bir örnek vermiş ve Hz. Peygamber’in bir gün Yahudi mezarının yanından geçerken, mezarda yatanın ailesinin ona ağladığını ancak ölünün de kabir azabı çektiğini, söylemiştir.⁵⁹

Hz. Aişe’nin bu yanlış anlaşılmayı gidermesi insanları rahatlatmıştır. Zira Müslüman bir şahıs merhametli olduğundan ölen yakınları için ağlama içgüdüğü vardır. Bu ağlamanın ölen kişiye azab olarak dönmesi ölü yakınlarını zor duruma düşüren bir eylem olur ve insan tabiatına aykırı olur.

Hz. Peygamber, Uhud Savaşı’nda şehit olan Abdullah b. Amr için ağlayan kız kardeşi Fatma bt. Amr’a: “Onun için ağla ya da ağlama! Biz onu kaldırıncaya kadar melekler onu kanatlarıyla gölgelendirmeye devam edeceklerdir,” demiştir.⁶⁰

1.3. Cenazenin Techiz İşlemleri

Techiz (تجهيز) kelimesi تجهز kökünden türemiş olup bu fiilin masdarıdır. Sözlük anlamı olarak donatma ve hazırlama anlamı taşımaktadır.⁶¹ Cenaze işlemlerinde techiz, ölüyü hazırlama demektir. Ölüyü yıkama, kefenleme ve namazını kılma işlemlerinden oluşur.⁶² Diğer bir ifadeyle cenazenin yıkanmasından gömülünceye kadar üzerinde yapılan işlemler ölen kişinin hazırlanması, yani techizdir.⁶³ Dolayısıyla bu yapılan işlemlere techiz işlemleri denir.

Bu araştırmada cenazenin yıkanması ve güzel koku sürülmesi işlemleri techiz başlığı altında ele alınacak, kefenlenme anlamına gelen tekfin işlemleri ise ayrı bir başlıkta incelenecektir.

⁵⁷ Buhari, “Cenaiz”, 32; Müslim, “Cenaiz”, 929; Ebû Davud, “Cenaiz”, 29; Nesai, “Cenaiz”, 15.

⁵⁸ Buhari, “Cenaiz”, 32; İbnü’l Esir, *Üsdü’l-Gabe fi Ma’rifeti’s-Sahabe*, 2: 461.

⁵⁹ Buhari, “Cenaiz”, 32; Müslim, “Cenaiz”, 931; Ebû Davud, “Cenaiz”, 29; Tirmizi, “Cenaiz”, 25; Nesai, “Cenaiz”, 15; İbn Mace, “Cenaiz”, 54.

⁶⁰ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 631.

⁶¹ Mevlüt Sarı, *el-Mevarid* (İstanbul: İpek Yayınları, 1982), 251.

⁶² Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, trc. Ahmet Efe v.dğr. (İstanbul: Risale Yayınları, 1994), 3: 20.

⁶³ Ahmet Hamdi Akseki, *İslam Dini*, 20. Bs. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1969), 197; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1986), 227.

1.3.1. Cenazenin Tağsil İşlemleri

غسل kökünden türemiş bir kelime olan تغسيل kelimesi ismin mastar kalıbıdır. غسل bir şeyi yıkamak, kirini su ile temizlemek anlamına gelmektedir.⁶⁴ Ölmüş bir kimseyi yıkama işine gaslimeyyit denir.⁶⁵ Kişi öldükten sonra üzerinde yapılan işlemlerden biri de yıkanmasıdır. Bu yıkanma insan ölüsünün necis olduğu anlamına gelmemektedir. Bilakis, beden maddi ve manevi olarak temizlenmesidir.

Hz. Ali b. Ebû Talib'ten rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber: “Kim bir ölüyü yıkar, ona güzel koku sürer, onu kefenler, cenaze namazını kılar, cenazeyi taşır ve o ölüde gördüğünü başkasına kötü olarak anlatmazsa, anasından doğmuş gibi günahlarından temizlenmiş olur” demiştir.⁶⁶ Bu hadiste cenaze üzerinde yapılması gereken işlemlerden zikredilenlerin ilkinin yıkama olduğu ve ölüyü yıkamanın ne kadar faziletli olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber İslam toplumunu dizayn ederken sadece söz söylemek ile yetinmemiş bizzat kendisi de uygulamalarıyla örnek olmuştur. Nitekim Medine'ye hicret ettikten sonra ilk vefat edenlerden olan Es'ad b. Zürene'yi bizzat kendisi yıkamış, cenazesine katılmış, namazını kıldırılmış ve cenazenin önünden yürüyerek onu Baki Kabristanı'na defnetmiştir.⁶⁷ Hz. Peygamber'in Es'ad b. Zürene'nin cenazesini yıkamasından, onunla tanışıklığının Akabe biatına dayanan dostluğundan kaynaklanan bir vefa göstergesi ve Medine'ye hicret ettikten sonra ilk yıkama işlemi olduğu için orada hazır bulunan Müslümanlar için pratik bir eğitim vermek istediği anlaşılmaktadır.

Cenazeyi aileden birinin yıkayacağı gibi yakın akrabaların da cenazenin yıkama işleminde bulunduğu ve bunun kişiden kişiye değişebileceği bir uygulama olduğu görülmektedir. Medine'deki Müslümanlara ölünün nasıl yıkanacağını tarif eden Hz. Peygamber kendi oğlunun yıkama işlemini aileden birine yaptırdığı görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim vefat ettiğinde onu el-Fadl b. Abbas yıkamıştır.⁶⁸ Kişi yakınlarından birini kaybettiğinde onun acısı ve hüznüyle ne yapacağını bilemez bir hale gelebilir. Bu sebeple yakınlarının ölümüyle sarsılan bir kimsenin ölüsünü o ailenin içinden veya yakın komşulardan birinin yıkamasında bir

⁶⁴ Sarı, *el-Mevarid*, 1093.

⁶⁵ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 227.

⁶⁶ İbn Mace, “Cenaiz”, 8.

⁶⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 679.

⁶⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 234; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 451; İbnü'l Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 1: 152.

beis olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak aileden birinin yıkamasında da herhangi bir sorun olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ebûbekir vefat etmeden önce kendisini eşi Esmâ bt. Umeys'in yıkamasını istemiş, onun tek başına yıkamaya gücünün yetmemesi durumunda ise oğlu Abdurrahman b. Ebûbekir'in yardım etmesini vasiyet etmiştir.⁶⁹ Hz. Ali de eşi Hz. Fatıma vefat edince onu kendisi yıkamıştır.⁷⁰ Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber'in vefatından sonra, Hz. Peygamber'i diğer hanımlarıyla beraber yıkamadığı hakkındaki pişmanlığı rivayet edilmektedir.⁷¹ Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Asr-ı Saadet'te bir erkeği onun hanımının yıkayabileceği gibi bir bayanı da onun eşinin yıkayabildiği görülmektedir.

Asr-ı Saadet'te cenaze ile ilgili öğrenilen uygulamalardan biri de yıkanma esnasında avret yerine bakılmaması gerektiğidir. Nitekim Hz. Peygamber ölünün yıkandığı esnada avret yerlerine bakılmamasını tavsiye etmiştir.⁷²

Bir cenazeyi yıkadıktan sonra yıkayan kişilerin de sonradan gusül abdesti alması gerektiğini ancak bunun farz derecesinde kesin bir hüküm olmadığı tavsiye niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber dört şeyden dolayı gusül abdesti almış. Bunlar, cünüplükten dolayı, cuma günü, kan aldirmaktan ve cenaze yıkamaktan dolayıdır.⁷³ Ebû Hüreyre de Hz. Peygamber'in: "Kim bir ölüyü yıkarsa gusül abdesti alsın,⁷⁴ taşırırsa abdest alsın," dediğini rivayet etmiştir.⁷⁵ Hz. Ali, Mekke'de iken ölen babası Ebû Talib b. Abdulmuttalib'i yıkayıp defnettikten sonra Hz. Peygamber'e gelerek kendisine verdiği vazifeyi yaptığını söylemiş, Hz. Peygamber de Hz. Ali'ye gusül abdesti almasını tavsiye etmiştir.⁷⁶

Asr-ı Saadet'te ölü yıkama işinden sonra gusül abdesti alınması gerektiği ile ilgili örneklerden sonra, gusül abdestinin alınmadığı örneklerin de incelenmesi gerekir. Hz. Ebûbekir'i vefat ettikten sonra yıkayan eşi Esmâ bt. Umeys havanın soğuk olduğunu bundan dolayı gusül abdesti almamasının bir sakıncasının olup

⁶⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 229; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 92; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 384.

⁷⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 27; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 405.

⁷¹ Ebû Davud, "Cenaiz", 32.

⁷² Ebû Davud, "Cenaiz", 32; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

⁷³ Ebû Davud, "Cenaiz", 39.

⁷⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 39; Tirmizi, "Cenaiz", 17; İbn Mace, "Cenaiz", 8; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, trc. Abdullah Parlıyan (Konya: Konya Kitapçılık Yayınevi, 2004), 1: 260.

⁷⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 39; Tirmizi, "Cenaiz", 17.

⁷⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 112; Ebû Davud, "Cenaiz", 70; Nesai, "Cenaiz", 84.

olmadığını Hz. Osman'a sormuş, Hz. Osman bir sakıncasının olmadığını söylemiştir. Hz. Ömer de bu konuşulanlara şahitlik etmiş ve itiraz etmemiştir.⁷⁷ Rivayet edildiğine göre, Abdullah b. Ömer, Said b. Zeyd'in cenazesini taşımış ancak abdest almadan mescide giderek namazı kılmıştır.⁷⁸ Bu örneklerden de görüldüğü üzere cenazeyi yıkadıktan sonra gusül abdesti alınmamasının veya taşıdıktan sonra namaz için abdest alınmamasının meşru olduğu, herhangi bir sakıncasının olmadığı anlaşılmaktadır.

Asr-ı Saadet'te, Müslüman bir kimsenin dirisine verilen önemin ölüsüne de verildiği bilinmekte ve bunun belirtisi olarak da öldükten sonra vücudunun temizlenmesi amacıyla yıkandığı görülmektedir. Yıkama işini ölünün yakınlarından birinin yapabileceği gibi bu işi kendine meslek edinenler de yapabilir. Ölüyü yıkayanların, yıkadıkları kişinin avret yerine bakmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Ölü yıkandıktan sonra yıkayan kişilerin mümkün olduğunca kendilerinin de yıkanması tavsiye edilmiş ancak bu zorunlu bir davranış olmaktan çıkarılmıştır.

1.3.1.1. Cenazenin Su ve Sidr ile Yıkanması

Asr-ı Saadet'te bir cenazenin yıkandığı esnada temiz su ve sonrasında sidr ile yıkanması Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilmiştir.⁷⁹ Sidr, Arabistan Kirazı ağacının yaprağıdır.⁸⁰ Muhammed b. Sirin cenaze yıkamayı Ümmü Atiyye adlı bayan sahabiden öğrendiğini, kendisinin iki defa sidr ile karıştırılmış su ile üçüncü defa da kâfur ile karıştırılmış su ile ölü yıkadığını söylemiştir.⁸¹ Hz. Peygamber Sa'd b. Muaz'ın cenazesini yıkama esnasında yıkayanların yanında durmuş. O'nun nezaretinde yıkanan Sa'd b. Muaz'ın cenazesinde ilk yıkamada sadece su kullanılmıştır. İkinci yıkamada su ve sidr ile beraber yıkanmış. Üçüncü yıkamada ise su ve kâfur kullanılmıştır.⁸²

Ölüyü yıkarken çok soğuk ve çok sıcak su kullanılmadığı görülmektedir. Hayatta olan bir insana yapılan muamelenin aynısı ölü bir kimseye yapıldığı anlaşılmaktadır. Ümmü Kays adlı sahabe, oğlu ölünce oğlunu yıkayanlara, yıkarken

⁷⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 230; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 92.

⁷⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 452.

⁷⁹ Buhari, "Cenaiz", 8; Müslim, "Cenaiz", 939; Ebû Davud, "Cenaiz", 33; Nesai, "Cenaiz", 32; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

⁸⁰ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, trc. Şükrü Özen (İstanbul: İklim Yayınları, 1988), 1: 480.

⁸¹ Ebû Davud, "Cenaiz", 33.

⁸² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 501.

soğuk su dökmemelerini yoksa oğlunu öldüreceklerini söylemiş, bunun üzerine Ukkâşe b. Mihsan adlı sahâbi de bu durumu gidip Hz. Peygamber'e anlatmıştır. Hz. Peygamber de tebessüm ederek: "Ümmü Kays'ın dediği gibidir," demiştir.⁸³ Burada bir annenin ölen küçük oğluna olan şefkatinden dolayı, soğuk suyun ona zarar vereceği endişesiyle dilinin sürçtüğü ve soğuk suyun oğlunu öldürmesinden korktuğunu bildirmesi orada hazır bulunan kişilerin dikkatini çekmiş ve durumu Hz. Peygamber'e bildirmişlerdir. Hz. Peygamber'in de, tebessüm ederek bu annenin dediğinin doğru olduğunu tasdik etmesi bir bakıma Müslümanların cenaze yıkarken nasıl davranacaklarını öğreten bir tutumdur.

Asr-ı Saadet'te savaş meydanında yaralanmış bir halde şehit olan Müslümanların yıkanmadığı görülmektedir. Uhud Savaşı'nda şehit olan Müslümanlar yıkanmadan üzerlerinde bulunan elbiseleri de çıkarılmadan defnedilmişlerdir.⁸⁴ Hz. Peygamber, Uhud şehitleri için: "Onları kanlarıyla beraber örtüp defnedin. Çünkü Allah uğrunda yara almış olan şehit kıyamet günü o yarısından kan aktığı halde dirilecek, rengi kan kokusu misk olacaktır," ifadelerini kullanmıştır.⁸⁵ Yine bunun gibi, bir savaşta kendisine isabet eden bir ok veya mızrak ile şehit olan bir sahâbinin elbiseleriyle, yıkanmadan gömüldüğü rivayet edilmektedir.⁸⁶

1.3.1.2. Kadınların Yıkılması

Hz. Peygamber'in kızı Hz. Zeynep vefat ettiğinde, Hz. Peygamber yıkama işini yapan Ümmü Atiyye'ye cenazenin nasıl yıkanması gerektiğini öğretmiştir. Kızının üç, beş, yedi defa yıkanmasını, bunun gerekliliğe göre yapılmasını, gerekirse daha fazla da yıkanabileceğini söylemiştir.⁸⁷ Yıkama işini su ve sidr ile yapılmasını emretmiş,⁸⁸ yıkamaya sağ tarafından ve abdest organlarından başlamalarını

⁸³ Nesai, "Cenaiz", 29.

⁸⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 31.

⁸⁵ Nesai, "Cenaiz", 82.

⁸⁶ Ebû Davud, "Cenaiz", 31.

⁸⁷ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Mehmet Akbaş - Yusuf Ziya Keskin, 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 10: 34; Buhari, "Cenaiz", 9; Müslim, "Cenaiz", 939; Ebû Davud, "Cenaiz", 33; Tirmizi, "Cenaiz", 15; Nesai, "Cenaiz", 28; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

⁸⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 34; Buhari, "Cenaiz", 8; Müslim, "Cenaiz", 939; Ebû Davud, "Cenaiz", 33; Tirmizi, "Cenaiz", 15; Nesai, "Cenaiz", 28; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

söylemiştir.⁸⁹ Ümmü Atiyye de Hz. Peygamber'in tavsiyelerine uymuş ve kendisine tarif edildiği şekliyle yıkamıştır. Ümmü Atiyye, Hz. Zeynep'i yıkarken, saçlarını çözüp yıkadıktan sonra tekrar üç bukle yaptığını söylemiştir.⁹⁰ Yapılan bu örgülü bukleleri de Hz. Zeynep'in arka tarafına doğru sarkıtmıştır.⁹¹ Bunu Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği rivayet edilmemektedir. Ancak bir bayan ölünün saçlarının açılıp yıkanmasına itiraz etmediği görülmektedir.

Yukarıdaki rivayetlerde Ümmü Atiyye'ye ölü yıkamayı Hz. Peygamber'in kendi kızının cenazesini yıkarken peş peşe verdiği talimatlarla öğrettiği görülmektedir. Ümmü Atiyye Medine'li bir sahabidir.⁹² Ümmü Atiyye'nin kadınların cenazelerini yıkayan kişilerden biri olduğu bilinmektedir.⁹³ Hz. Peygamber'in, Ensar'dan olan bir kadına ölü yıkamayı kapının önünde talimatlar şeklinde öğrettiği ve bu bayanın önceki tecrübelerine Hz. Peygamber'in ilminden eklendiği görülmektedir. Bayanların yıkanma şeklinin erkeklerin yıkanmasından çok farklı olmadığı görülmektedir. Bayanların saçlarının daha uzun olmasından dolayı suyun rahat bir şekilde vücuda temas edebilmesi için saçların çözüldüğü görülmektedir. Yıkama işi bittikten sonra saçların tekrar bukle yapılabileceği de bu rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bir bayanı, Hz. Peygamber'in kızı Zeynep'in örneğinde olduğu gibi yıkama işinden iyi anlayan Müslüman bayanların yıkayabileceği gibi kişinin kendi ailesinden ve akrabalarından birilerinin de yıkayabileceği mümkün olduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in kızlarından Ümmü Külsüm'ü de Esma bt. Umeys ve Safiyye bt. Abdulmuttalib yıkamışlardır.⁹⁴

⁸⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 35; Buhari, "Cenaiz", 11; Müslim, "Cenaiz", 939; Ebû Davud, "Cenaiz", 33; Tirmizi, "Cenaiz", 15; Nesai, "Cenaiz", 31; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

⁹⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 35; Buhari, "Cenaiz", 14; Müslim, "Cenaiz", 939; Ebû Davud, "Cenaiz", 33; Tirmizi, "Cenaiz", 15; Nesai, "Cenaiz", 30; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

⁹¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 35; Buhari, "Cenaiz", 17; Ebû Davud, "Cenaiz", 33; Tirmizi, "Cenaiz", 15; Nesai, "Cenaiz", 32.

⁹² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 460.

⁹³ Rıza Savaş, "Asr-ı Saadet'te Kadın ve Aile Hayatı", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*, ed. Vecdi Akyüz (İstanbul: Beyan Yayınları, 2006), 3: 114.

⁹⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 37; İbnü'l Esir, *İslam Tarihi el-Kamil fi't-Tarih* 2: 268; Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Cil, 1992), 4: 1953.

1.3.2. Cenazeye Güzel Koku Sürülmesi (Tahnid işlemi)

Cenaze yıkama işi bittikten sonra ölünün bedenine Kâfur ya da bu çeşitten olan bir kokunun sürülmesi Hz. Peygamberin tavsiyelerindedir.⁹⁵ Kafur, sürülen cenazeye güzel koku vermekle beraber, ölü bedeninin çabuk dağılmaması için katı tutma özelliğine de sahiptir.⁹⁶

Ölen kişinin kefenine ve bedenine (özellikle saç ve sakalına) kafur vb. kokular sürülebileceği gibi yıkama esnasında da son suya kafur katılarak da kokulandırmanın yapılabildiği görülmektedir. Hz. Peygamber, yıkama işinde en son yıkamada kâfur kullanılmasını tavsiye etmiştir.⁹⁷ Bunun da nedeni, ilk yıkamada kullanılan kâfurun etkisinin sonraki yıkamalarda geçmesi ihtimalinden dolayıdır.⁹⁸ Hz. Peygamber'in bu tavsiyesi, Arabistan sıcakları göz önünde bulundurulduğunda, bir cenazenin yıkandıktan sonra defnedilmesine kadar ölünün bedenine zarar gelmemesi için alınan bir tedbir olarak da görülebilir.

Ölen bir Müslümanın temiz ve hijyenik bir şekilde hazırlanması amacıyla güzel koku sürüldüğü yukarıdaki rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bu koku sürmede sadece kâfur kullanılacağı anlamının çıkarılmaması gerekir. Nitekim Hz. Peygamber'in kâfur dışında misk kokusunu da tavsiye ettiği görülmektedir. Hz. Peygamber'in misk kokusunu sevdiği ve bunun kokusunun en güzel koku olarak kabul ettiği rivayet edilmektedir.⁹⁹ Bu rivayette 'en güzel koku' kavramının Hz. Peygamber'in bireysel tercihi olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

1.4. Cenazenin Tekfin İşlemleri

Ölen bir kimsenin yıkandıktan sonra birkaç bez ile vücudunun tamamının sarılarak örtülmesine tekfin denir.¹⁰⁰ İlk bölümde bahsedildiği üzere diğer dinlerde de ölmüş bir insana özel kıyafetler giydirilir. Bu kıyafet, diğer inançlara göre kişinin özel ve temiz elbiseleri olabileceği gibi temiz beyaz bez de olabilir.

⁹⁵ Buhari, "Cenaiz", 13; Nesai, "Cenaiz", 35; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

⁹⁶ Ebû'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, thk. Ebû Suhayb Safa ed-Davvi Ahmed el-Adevi, trc. Mehmet Odabaşı v.dğr. (İstanbul: Polen Yayınları, 2006), 3: 341.

⁹⁷ Buhari, "Cenaiz", 13.

⁹⁸ İbni Hacer, *Fethu'l-Bari*, 3: 341.

⁹⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 37; Tirmizi, "Cenaiz", 16; Nesai, "Cenaiz", 42.

¹⁰⁰ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 227.

Hız. Peygamber, kefenin beyaz renkli olmasını¹⁰¹ ve ölen kişinin kendi malından karşılanmasını tavsiye etmiştir.¹⁰² Hız. Peygamber, ölen kişinin adına ailesinden veya yakınlarından birinin güzel bir şekilde kefen yapmasını da tavsiye etmiştir.¹⁰³ Başka bir rivayette, ailesinin biraz da olsa maddi durumunun iyi olması durumunda ölüyü Hibera kumaşıyla kefenlemesini tavsiye etmiştir.¹⁰⁴ Burada maddi durumu iyi olanların aşırı pahalı bezlerden kefen yapabileceği anlaşılmamalıdır. Nitekim Hız. Ali, Hız. Peygamber'in kefen kullanırken pahalı olana yönelmemelerini çünkü kefenin ölünün üzerinden çabuk soyulup çürüyeceğini, rivayet etmiştir.¹⁰⁵ Hız. Aişe, Hız. Peygamber'in iç gömleksiz, üç beyaz bez ile ve başlıksız (sarıksız) bir şekilde kefenlendiğini belirtmiştir.¹⁰⁶

Kişinin, henüz hayatta iken kendisine kefen hazırlaması ve bunun için somut bir şekilde bir kumaşı belirlemede bir beis olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hız. Peygamber'e hediye edilen bir bürdeyi çok beğenen bir sahabi onu Hız. Peygamber'den istemiş ve Hız. Peygamber onu kırmamış ona üstündeki bürdeyi hediye etmiştir. Bu sahibinin arkadaşları onu tenkid ederek, bu elbisenin Hız. Peygamber'e yeni hediye edildiğini ve bunu çok sevdiğini söylemişler. Buna rağmen bu elbiseyi nasıl isteyebileceğini sormuşlar. Bürdeyi isteyen sahabi, onu kendisine kefen olarak düşündüğünü ve bu sebeple istediğini söylemiştir.¹⁰⁷ Bu konuşmalara şahit olan Hız. Peygamber'in, bir kimsenin ölmeden önce kendisi için bir bezi kefen olarak belirlemesine olumsuz bir tepki vermediği görülmektedir.

Kefenin pahalı olmaması yönündeki rivayetler kefenin geliş güzel bir şekilde yapılabileceği anlamına da gelmemelidir. Asr-1 Saadet'te bir kimsenin kefenleme işi yapılırken bu işe önem verilmesi ve işin güzel bir şekilde yapılması gerektiğine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Cabir b. Abdullah, Hız. Peygamber'in bir gün sahabilerine hutbe verirken bir önceki gece ölen birinin bedeninin tam sarılmadığı halde kefenlenerek cenaze

¹⁰¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 435; Tirmizi, "Cenaiz", 18; Nesai, "Cenaiz", 38; İbn Mace, "Cenaiz", 12.

¹⁰² Buhari, "Cenaiz", 25.

¹⁰³ Tirmizi, "Cenaiz", 19; İbn Mace, "Cenaiz", 12.

¹⁰⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 34; Hibera: Yemende bulunan pamuktan ya da ketenden imal edilen bol çizgili bir tür kumaştır.

¹⁰⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 35.

¹⁰⁶ Müslim, "Cenaiz", 941; Ebû Davud, "Cenaiz", 34; Tirmizi, "Cenaiz", 20; Nesai, "Cenaiz", 39; İbn Mace, "Cenaiz", 11; Ayrıca bk. Buhari, "Cenaiz", 18, 23, 24.

¹⁰⁷ Buhari, "Cenaiz", 28; Müslim, "Cenaiz", 939.

namazının kılındığını ve bu şekilde gömüldüğünü söylediğini, rivayet etmiştir. Hz. Peygamber, hutbesinde acil durumlar dışında cenazenin böyle aceleye getirilip gece vakti gömülmesini men etmiştir. Daha sonra, “Din kardeşinizin kefenini yaptığımız zaman güzel yapın,” diye tavsiyede bulunmuştur.¹⁰⁸ Bu rivayette gece vakti ölen ve aynı gece acele ile yıkanıp kefenlenen ve kefenlenirken vücudu tam sarılarak kapatılmadan cenaze namazı kılınıp defnedilen bir kimsenin durumunu örnek veren Hz. Peygamber, bunun böyle yapılmaması gerektiğini ve imkânlar dâhilinde en güzel şekilde techiz edilmesini tavsiye etmiştir. Buradan gece vakti cenazenin yıkanması, kefenlenmesi ve namazının kılınarak defnedilmesinin yasaklanmış olduğu düşünülmemelidir. Çünkü başka rivayetlerde görüleceği üzere cenaze işlemleri günün her vaktinde yapılabilir. Ancak gece vakti kefen bulmaya imkân yoksa veya yıkayıcılar hazır değilse cenaze sabaha kadar bekletilebileceği anlaşılmaktadır. Cenaze namazını kılmak için yeterince insan yoksa yine bekletilebilir.

Hz. Peygamber’in cenazenin işlerinin düzgün yapılması için aceleye getirilmemesi gerekirse biraz bekletilmesi yönünde tavsiyelerine dair rivayetlerin olduğu gibi cenazenin bir evde fazla bekletilmemesi yönünde tavsiyelerine dair rivayetler de mevcuttur. Ancak bu iki durum birbirine zıt değildir. İmkânların el verdiği ve cenazenin techizatı için gerekli donanımına sahip bulunduğu zaman gereksiz yere bekletilmesi hoş görülmemiştir. Nitekim Hz. Peygamber, Talha b. el-Bera adlı bir sahabiye ölümü yaklaştığında ziyaret etmiş. Hz. Talha’nın yanındakilere, onun ölümünü yakın olarak gördüğünü, öldüğünde kendisine haber verilmesini ve cenazenin techiz işlerinde acele etmelerini söylemiş, Müslüman bir kimsenin ölüsünü gereksiz yere evde bekletilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁹ Bu rivayette Hz. Peygamber ziyaret ettiği hastanın ölümünün yakın olduğunu tahmin etmekte ve henüz o hasta ölmeden onun cenazesinin fazla bekletilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla ölü yakınları techizat işlemleri için önceden de hazırlık yapabilir. Hazırlık yapılmasa bile, kişi öldükten sonra onun işlerinin yapılması için biraz seri davranılması ve ölüyü gereksiz yere evde bekletilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

¹⁰⁸ Müslim, “Cenaiz”, 943; Ebû Davud, “Cenaiz”, 34; Nesai, “Cenaiz”, 37.

¹⁰⁹ Ebû Davud, “Cenaiz”, 38.

Bir kişi kefenlendikten sonra veya kefenlenmeden önce üzerindeki örtü açılarak son bir defa görölmek istenebilir veya öpülebilir. Bunun Asr-ı Saadet döneminde örneklerine rastlamaktadır. Hz. Peygamber, on sekiz aylık iken ölen oğlunu kefenine sarılmadan önce onu öpmüş daha sonra kefenlenmesini istemiştir.¹¹⁰ Cabir b. Abdullah, Uhud Savaşı'nda şehit olan babasının üzerindeki örtüyü kaldırıp babasına bakmak isteyince, yanındakiler kendisini bundan men etmişti. Hz. Cabir tekrar babasının üzerindeki örtüyü kaldırmak istemiş, yanındakiler engel olunca Hz. Peygamber örtüyü açabileceğini söylemiş ve izin vermiştir.¹¹¹ Hz. Peygamber de vefat ettiği esnada yanında bulunmayan Hz. Ebûbekir daha sonra Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve üzerindeki örtüyü açarak alnını öpmüştür.¹¹²

Öldükten sonra yapılan işlemlerden birinin kefenleme işlemi olduğu, kefenin mümkün mertebe beyaz kumaştan olması gerektiği, bu arada çok pahalı olmayan vasat bir kumaştan olması ve kefenlenirken özenerek düzgün bir şekilde yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Kefenlemenin güzel olması için gerekirse biraz bekletilebileceği ancak imkânların el verdiği müddetçe gereksiz bekletmeye mahal vermeden seri bir şekilde kefenleme dâhil diğer işlerin yapılması gerektiği görölmektedir. Ölmüş bir kimseye son anında yetişemeyen bir yakınının, bu kişinin kefenini açıp yüzüne bakabileceği de Asr-ı Saadet'te yaşanmış ve örneği olan bir gerçektir.

1.4.1. Kadınların Kefenlenmesi

Hz. Peygamber'in kızı Hz. Zeynep'i yıkayan Ümmü Atiyye'den bayanların kefenlenmesine dair uygulama hakkında rivayetler vardır. Ümmü Atiyye, Hz. Zeynep'i yıkadıktan sonra Hz. Peygamber'in gömleğinin Hz. Zeynep için iç gömleği yapılmasını emrettiğini rivayet etmiştir.¹¹³

Sahabeden Leyla Kanif es-Sekafi adlı bir bayan, Hz. Peygamber'in kızı Ümmü Gülsüm'ün cenazesini yıkayan bayanın yanında bulunduğunu, yıkama işi bittikten sonra Hz. Peygamber'in kefen olarak ilkin peştamal, sonra gömlek sonra da başörtüsü verdiğini söylemiştir. Daha sonra da bir çarşaf verdiğini ve bütün

¹¹⁰ İbn Mace, "Cenaiz", 13.

¹¹¹ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Hikmet Akdemir v.dğr., 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 3: 631; Buhari, "Cenaiz", 33; Nesai, "Cenaiz", 12.

¹¹² Buhari, "Cenaiz", 3; Nesai, "Cenaiz", 11; İbn Mace, "Cenaiz", 64

¹¹³ Buhari, "Cenaiz", 15; Nesai, "Cenaiz", 28; Nesai, "Cenaiz", 36; İbn Mace, "Cenaiz", 8.

bunlardan sonra Ümmü Gülsüm'ün bir bezin içine sarıldığını söylemiştir. Hz. Peygamber'in Ümmü Gülsüm'ün yıkandığı yere yakın olduğunu, kapının önünde oturup bu sayılan parçaları sırayla verdiğini de söylemiştir.¹¹⁴

Bu iki örnekte de görülen Hz. Peygamber kendi kızlarının cenaze işlemleri üzerinden bu işi yapan bayanları eğitmiştir. Hz. Peygamber'in kendi gömleğini kızına kefen yapması için vermiştir. Buradan kefenin kullanılmamış bir bez olabileceği gibi bir insanın üstündeki elbisenin de bir başkası için kefen olabileceği anlaşılmaktadır. Bu durum Hz. Peygamber'in mübarek vücuduna değen bir gömleğin başka biri için faydalı olacağı inancından kaynaklanmaktadır.

İkinci örnekte bir bayan için önce peştamal sonra üst taraf için bir gömlek ve başörtüsü kullanıldığı görülmektedir. Bu üç parçadan sonra hepsini kapatacak bir parça bez sarılmış ardından bir bez ile yine bütün vücut sarılmıştır. Toplam beş parça bez kullanılmıştır. Bu örnekten yola çıkarak bayanların beş parça bez ile kefenlendiği söylenebilir. Bu durum erkeklerde mevcut değildir. Erkekler üç parça bez ile kefenlenmişlerdir. Hem erkekte hem de kadında kefenin açılma ihtimali varsa bel hizasından bez bir kemer ile bağlanabilir.¹¹⁵

1.4.2. Şehitlerin Kefenlenmesi

Allah (c.c.) yolunda mücadele ederken, canının veren kişiye de şehit denir.¹¹⁶ Zulme uğrayarak öldürülen Müslüman için de bu tanım kullanılmıştır.¹¹⁷ Hz. Peygamber'in hayatında özellikle Medine döneminde Müslümanlar Medine'yi ve buradaki yeni dini koruma ile bu dini yayma amacıyla birçok savaşta bulunmuşlar. Bunlardan kimileri bu savaşlarda hayatını kaybetmiştir.

Hz. Peygamber, şehitlerinin üstlerindeki demirlerden ve kürklerden arındırılmış bir şekilde elbiseleri ile gömülmesini emretmiştir.¹¹⁸ Uhud Savaşı'nda şehit olan Müslümanların bedenlerine zarar verilmiş, dolayısıyla bedenlerinin görüntüsü normal haline göre çok değişikliğe uğramıştır. Sahabe-i Kiram, şehit olan arkadaşlarının üzerlerindeki zırhları çıkarıp, onları temiz bezlerle sarmak suretiyle

¹¹⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 36.

¹¹⁵ Hasan Fehmi Başoğlu, *İslamiyette Cenaze* (Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 1958), 10.

¹¹⁶ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 248.

¹¹⁷ Abdullah İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif Cürçânî, *Ta'rifat*, trc. Ali Erkan, 1. Bs. (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 131.

¹¹⁸ Ebû Davud, "Cenaiz", 31; İbn Mace, "Cenaiz", 28.

kefenlemişlerdir.¹¹⁹ Savaşta olduklarından dolayı imkânların kısıtlı olmasıyla bazı şehitleri örtecek kadar uzun bezler bulamamışlardır. Hz. Enes b. Malik, şehitlerin çok olduğunu buna karşın onları kefenleyecek bezin az olduğunu söylemiştir.¹²⁰ Hz. Hamza, Hz. Musab gibi bazı sahabiler bu durumda idi. Hz. Peygamber, var olan kumaş parçalarının yukarı doğru çekilmesini ve ayakları tarafına da Izhir denilen geniş yapraklı bir ot çeşidiyle kapatmalarını emretmiştir.¹²¹ İki kişinin bir bez içine sarıldığı da rivayet edilmektedir.¹²²

Hz. Peygamber, Uhud Savaşı'nda şehit olan Vehb b. Kamus el-Müzeni adlı sahabe için getirilen kırmızı çizgili bir cübbeyi kefen yapmıştır. Bu cübbe Vehb b. Kamus'a kısa gelmiş, Hz. Peygamber, cübbeyi cenazenin baş tarafına çekmiş, cenazenin ayakları baldırlarına kadar açıkta kalmıştır. Vehb b. Kamus ayakları açık bir şekilde defnedilmiştir. Açık kalan yere de Hz. Peygamber'in emriyle bir çeşit ot toplanıp kabir içerisinde iken cenazenin üzerine bırakılmıştır.¹²³

Başka bir zamanda, Hz. Peygamber, amcası oğlu olan Abdullah b. Haris ile beraber bir askeri sefere çıkmış bu seferde es-Safra denilen bir mevkie Abdullah b. Haris ölmüştür. Hz. Peygamber kendi gömleğini ona kefen yaparak, kefenlemiş sonra defnetmiştir.¹²⁴

Yukarıdaki örneklere bakıldığında şehitlerin elbiselerinin tümüyle çıkarılmadığı üzerlerindeki ağır metal zırhlar veya kaba giysilerin çıkarıldığı geriye kalan elbiselerinin üzerine ise bir parça bez çekildiği görülmektedir. Burada İslam'ın gösterdiği kolaylık vardır. Savaş esnasında, imkânların kısıtlı olduğu bir vakitte, kefen için belli ebatlarda beyaz bezin olmadığı bir durumda, bunun yerine bir geniş yapraklı otun seçilmesi, bu işin hikmetine bakılması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Kefenleme işindeki hikmet kişinin saygınlığının korunarak güzel ve temiz bir kumaş ile düzgün bir şekilde örtülmesidir. Ancak savaş gibi zor durumlarda istenilen imkânların olmadığı zaman güzel kokulu otlarla bile kefenleme işlemi yapılabilir. Bu örneklerde savaşlardan bahsedilmiş ancak geniş çaplı doğal afetler

¹¹⁹ Buhari, "Cenaiz", 26; Müslim, "Cenaiz", 940; Ebû Davud, "Cenaiz", 31.

¹²⁰ Tirmizi, "Cenaiz", 31; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, 1: 256-266.

¹²¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 133; Buhari, "Cenaiz", 26; Müslim, "Cenaiz", 940; Ebû Davud, "Cenaiz", 35; Tirmizi, "Cenaiz", 31; Nesai, "Cenaiz", 40.

¹²² Ebû Davud, "Cenaiz", 31; Tirmizi, "Cenaiz", 31.

¹²³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 280.

¹²⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 52.

olduğu zaman da aynı şekilde kefenleme yapılabilir. Yeter ki insanın saygınlığına yakışır şekilde özenerek vücudu örtülüp kefenleme işi yapılsın.

1.4.3. İhramlının Kefenlenmesi

İhram, sözlük anlamı olarak haram kılmak, kendini bir şeyden mahrum bırakmak, haram aylarına veya haram bölgesine girmek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak da bir kimsenin hac veya umre yapan bir kimseye normal hayatta helal olan bazı durumların haram olması demektir. İhramlı bir kişi ise dikişsiz, beyaz iki parça elbise giymiş kişiye denir.¹²⁵ Bir kimse ihramlı iken vefat ettiğinde, yıkama şeklinin normal bir yıkama olduğu görülmektedir. Ancak yıkamanın sonunda yapılan kokulandırma işleminin yapılmadığı rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber ile beraber Arafat'ta bulunan bir sahabinin devesinden düşüp vefat etmesi sonucu, Hz. Peygamber onun yıkanma şeklini tarif etmiş ve sonunda güzel koku sürülmemesini de eklemiştir. İhramlı iken vefat eden birinin ihramıyla kefenlendiği görülmektedir. İhramın iki parça olması buna engel olmamıştır. Hz. Peygamber ile Arafat'ta vakfe yaparken devesinden düşen bu mezkûr sahabinin ölmesi üzerine, Hz. Peygamber bunun iki parça ihramıyla kefenlenmesini, başına da bez sarılmamasını söylemiştir.¹²⁶

Yukarıdaki örnekte Hz. Peygamber ile beraber hac yapmak için ihrama girmiş bir kişinin vefat ettiği ve Hz. Peygamber'in bu vefat eden kişi için üzerindeki ihram elbisesinin kefen olarak kullanılabileceğini söylediği görülmektedir. Bu uygulama bir önceki başlıkta bahsedilen işin hikmetinin anlaşılması ve en güzel şekilde yerine getirilmesi görüşünü desteklemektedir. İhram elbisesinin de özellikle beyaz olması ve temiz olması kefenleme için aranan şartlara uymaktadır. Bu sebeple pratik bir şekilde kefenleme yapmak için ihram elbisesin kullanılabileceği görülmektedir.

1.5. Cenaze Namazının Kılınması

Arapça'da صلاة kelimesi 'namaz' manasına geldiği gibi 'dua' manasına da gelmektedir.¹²⁷ Cenaze namazı da bir nevi ölmüş bir kimse için yapılan duadır. Cenaze namazı Müslümanların vefat eden bir Müslüman için ahirete yolculuk öncesi yaptıkları son vazifeleridir. Müslümanların cenaze namazında ölen kişi için dua etmeleri, onun günahlarının bağışlanmasını talep etmeleri onun için bir

¹²⁵ Salim Ögüt, "İhram", *DİA* (Türkiye Diyanet Vakfı, 2000), 21: 539.

¹²⁶ Buhari, "Cenaiz", 21; Ebû Davud, "Cenaiz", 84; Nesai, "Cenaiz", 41.

¹²⁷ Sarı, *el-Mevarid*, 877.

temizlenmedir. Onun iyi biri olduğuna yapılan şahitliktir.¹²⁸ Rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber'in Medine'de ilk kıldığı cenaze namazı Bera b. Ma'rur adlı sahabi için kıldığı namazdır.¹²⁹ Hz. Peygamber'in imkânlar el verdiğiince ölen her Müslümanın cenaze namazını kılmaya çalıştığı görülmektedir.

Burada cenaze namazı ile ilgili Asr-ı Saadet'teki bir istisnaya değinmek gerekir. Hz. Peygamber, ilk hanımı olan Hz. Hatice bt. Huveylid'in cenaze namazını kılmamıştır. Bunun sebebi de Hz. Hatice vefat ettiğinde henüz cenaze namazının farz kılınmamış olmasıdır. Namaz farz kılınmadığı zaman vefat eden Hz. Hatice'nin diğer cenaze işlemleri yerine getirilmiştir. Hz. Hatice cenaze evinden alınıp Hacun mezarlığına defnedilmiş, ardından O'nu kabrine Hz. Peygamber indirmiştir.¹³⁰ Hz. Aişe'nin rivayetine göre de Hz. Hatice mirac olayından önce yani namazın farz kılınmasından önce vefat etmiştir.¹³¹

Hz. Peygamber, cenaze namazını kılmanın ve cenazeyi defnetmeye kadar beklemenin önemini açıklamak için: “Cenazenin namazı kılınıncaya kadar bekleyen kişiye bir kırat, cenazenin defnedilmesine kadar bekleyen kişiye ise iki kırat sevabı vardır,” dedi.¹³² Yanında bulunanlar: “Ya Resullallah! Kırat nedir,” dediler. Hz. Peygamber: “İki büyük dağ gibidir,” dedi.¹³³ Başka bir rivayette: “En küçüğü Uhud Dağı kadar olan iki büyük dağ gibidir,” ifadesi kullanılmıştır.¹³⁴ Bu rivayette Hz. Peygamber'in cenaze namazını kılma ve cenazeye defnedilinceye kadar eşlik etmenin önemini somutlaştırarak anlattığı görülmektedir. Müslümanlar için önemli bir yeri olan Uhud Dağı'nı da örneğinde kullanmış ve sevabın ne kadar büyük olduğunu Müslümanlara daha açık bir şekilde anlatmaya çalışmıştır.

Cenaze namazını kılan kişilerin sayısında çokluğun önemli olduğu görülmektedir. Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Müslümanlardan sayıları yüz kişiye ulaşan bir topluluk, bir kimsenin cenaze namazı kılsa, bu topluluğun o kimse için yapmış olduğu şefaet muhakkak

¹²⁸ Mehmet Emin Özaşar v.dğr., *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 1. Bs. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 2: 235.

¹²⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 687.

¹³⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 17.

¹³¹ Ebû'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Askalânî İbni Hacer, *el-İsabe Seçkin Sahabiler*, trc. Seyfullah Erdoğan (İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2011), 497.

¹³² Buhari, “Cenaiz”, 57; Müslim, “Cenaiz”, 945; Tirmizi, “Cenaiz”, 49; Nesai, “Cenaiz”, 79; İbn Mace, “Cenaiz”, 34.

¹³³ Buhari, “Cenaiz”, 57; Müslim, “Cenaiz”, 945; Nesai, “Cenaiz”, 79; İbn Mace, “Cenaiz”, 34.

¹³⁴ Ebû Davud, “Cenaiz”, 45; Tirmizi, “Cenaiz”, 49; Nesai, “Cenaiz”, 79; İbn Mace, “Cenaiz”, 34.

kabul edilir.”¹³⁵ Başka bir rivayette, “yüz kişi” ibaresi yerine “üç saf” ibaresi geçmektedir.¹³⁶ Abdullah b. Abbas’ın bir oğlu vefat edince, dışarıda oğlunun cenaze namazı için toplanan kalabalığı saydırır ve sayının en az kırk olduğunu öğrenince: “Cenazeyi namaz için hazırlayın” demiştir.¹³⁷ Çünkü ben Hz. Peygamber’den: “Allah’a şirk koşmayan kırk kişi bir Müslümanın cenazesinde hazır bulunursa, Allah (o kırk kişinin) cenaze hakkındaki şefaatinin kabul eder” sözünü işitmişim, demiştir.¹³⁸

Yukarıdaki örneklere bakıldığında cenaze namazını kılan Müslümanların sayısının fazla olmasının ölen kişi için önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ölen kişi için daha çok sayıda dua eden ve mağfiret dileyen olur. Bunun için sayıyı arttırmak adına cenazenin bir müddet bekletilebileceği görülmektedir. Ancak bu bekletmenin de zamanının ve mekânının şartlarının uygun olması gerekmektedir.

H.z. Peygamber, cenaze namazını kılararken sahabiler de arkasında saf bağlamışlardır.¹³⁹ H.z. Peygamber dört tekbir alarak cenaze namazını kıldırılmıştır.¹⁴⁰

H.z. Peygamber, Medine’ye ilk geldiğinde sahabiler bir cenaze olması durumunda veya biri ölmek üzere iken H.z. Peygamber’e bunu bildirirdi. H.z. Peygamber, kişinin ölümü yaklaştığı için onun yanında bekler bazen bu bekleyiş uzun sürerdi. Sahabiler de H.z. Peygamber’i çok fazla meşgul etmemek için içlerinden her hangi birinin ölümü yaklaştığında H.z. Peygamber’e haber vermez o kişi öldükten sonra haber vermeye başladılar. Sonra bunun da H.z. Peygamber’e ağır geldiğini ve onu rahatsız ettiklerini düşünerek ölen kişinin namaza hazırlanmış cenazesini H.z. Peygamber’in evine yakın bir yere getirmeye başladılar. Bu son uygulamanın H.z. Peygamber’e daha kolay geldiğini düşündüler. Bundan sonra uygulama böyle devam etti ve cenaze namazını kıldıkları yerin adı “cenaze yeri” oldu. Bu gelenek daha sonra da devam etmiştir.¹⁴¹ Asr-ı Saadet döneminde cenaze namazının kılındığı bu yerin Mescid-i Nebevi’nin yanında cenazeler için ayrılmış

¹³⁵ Müslim, “Cenaiz”, 947; Tirmizi, “Cenaiz”, 40; Nesai, “Cenaiz”, 78; İbn Mace, “Cenaiz”, 19.

¹³⁶ Ebû Davud, “Cenaiz”, 43; Tirmizi, “Cenaiz”, 40; İbn Mace, “Cenaiz”, 8.

¹³⁷ Müslim, “Cenaiz”, 948; İbn Mace, “Cenaiz”, 19.

¹³⁸ Müslim, “Cenaiz”, 948; Ebû Davud, “Cenaiz”, 45.

¹³⁹ Buhari, “Cenaiz”, 52; Nesai, “Cenaiz”, 76; İbn Mace, “Cenaiz”, 24.

¹⁴⁰ Buhari, “Cenaiz”, 63; Müslim, “Cenaiz”, 952; Ebû Davud, “Cenaiz”, 58; Tirmizi, “Cenaiz”, 37; Nesai, “Cenaiz”, 76; İbn Mace, “Cenaiz”, 24.

¹⁴¹ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 244.

olan bir namazgâh olduğu da rivayet edilmektedir.¹⁴² Ancak bunun istisnaları da vardır. Sa'd b. Ebi Vakkas, vefat ettiğinde Hz. Peygamber'in hanımları da onun üzerine cenaze namazı kılmak istediklerinden dolayı, cenazenin mescide getirilmesini istemişler. Cenaze sahipleri Hz. Peygamber'in hanımlarının isteğini yerine getirmiştir. Cenaze dışarı çıkarıldıktan sonra bazı insanların cenazenin mescide götürülmesinin eleştirildiği, Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Aişe'nin kulağına gelmiştir. Hz. Aişe, bu duruma sitem ederek, insanların bilgilerinin olmadığı bir mevzuda acele ettiklerini ve kendilerini ayıpladıklarını belirterek; "Hâlbuki Allah Resulü, Süheyl b. Beyda'nın cenaze namazını mescitte kılmıştı," şeklinde bir ifade kullanmıştır.¹⁴³ Bir rivayete göre Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in Süheyl b. Beyda'nın kardeşinin de cenaze namazının mescitte kıldığını söylemiştir.¹⁴⁴ Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in cenaze namazının mescitte kılınması durumunda herhangi bir günah olmayacağını belirttiğini, rivayet etmiştir.¹⁴⁵

Hz. Peygamber, lohusalı iken ölen Ümmü Ka'b adlı¹⁴⁶ bir kadının cenaze namazını kıldığında,¹⁴⁷ cenazeyi tam ortalayacak hizada, ayakta durduğu şekilde kıldığı rivayet edilmektedir.¹⁴⁸

Enes b. Malik, Hz. Peygamber'in vefatından sonra, bir erkeğin cenaze namazını kıldığında onun başı hizasında durup¹⁴⁹ dört tekbir getirerek namaz kılmıştır.¹⁵⁰ Aynı cenazeden biraz sonra, bir bayanın cenaze namazını kıldığında, cenazeyi ortalayacak bir hizada durmuş¹⁵¹ ve yine dört tekbir getirerek cenaze namazını kılmıştır. Orada bulunanlar bu iki durumu sorarak, Hz. Peygamber'in de bu şekilde namaz kıldığını sorunca, Enes b. Malik "evet" cevabını vermiştir.¹⁵²

Hz. Ammar'dan rivayet edildiğine göre bir çocuk ve annesinin cenazesi beraber getirilmişti. Çocuğun cenazesi imama yakın, annesinin ise çocuktan sonra

¹⁴² Buhari, "Cenaiz", 59.

¹⁴³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 483; Müslim, "Cenaiz", 973; Ebû Davud, "Cenaiz", 54; Tirmizi, "Cenaiz", 44; Nesai, "Cenaiz", 70; İbn Mace, "Cenaiz", 29; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 225.

¹⁴⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 54.

¹⁴⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 54; İbn Mace, "Cenaiz", 29.

¹⁴⁶ Nesai, "Cenaiz", 73; İbn Mace, "Cenaiz", 21.

¹⁴⁷ Buhari, "Cenaiz", 61; Müslim, "Cenaiz", 964; Ebû Davud, "Cenaiz", 57; Tirmizi, "Cenaiz", 45; Nesai, "Cenaiz", 73; İbn Mace, "Cenaiz", 21.

¹⁴⁸ Buhari, "Cenaiz", 62; Müslim, "Cenaiz", 964; Ebû Davud, "Cenaiz", 57; Tirmizi, "Cenaiz", 45; Nesai, "Cenaiz", 73; İbn Mace, "Cenaiz", 21.

¹⁴⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 57; Tirmizi, "Cenaiz", 45; İbn Mace, "Cenaiz", 21.

¹⁵⁰ Ebû Davud, "Cenaiz", 57.

¹⁵¹ Ebû Davud, "Cenaiz", 57; Tirmizi, "Cenaiz", 45; Nesai, "Cenaiz", 73; İbn Mace, "Cenaiz", 21.

¹⁵² Ebû Davud, "Cenaiz", 57; İbn Mace, "Cenaiz", 21.

kible tarafına doğru bırakılmıştı. Bu ikisinin cenaze namazı beraber kılınmıştı. Cenaze namazını kılanlar arasında Ebû Said el-Hudri, Abdullah b. Abbas, Ebû Katade ve Ebû Hüreyre vardı. Hz. Ammar, cenaze namazının bu şekilde kılınma durumunu sorduğunu ve bu adı geçen sahabilerin de sünnettir, dediğini de rivayet etmiştir.¹⁵³ Başka bir rivayete göre, içinde Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm, Hz. Ömer'in hanımı ve Zeyd adındaki çocuğunun da aralarında bulunduğu dokuz kişinin cenazesi aynı anda getirilmiş ve çocuklar en önde, erkekler imama yakın bir yere bırakılmış, bayanlar ise kible tarafına doğru erkeklerin arkasına dizilmişlerdi. Cenaze namazını Said b. el-As kıldırılmıştı. Cenaze namazında Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre, Ebû Said el-Hudri ve Ebû Katade adlı sahabiler de vardı. Cenaze namazında bulunanlardan biri bu durumu beğenmemiş ve adı geçen sahabilere sormuş onlar da bunun sünnet olduğunu söylemiştir.¹⁵⁴

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber cenaze namazını kıldırınca ilk tekbirini getirip ve sağ elini sol elinin üzerine bırakmıştır.¹⁵⁵

Abdullah b. Abbas'ın cenaze namazında Fatıha Sûresini okuduğu ve bunun sünnet olduğunun bilinmesi için böyle yaptığını söylediği rivayet edilmiştir.¹⁵⁶ Talha b. Abdullah b. Avf, Abdullah b. Abbas'ın arkasında cenaze namazı kıldığını, İbn Abbas'ın, "Bu sünnettir," dediğini rivayet etmiştir.¹⁵⁷ Ebû Ümame'den rivayet edildiğine göre, ilk tekbirden sonra sessiz bir şekilde Fatıha Sûresi okunur, sonra üç tekbir daha getirilir. Son tekbirden sonra selam verilir. Ebû Ümama'ye göre cenazedeki sünnet olan şekil böyledir.¹⁵⁸

Fatıha Sûresi dışında muhtelif duaların yapıldığı da bilinmektedir. Hz. Peygamber: "Cenaze üzerine namaz kıldığınızda ölü için ihlâslı bir şekilde dua edin," demiştir.¹⁵⁹ Cenaze namazında sabit bir duanın olmadığı, ölü için güzel ve değişik duaların yapılabildiği görülmektedir. Aşağıda Hz. Peygamber'in cenaze namazını kılarken yaptığı değişik dualar sıralanmıştır:

Avf b. Malik'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber bir gün cenaze namazını kılarken şöyle dua etmiştir:

¹⁵³ Nesai, "Cenaiz", 74.

¹⁵⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 56; Nesai, "Cenaiz", 75.

¹⁵⁵ Tirmizi, "Cenaiz", 76.

¹⁵⁶ Buhari, "Cenaiz", 64; İbn Mace, "Cenaiz", 22.

¹⁵⁷ Ebû Davud, "Cenaiz", 59; Tirmizi, "Cenaiz", 39; Nesai, "Cenaiz", 77.

¹⁵⁸ Nesai, "Cenaiz", 77.

¹⁵⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 60; İbn Mace, "Cenaiz", 23.

اللهم اغفر له وارحمه، و عافه واعف عنه، و اكرم نزله، ووسع مدخله، و اغسله بالماء
و الثلج و البرد، و نقه من الخطايا كما ينقى الثوب الابيض من الدنس، و ادخله دارا خيرا من
داره، و اهلن خيرا من اهله، و زوج خيرا من زوجه، و ادخله الجنة، و اعذه من عذاب القبر،
و من عذاب النار

“Allah’ım! Bu kişiyi bağışla, ona merhamet et. Her türlü kötülüklerden uzak tut. Onu
affet, gittiği yerde ona ikramda bulun. Girdiği yeri genişlet. Onu suyla, kar ve
doluyula yıka. Onu, beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi günahlarından temizle.
Ona dünyadaki yurdunun yerine daha hayırlı bir yurt, ailesinin yerine daha hayırlı bir
aile ve hanımının yerine daha hayırlı bir hanım ver. Onu kabir azabından ve
cehennem azabından koru!” Avf b. Malik, bu duadan sonra, keşke bu adamın yerinde
ben olsaydım, demiştir.¹⁶⁰

Başka bir rivayette Hz. Peygamber:

اللهم أنت ربها وأنت خلقتها وأنت هديتها للإسلام وأنت قبضت روحها وأنت أعلم بسرها
وعلانياتها جننا شفعاء فاغفر له

“Allah’ım! Sen bunun rabbisin ve bunu sen yarattın. Onu İslam ile sen
hidayete erdirdin. Ve onun ruhunu sen aldın. Ve sen onun gizlisini de açığa
vurduğunu da bilirsin. Biz ona şefaatchi olarak geldik. Sen onu bağışla.” Şeklinde dua
yapmıştır.¹⁶¹ Yine başka bir rivayette Hz. Peygamber:

اللهم اغفر لحينا وميتنا وصغيرنا وكبيرنا وذكرنا وأنثانا وشاهدنا وغائبنا
اللهم من أحبيته منا فأحبه على الإيمان ومن توفيته منا فتوفه على الإسلام
اللهم لا تحرمنا أجره ولا تضلنا بعده

“Allah’ım! Dirimizi, ölümüzü, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi,
kadınımızı, burada olanımızı ve olmayanımızı bağışla. Allah’ım! Bizden yaşattığını
iman üzere yaşat, bizden vefat ettirdiğini İslam üzere vefat ettir. Allah’ım! Bizi onun
ecrinden mahrum etme. Ve onun ölümünden sonra bizi saptırma!” şeklinde dua
etmiştir.¹⁶² Aynı dua başka bir rivayette şöyle geçmektedir:

اللهم اغفر لحينا وميتنا وشاهدنا وغائبنا وصغيرنا وكبيرنا وذكرنا وأنثانا

¹⁶⁰ Müslim, “Cenaiz”, 963; Nesai, “Cenaiz”, 77; İbn Mace, “Cenaiz”, 23; Müslim, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, 399.

¹⁶¹ Ebû Davud, “Cenaiz”, 60.

¹⁶² Ebû Davud, “Cenaiz”, 60; İbn Mace, “Cenaiz”, 23.

“Allah’ım! Dirimizi, ölümüzü, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi, kadınıımızı, burada olanımızı ve olmayanımızı bağışla.”¹⁶³

Başka bir dua şekli de:

اللهم إن فلان ابن فلان في ذمتك فقه فتنة القبر

“Allah’ım! Bu filan oğlu filandır, sana emanettir, onu kabir azabından koru.”
Olarak rivayet edilmiştir.¹⁶⁴ Bu rivayetin devamında şu şekilde duaya devam edildiği de belirtilmiştir:

في ذمتك وحبل جوارك فقه من فتنة القبر وعذاب النار وأنت أهل الوفاء والحمد
اللهم فاغفر له وارحمه إنك أنت الغفور الرحيم

“Sana emanettir ve selamete götüren ipine sarılmıştır. Onu kabir azabından ve cehennem azabından koru. Ve sen sözüne vefalı ve hamde layıksın. Allah’ım! Onu bağışla ve ona merhamet et. Şüphesiz sen, bağışlayan ve merhamet edensin.”¹⁶⁵

Bir diğer dua şekli de şöyledir:

اللهم اغفر له وارحمه واغسله بالبرد واغسله كما يغسل الثوب

“Allah’ım! Onu bağışla, ona merhamet et. Onu elbiseyi kirden temizlediğin gibi kar ile yıka, temizle.”¹⁶⁶

Cenaze namazının kılındığı vakit konusunda Asr-ı Saadet’te kısıtlı bir zaman sınırlaması getirilmediği görülmektedir. Cabir b. Abdullah, Hz. Peygamber, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’in cenaze namazında verdikleri kadar başka hiçbir namazda vakit olarak cevaz vermediler, demiştir.¹⁶⁷ Ukbe b. Amr adlı sahabi, Hz. Peygamber’in günün üç vaktinde namaz kılmayı ve cenazeleri defnetmeyi yasakladığını, söylemiştir. Bu vakitler, güneşin doğmaya başlamasından yükselineye kadar, güneşin tam tepede iken olduğu zaman ve güneşin batmaya doğru başlamasından batmasına kadar olan zamanlardır, demiştir.¹⁶⁸ Yukarıdaki rivayette bahsi geçen bu vakitlere bakıldığında, namaz kılınmasının mekruh olduğu vakitler olan kerahet vakti diye isimlendirilen zaman dilimleri olduğu

¹⁶³ Tirmizi, “Cenaiz”, 38; Nesai, “Cenaiz”, 77.

¹⁶⁴ Ebû Davud, “Cenaiz”, 60.

¹⁶⁵ Ebû Davud, “Cenaiz”, 60; İbn Mace, “Cenaiz”, 23.

¹⁶⁶ Tirmizi, “Cenaiz”, 38.

¹⁶⁷ İbn Mace, “Cenaiz”, 23.

¹⁶⁸ Ebû Davud, “Cenaiz”, 55; Tirmizi, “Cenaiz”, 41; Nesai, “Cenaiz”, 89; İbn Mace, “Cenaiz”, 30.

anlaşılmaktadır. Bu uygulamaya Hz. Peygamber'in ashabının da riayet ettiği görülmektedir. Rafi b. Hadic adlı sahabi vefat ettiği zaman, yıkama ve kefenleme işini bitirilmiş, cenaze namazı sabah güneş doğmadan önceki vakte denk gelmişti. Cenaze namazı kılınacak olmuş ki, Abdullah b. Ömer ayağa kalkarak yüksek sesle, güneş doğmadan cenazeleri üzerine namaz kılmamaları gerektiğini hatırlatmıştır. Bunun üzerine oraya gelen herkes, güneşin doğmasını beklemişlerdir.¹⁶⁹

Bu üç sınırlı zaman dilimi dışında genelde her vakitte cenaze namazının kılındığı bizlere kadar ulaşan rivayetlerden anlaşılmaktadır. Örneğin, Hz. Peygamber Uhud Savaşı için hazırlık yaptıktan ve savaş elbiseleriyle techizatlandıktan sonra ensardan olan Malik b. Amr adlı sahabi ölmüş idi. Hz. Peygamber önce Cuma namazını kıldırılmış ardından Malik b. Amr'ın cenaze namazını kıldırmıştır.¹⁷⁰ Bu rivayette de Cuma namazı ile savaş için sefere çıkma arasında bir cenaze namazının kılındığı görülmektedir.

Asr-ı Saadet'te cenaze namazının ölen kişi için bir dua niteliğinde olması nedeniyle namaz kılanların sayısının çok olmasının daha iyi olacağı, az olması durumunda insanların toplanması için biraz beklenebildiği anlaşılmaktadır. Cenaze namazlarının genellikle mescid dışında, şehrin merkezinde bir yerde kılındığı gibi mescid içinde de kılındığı ve bunun bir sakıncasının olmadığı görülmektedir. Namaz esnasında genelde dört tekbir alındığı, ilk olarak Fatıha Sûresinin okunduğu sonra ise hazırda bulunan cenaze için değişik dualarda yapıldığı, daha sonra ise selam verildiği anlaşılmaktadır.

Hanefilere göre ise, yine dört tekbir alınır. İlk tekbirden sonra hamd ve sena içeren 'Sübhanek' duası okunur. İkinci tekbirden sonra Hz. Peygamber'e salât ve selam getirilir. Salli-barik duaları okunur. Üçüncü tekbirden sonra da ölü için dua edilir. Kişi Hz. Peygamber'in yaptığı duaları biliyorsa onları okuması daha iyidir.¹⁷¹

Cenaze namazı kılındığında ölünün erkek olması durumunda namaz kılan kişinin ölünün baş hizasında durduğu, ölünün bayan olması durumunda ise gövde hizasında durduğu, aynı anda birkaç kişinin cenaze namazı kılınıyorsa erkeklerin

¹⁶⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 321.

¹⁷⁰ İbn İshak, *Siyer*, 379.

¹⁷¹ Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed Serahsi, *Mebûsût*, ed. Mustafâ Cevat Akşit, trc. Ahmet Hamdi Yıldırım (İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, t.y.), 2: 103-104.

imama taraf bayanların ise kibleye tarafta olacak şekilde sıralandığı görülmektedir. Cenaze namazının muayyen bir vakti olmamakla beraber güneşin doğduktan sonraki kerahet vaktinde, güneşin tam tepede iken olan kerahet vaktinde ve güneşin batmasına yakın olan kerahet vaktinde kılınmadığı, bu vakitler dışında gece vakti dâhil olmak üzere tüm vakitlerde kılınabildiği ve bu konuda geniş bir cevaz verildiği görülmektedir.

1.5.1. Gıyabi Cenaze Namazı

غياب kelimesi Arapça'da bir yerde bulunmamak anlamına gelmektedir.¹⁷² İnsanın bilgisinin olmadığı ve duyu organlarıyla algılayamadığı şeylere de 'gayb' terimi kullanılmaktadır.¹⁷³ Gıyabi cenaze namazı da hazırda bulunmayan, başka bir yerde vefat ettiği halde ve cenazesi namaz kılanların yanında olmadığı halde kılınan cenaze namazına denir. Asr-ı Saadet'te gıyabi cenaze namazının örnekleri mevcuttur. Hz. Peygamber'in Habeş Necaşi'si Ashame için sahabileriyle beraber cenaze namazı kıldıkları rivayet edilmektedir.¹⁷⁴ Bu namazda iki saf oldukları rivayet edilmektedir.¹⁷⁵ Bir rivayete göre Hz. Peygamber önce cenaze namazını kılmış ardından sahabeler bu kılınan namazın kim için olduğunu sorunca Habeş Necaşisi için olduğunu söylemiştir.¹⁷⁶

Mute Savaşı'nda şehit olan Zeyd b. Harise'nin haberini alan Hz. Peygamber onun cenaze namazını kıldırması, sonra: "Zeyd için Allah'tan mağfiret dileyin, o koşarak cennete girdi" demiştir.¹⁷⁷ Yine Mute Savaşı'nda şehit olan Hz. Cafer b. Ebû Talib için de gıyabi cenaze namazı kılmıştır. Namazdan sonra: "Kardeşiniz Cafer için mağfiret dileyin," demiştir.¹⁷⁸

Hz. Peygamber, Tebük Seferi'nde olduğu zaman Muaviye b. Muaviye el-Leysi adlı sahabi Medine'de vefat etmişti. Hz. Peygamber, Cebrail'den aldığı haber

¹⁷² Serdar Mutçalı, *Arapça Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2011), 639.

¹⁷³ Cürçânî, *Ta'rifat*, 169.

¹⁷⁴ Buhari, "Cenaiz", 55; Müslim, "Cenaiz", 951; Ebû Davud, "Cenaiz", 62; Tirmizi, "Cenaiz", 48; Nesai, "Cenaiz", 72; İbn Mace, "Cenaiz", 33; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yusuf Salihî eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kitabil-İlmiyye, 1993), 8: 372.

¹⁷⁵ İbn Mace, "Cenaiz", 33.

¹⁷⁶ İbn İshak, *Siyer*, 281; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 372.

¹⁷⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 49.

¹⁷⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 39.

ile Muaviye'nin öldüğünü öğrenmiş ve onun cenaze namazını kılmıştır.¹⁷⁹ Hz. Peygamber Cebrail'in kendisine Muaviye b. Muaviye el-Leysi'nin ölümünün haber verilmesini ve gıyabında cenaze namazını kılınmasının kendisinden istenmesinin sebebini sorduğunda Cebrail, onun her fırsatta İhlâs Süresini okuduğunu belirtmiştir.¹⁸⁰ Burada şunu da belirtmek gerekir ki Hz. Peygamber uzakta vefat eden herkes için gıyabi cenaze namazı kılmamıştır, yani bu işi düzenli bir şekilde yapmamıştır.¹⁸¹

Yukarıdaki örneklerde halkı Hıristiyan olan Habeşistan ülkesinin Necaşi'si olup Müslüman olarak vefat eden birinin ve Mute Savaşında şehit olan sahabilerin cenaze namazlarının kılındığı görülmektedir. Bu iki örnekte de cenaze namazı kılınma imkânı olmayan Müslümanlar için Hz. Peygamber'in böyle bir uygulamaya gittiği çıkarımı yapılabilir. Zira önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi cenaze namazı ölen kişi için bir şahitlik ve dua niteliği taşımaktadır. Uzakta ölen ve kendisine dua ve istiğfarda bulunan Müslümanların noksanlığını yaşayan cenazelere gıyabi cenaze namazı kılmak din kardeşleri için bir görev olarak kabul edildiği tespit edilmiştir.

1.5.2. Geç Kılınan Cenaze Namazı

Cenaze namazı, ölünün yıkanıp kefenlendikten hemen sonra yapılan bir uygulamadır. Ancak, Asr-ı Saadet'te cenazenin gömüldükten sonra da üzerine namaz kılındığına dair rivayetler mevcuttur. Hz. Peygamber, henüz Medine'ye hicret etmeden bir ay önce vefat eden Bera b. Ma'rur adlı, İkinci Akabe biatinde bulunan sahabe için, onun kabrine giderek orada cenaze namazı kılmıştır. Hz. Peygamber kıldığı namazdan sonra Bera b. Ma'rur için: "Allah'ım! Onu affet, ona merhamet et. Ondan razı ol," şeklinde dua etmiştir.¹⁸² Hz. Peygamber bu kıldığı ilk cenaze namazını dört tekbirle kılmıştır.¹⁸³

¹⁷⁹ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Mehmet Vehbi Şahinalp - Hikmet Akdemir, 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 5: 144; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 373.

¹⁸⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 81; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 373.

¹⁸¹ İbn Kayyim, *Zadu'l-Mead*, 1: 494.

¹⁸² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 685-687; İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 1: 152.

¹⁸³ eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 372.

Bunun dışında, Hz. Peygamber, hastalığında ziyaret ettiği bir sahabinin vefat etmesi durumunda kendisine de haber verilmesini istemişti. Ancak bu sahabinin vefatı gece saatlerine denk gelince Hz. Peygamber'i rahatsız etmek istememişler ve ölen sahabiyi kendileri defnetmişlerdi. Hz. Peygamber, daha sonra bunun vefat ettiğini öğrenince kendisine haber verilmeme sebebini sormuş ardından bu sahabinin kabrinin başına giderek orada cenaze namazını kılmıştır. Bu namazın kıldığında yanındakiler de Hz. Peygamber'in arkasında saf bağlamışlardır.¹⁸⁴

Yine bu olaya benzer bir şekilde, mescidi süpüren zenci bir kadın ya da erkek sahabe birkaç gün ortalıkta gözükmeyince Hz. Peygamber bunun durumunu sormuştu. Sahabiler de onun vefat ettiğini söylemişlerdi. Hz. Peygamber kendisine haber verilmesi gerektiğini söyleyerek vefat eden sahabinin kabrinin gösterilmesini istemişti. Sahabiler onun kabrini gösterince, Hz. Peygamber kabre doğru yönelip cenaze namazını kılmıştır. Yanındaki sahabiler de arkasında saf bağlamışlardır.¹⁸⁵ Sonra Hz. Peygamber, "Bu kabirler sahipleri için karanlıktır, Allah benim namazımdan dolayı kabirleri sahipleri için aydınlatır," demiştir.¹⁸⁶ Başka bir rivayette Hz. Peygamber yanında bulunanlara: "Bir daha böyle yapmayın, ben aranızda olduğum müddetçe kim ölürse bana haber verin, çünkü benim kıldığım namaz onlar için rahmettir" demiştir.¹⁸⁷

Başka bir rivayete göre de Hz. Peygamber'in yanında birkaç sahabe olduğu halde, mezarlığa yakın bir yerde gezinirken, toprağı yaş olan¹⁸⁸ yeni bir kabir gördüğü ve bunun üzerine cenaze namazı kıldığı ve yanındakilerin de Hz. Peygamber'in arkasında saf bağladıkları bizlere aktarılmıştır.¹⁸⁹

Hz. Peygamber'in Medine'de olmadığı bir zamanda Sa'd b. Ubade'nin annesi vefat etmiş, Hz. Peygamber Medine'ye gelince onun cenaze namazını kılmıştır. Bu ölüm ile cenaze namazı arasında bir aylık vakit olduğu rivayet edilmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁴ Buhari, "Cenaiz", 54; Nesai, "Cenaiz", 43; İbn Mace, "Cenaiz", 32.

¹⁸⁵ Buhari, "Cenaiz", 65; Müslim, "Cenaiz", 956; Ebû Davud, "Cenaiz", 61; İbn Mace, "Cenaiz", 32; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 371.

¹⁸⁶ Müslim, "Cenaiz", 956; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 371.

¹⁸⁷ İbn Mace, "Cenaiz", 32; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 372.

¹⁸⁸ Ebû Davud, "Cenaiz", 58; Nesai, "Cenaiz", 94; İbn Mace, "Cenaiz", 32.

¹⁸⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 58; Tirmizi, "Cenaiz", 47; İbn Mace, "Cenaiz", 32; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 8: 372.

¹⁹⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 682; İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye Biyyük İslam Tarihi*, 5: 161; Tirmizi, "Cenaiz", 47.

Geç kılınan cenaze namazı Hz. Peygamber'in namazına yetişemediği Müslümanlar için sonradan kıldığı namazdır. Hz. Peygamber'in hayatta iken elinden geldiğince Müslümanların cenaze namazını kıldığı bilinen bir gerçektir. Özellikle kendisinin cenaze üzerine kıldığı namazı ölü için bir şefaatçi olarak görüp, bu şefaatini çevresindeki insanlardan mahrum etmek istememiştir. Bunun için vakit geç olsa bile kabrin yanına giderek cenaze namazı kılmıştır. Ancak rivayetlerden de anlaşıldığı üzere ölüm ile geç kılınan cenaze namazı arasında çok fazla bir süre geçmiş değildir. Rivayetlerde kabrin üzerindeki toprağın henüz yaş olduğu belirtilmektedir. Sa'd b. Ubade'nin annesinin ölümünden bir ay sonra üzerine cenaze namazı kılındığı rivayet edilmiştir. Bundan daha uzun süre önce ölen Müslümanlar için cenaze namazı kılındığına dair herhangi bir rivayete rastlanılmamıştır. Örneğin Hatice bt. Hüveylid için sonradan cenaze namazı kılındığına dair bir rivayete rastlanılmamıştır.

1.5.3. Şehitlerin Cenaze Namazı

Şehitlerin üzerine kılınan cenaze namazıyla ilgili çeşitli rivayetler vardır. Özellikle Uhud Savaşında şehit olan Müslümanlar üzerine namaz kılınıp kılınmadığı ile ilgili birbirini desteklemeyen rivayetler vardır. Araştırmalarımızda rastladığımız bu rivayetleri aşağıya sıraladık. Ancak sonuç olarak fıkhi bir hüküm vermedik.

Cabir b. Abdullah'ın rivayetine göre Hz. Peygamber, Uhud Savaşı'ndan sonra şehit olanlar için genişçe kabirler kazdırmış, kabirlere ikişer üçer şehit elbiseleriyle, yıkamadan ve "Ben bu mücahitler üzerine kıyamet günü şahidim" diyerek, cenaze namazlarını kılmadan defnetmiştir.¹⁹¹ Hz. Peygamber, sadece Hz. Hamza'nın cenaze namazını kılmıştır, şeklinde bir rivayet de mevcuttur.¹⁹² Başka bir rivayete göre de Hz. Hamza'nın cenaze namazını kılmış, onu orada beklettikten sonra yanına on tane Müslümanın cenazesini bırakıp cenaze namazlarını kılmış, ardından onları kaldırıp yeni on kişi getirtip yeni gelenler için cenaze namazını kılmıştır. Bu esnada Hz. Hamza'nın naaşı olduğu yerden kaldırılmamış.¹⁹³ Başka rivayetlerde Hz. Hamza'nın yerinde sabit olmakla beraber her cenazenin onun yanına getirilerek ayrı ayrı cenaze namazının kılındığı ve Hz. Hamza'nın yerinde sabit bırakılarak yanına dokuz kişinin

¹⁹¹ Buhari, "Cenaiz", 71; Ebû Davud, "Cenaiz", 31; Tirmizi, "Cenaiz", 46; Nesai, "Cenaiz", 62; İbn Mace, "Cenaiz", 28.

¹⁹² Ebû Davud, "Cenaiz", 31.

¹⁹³ İbn Mace, "Cenaiz", 28.

bırakılıp Hz. Hamza'nın onuncu kişi olarak grup grup cenaze namazının kılındığına dair bilgiler de mevcuttur.¹⁹⁴ Senedi zayıf olan bir rivayete göre de Hz. Hamza'nın üzeri örtülü bir şekilde bir yerde bekletildiği ve diğer cenazelerin her birinin ayrı ayrı Hz. Hamza'nın yanına getirilerek cenaze namazının kılındığı böylece Hz. Hamza için yetmiş iki defa cenaze namazı kılındığı bildirilmektedir.¹⁹⁵

Ukbe b. Amir'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber bir gün (Uhud Savaşı'ndan sonra) Uhud şehitleri üzerine namaz kılmış ve ardından Medine'ye geri dönmüş.¹⁹⁶ Sonra çıkıp hutbe vermişti.¹⁹⁷ Bu namazın Uhud Savaşı'ndan sekiz yıl sonra olduğu, sanki dirilere ve ölümlere bir veda gibi olduğu rivayet edilmektedir.¹⁹⁸

Şeddad b. el-Had'ın rivayetine göre Bedevilerden biri Hz. Peygamber'in yanına gelerek iman etmiş ve sonra vatanından Medine'ye hicret etmek için izin istemişti. Hz. Peygamber kendisine izin vermiş ve bir sahabinin bununla ilgilenmesini söylemişti. Bir savaştan sonra Hz. Peygamber bu bedeviyi çağırıp ganimet vermiş ancak bu sahabi almamış ve Allah yolunda şehit olma arzusunu dile getirmişti. Hz. Peygamber, eğer öyle bir arzusu varsa Allah'ın onu bu arzusuna kavuşturacağını söylemişti. Bir savaştan sonra bu sahabi şehit olmuş, Hz. Peygamber onu gömleği ile kefenlemiş ve onun üzerine cenaze namazı kılmıştı. Namazda: "Allah'ım! Bu kulun senin yolunda hicret etti ve şehit oldu. Ben de buna şahidim," mealindeki duayı okuduğu duyulmuştur.¹⁹⁹

Amr b. Ekva adlı sahabi Hayber Savaşı'nda kendi kılıcıyla kendini yanlışlıkla yaralamış ve bu yaradan dolayı şehit olmuştu. Bu sahabinin kendi kılıcıyla yaralanmasından dolayı ölmesi bazı sahabileri tereddüte düşürmüştür. Amr b. Ekva'nın oğlu Seleme b. Amr b. Ekva bu durumu Hz. Peygamber'e bildirmiş ve babasının durumunu öğrenmek istemiştir. Hz. Peygamber: "O kesinlikle şehittir," demiş, ardından cenaze namazını kıldırmıştır.²⁰⁰

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber Uhud Savaşı sonrasında Müslümanlar yorgun olduğu için ölümlerinin cenaze namazını ya hemen orada kılmamış ya da onar onar bir araya getirerek kıldırmıştır. Bütün bunların

¹⁹⁴ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 1991, 2: 153.

¹⁹⁵ Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 366; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 4: 73.

¹⁹⁶ Buhari, "Cenaiz", 71; Ebû Davud, "Cenaiz", 75; Nesai, "Cenaiz", 61.

¹⁹⁷ Buhari, "Cenaiz", 71; Nesai, "Cenaiz", 61.

¹⁹⁸ Ebû Davud, "Cenaiz", 75.

¹⁹⁹ Nesai, "Cenaiz", 61.

²⁰⁰ İbn Hişam, *Siret*, 3: 454.

dışında sekiz yıl aradan sonra kıldığı da rivayetler arasında geçmektedir. Hz. Peygamber'in Uhud Savaşında şehit olanlara şahitlik ettiğini ve cenaze namazını kılmaya gerek görmediği şeklinde de rivayetler vardır. Ancak daha sonraki zamanlarda şehitlerin az olduğu veya bir defada yetmiş kişiye ulaşacak kadar çok olmadığı durumlarda Hz. Peygamber'in cenaze namazı kıldırıldığı görülmektedir. Bu da Uhud Savaşında Müslümanların hem bedenen hem de psikolojik olarak yorgun olduklarından ölülerini bir an evvel gömüp son vazifelerini ifa etmelerinde acele ettikleri için cenaze namazlarını kılmadıkları görülmektedir.

1.5.4. Cenaze Namazı Kılınmasında İhtilaf Olan Sınıflar

Asr-ı Saadet'te cenaze namazlarının kılınıp kılınmadığı hakkında ihtilaf olan bazı kesimler vardır. Bunların durumları mezheplerin görüşleri de göz önüne alınarak aşağıdaki alt başlıklarda incelenmiştir.

1.5.4.1. Çocuklar

Hz. Peygamber'in çocuk için cenaze namazının kılınabileceği hakkında hadisleri rivayet edilmiştir.²⁰¹ Ancak, canlı olarak doğmayan çocuk için cenaze namazının kılınmayacağı, onların ne mirastan hak alıp ne de miras bırakamayacağını ifade etmiştir.²⁰² Burada doğan çocuğun canlılık emaresi taşımaması durumunda namazının kılınmayacağı anlaşılmaktadır.

Bir başka rivayette, çocuğun canlı olarak doğması görüldükten sonra cenaze namazı kılınması gerektiği, geçmektedir.²⁰³ Canlılığın en küçük emaresinin, cenaze namazı kılınabilmesi için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in düşük çocuk üzerine namazın kılınabileceği ve anne babasına da rahmet ve mağfiret istenmesi gerektiği ile ilgili hadisi de rivayet edilmiştir.²⁰⁴ Canlı bir şekilde doğup bir müddet yaşayan çocuklar için cenaze namazının kılındığına dair rivayetlerde farklılık görülmemiştir. Bununla ilgili Hz. Peygamber'in on sekiz aylık iken ölen oğlu İbrahim için de cenaze namazını kıldığı rivayet edilmektedir.²⁰⁵ Bunun dışında Hz.

²⁰¹ Tirmizi, "Cenaiz", 42; İbn Mace, "Cenaiz", 26; Nesai, "Cenaiz", 59.

²⁰² Tirmizi, "Cenaiz", 43.

²⁰³ İbn Mace, "Cenaiz", 26.

²⁰⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 49.

²⁰⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 53.

Aişe'den, Hz. Peygamber'in ensardan bir çocuğun cenaze namazını kıldığını rivayet edilmiştir.²⁰⁶

Düşük çocuk, anne karnında bir müddet yaşamış ancak ölü olarak doğmuş veya zamanından önce doğmuş çocuktur. İslam fıkhına göre çocuk anne karnında dört aydan fazla kalmışsa daha sonra düşük olsa da üzerine cenaze namazı kılınır. Çünkü dört aydan sonra çocuğa ruh üflenmiş yani çocuk canlılık özelliği kazanmıştır.²⁰⁷

1.5.4.2. Münafıklar

Münafık, sözlükte olduğundan farklı bir şekilde görünmek olan nifak sözcüğü masdarıdır. Küfrünü saklayarak kendini inançlı imiş gibi göstermek anlamına gelir. Yani dışarıdan iman etmiş gibi gözüktüğü halde içinden inkâr etmektir. Böyle yapan kişilere de 'münafık' denir.²⁰⁸ İslam tarihinde, ilk olarak Medine devrinde münafıklar ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi Medine'ye yerleşen Müslümanların güçlü ve organizeli bir siyasi yapıya ulaşmalarıdır. Medine'nin içinden bazı insanların ve çevresindeki bazı bedevilerin siyasi ve maddi çıkardan dolayı İslam'a yönelip teslim olmadıkları halde, Müslümanlara yanaşmak zorunda kaldıkları bilinmektedir.²⁰⁹

Hz. Peygamber'in münafıkların varlığını ve kimliklerini bilmesine rağmen hiçbir zaman onları rencide etmediği ve dışlamadığı bilinen bir gerçektir.

Münafıkların başı olarak bilinen Abdullah b. Übeyy b. Selül öldükten sonra oğlu Hz. Peygamber'in yanına gelerek babasının öldüğünü bildirmiştir. Hz. Peygamber'in gömleğini babasını kefenlemek için istemiş, Hz. Peygamber'den babası için dua etmesini ve onun cenaze namazını kıldırmasını istemişti. Hz. Peygamber de gömleğini vererek, cenaze işlemlerinin bitirilmesinin ardından kendisine haber verilmesini istemiştir. Cenaze hazırlandığında cenaze namazını kılmak için harekete geçmiş ancak Hz. Ömer Hz. Peygamber'in yanına gelerek, münafıkların namazını kılmasının kendisine yasaklanıp yasaklanmadığını sorarak Hz. Peygamber'i caydırmaya çalışmıştır. Hz. Peygamber, "Ben onlar için af isteme ya da istememe tercihleri arasında istediğimi yapmak ile serbestim," şeklinde cevap

²⁰⁶ Nesai, "Cenaiz", 58.

²⁰⁷ Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3: 60.

²⁰⁸ Cürcânî, *Ta'rifat*, 240.

²⁰⁹ Hülya Alper - H. Ahmet Sezikli, "Münafık", *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 31: 568.

vermiştir. Ve “Onlar için istiğfar dile ya da dileme. Onlar için yetmiş defa istiğfar dilesen de Allah onları bağışlamaz...” (et-Tevbe 9/80) ayetini okumuştur. Sonra Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy’in cenaze namazını kılmış ve mezarının başında durmuştur. Bu namazdan sonra “Onlardan ölen herhangi birine hiçbir zaman namaz kılma ve kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah’ı ve Resulü’nü inkâr ettiler ve onlar fasık olarak öldüler” (et-Tevbe 9/84) ayeti nazil olmuştur.²¹⁰ Hz. Ömer daha sonra Hz. Peygamber’e karşı nasıl böyle cüretkâr davrandığına hayret ettiğini ifade etmiştir.²¹¹

Yukarıdaki rivayette Abdullah b. Übeyy b. Selül’ün oğlunun Hz. Peygamber’den gömleğini babası için istediği geçmektedir. Başka rivayetlerde Hz. Peygamber’in Abdullah b. Übeyy b. Selül’ü hastalandığında ziyaret ettiği, bu ziyaretinde İbn Selül’ü Yahudilerle dost olmaktan men ettiği halde kendisinin Yahudi’ler ile dostluğa devam ettiğini hatırlattığı geçmektedir. İbn Selül de Esad b. Zürene adlı sahabiye örnek vererek, onun Yahudiler ile dostluğu kestiği (Hz. Peygamber’in sözünü dinlediği, dinine uyduğu) halde kendisini ölümden kurtaramadığını ifade ederek,²¹² Hz. Peygamber’den kendisine dua etmesini, cenaze namazını kıldırmasını ve tenine değen gömleğini kendisine kefen olarak vermesini talep etmiştir. Hz. Peygamber de hasta ziyaretinde bir hastanın talebini geri çevirmemiş ve kabul etmiştir. Hz. Peygamber’in bu tavrı Abdullah b. Übeyy b. Selül’ü çok mutlu etmiştir.²¹³

Hz. Peygamber’in İbn Selül’ün kabrini başına kadar gelmesi İbn Selül’ün oğlu Abdullah’ı onurlandırmıştır. Nitekim İbn Selül’ün oğlu Abdullah, babası gibi münafık bir kişi olmayıp samimi bir Müslümandı. Babasının durumu onu üzer ve bu durumundan hiç hoşlanmazdı.²¹⁴ Hz. Peygamber’in İbn Selül’ün kabrine gitmesi kendi bireysel görüşü sonucu olmuş²¹⁵ ve yukarıda bahsi geçen ayet indikten sonra Hz. Peygamber münafıklardan hiç kimsenin cenaze namazını kılmamıştır.²¹⁶ Bu

²¹⁰ Buhari, “Cenaiz”, 22; Nesai, “Cenaiz”, 69; İbn Mace, “Cenaiz”, 31.

²¹¹ Buhari, “Cenaiz”, 83; Nesai, “Cenaiz”, 69.

²¹² Ebû Davud, “Cenaiz”, 4.

²¹³ Lütfullah Ahmet, *Hz. Muhammed’in Hayatı ve Kurduğu Dinin Esasları* (İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, t.y.), 562.

²¹⁴ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 613.

²¹⁵ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi: Hayatı ve Eserleri*, trc. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014), 1: 208.

²¹⁶ Nesai, “Cenaiz”, 40.

olaydan ve inen ayetten sonra da münafıklara karşı daha sert tavır alınmış ve davranışlarda ayrılık temel ölçü olmuştur.²¹⁷

Münafıklar savaşların olmadığı zamanlarda Medine’de halkı birbirine düşürmeye çalışan, inen ayetleri ciddiye almayıp küçümseyen, Hz. Peygamber’in aile efradını ve şahsını lekeleme amacıyla iftira atan, savaş zamanında ise Müslümanların direncini ve ümidini kırmaya çalışan bir grup olarak bilinmektedir.²¹⁸ Hz. Peygamber’in bütün bunlara rağmen onlara hikmetle davranması onların hareket alanlarını kısıtlamıştır. İbn Selül’ün cenaze namazını kılmasıyla birlikte inen ayet münafıklara cenaze namazını kılmayı kesin bir şekilde yasaklamıştır.

1.5.4.3. İntihar Edenler

İntihar etmek bir kimsenin kendini kasten öldürmesidir. Hz. Peygamber kendini öldüren kişinin cehennem ateşinde azap olunacağını bildirmiştir.²¹⁹ Başka bir rivayette, Hz. Peygamber: “Bir kişi kendini dağdan atarak öldürürse o ebedi olarak kendini cehenneme atmış olur. Kim kendini zehir içerek öldürürse o kişi cehennemde ebedi olarak zehir içer. Kim kendini keskin bir alet ile öldürürse o kişi cehennemde ebedi olarak karnına keskin bir şey vurularak azap olunur,” demiştir.²²⁰

Hz. Peygamber’e kendini öldüren bir kişinin cenazesi getirilmiş, lakin Hz. Peygamber, onun cenaze namazını kılmamıştır.²²¹ Yine, Hz. Peygamber’e kendisini bir mızrak ile öldüren birinin durumu anlatılınca, bunu anlatan kişiye durumun teyit edilmesi amacıyla görüp görmediğini soran Hz. Peygamber, bu kişinin cenaze namazını kılmayacağını belirtmiştir.²²²

Yukarıda zikredilen olaylarda Hz. Peygamber’in kendi canını kastederek öldüren bir kimsenin cenaze namazını kılmadığı görülmektedir. Ancak fıkıh âlimleri bu konuda farklı görüşler belirtmişlerdir. Hanefî mezhebinin müctehidlerinden olan Ebû Yusuf ve İbn Hümam gibi âlimler bu hadislere dayanarak intihar edenlerin cenaze namazınının kılınmayacağı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Ancak Şafîilerin ve Hanefîilerin genel görüşüne göre intihar eden fasıktır ancak yeryüzünde

²¹⁷ Ekrem Ziya Umeri, *Medine Toplumu*, trc. Nurettin Yıldız (İstanbul: Risale Yayınları, 1988), 283.

²¹⁸ Alper - Sezikli, “Münafık”, 31: 568.

²¹⁹ Buhari, “Cenaiz”, 82.

²²⁰ Nesai, “Cenaiz”, 68.

²²¹ Müslim, “Cenaiz”, 978; Tirmizi, “Cenaiz”, 69; Nesai, “Cenaiz”, 68; İbn Mace, “Cenaiz”, 31.

²²² Ebû Davud, “Cenaiz”, 51.

bozgunculuk çıkarmaya çalışmadığı için cenaze namazı kılınır.²²³ İmam Nevevi de intihar edenlerin yıkanmasının ve cenaze namazının kılınmasının Müslümanların cenazeleri gibi yapılması gerektiğini söylemiştir.²²⁴

1.5.4.4. Had Cezası Alan Kişiler

Bunların dışında bir de had cezası almış olanların durumu var. Hz. Peygamber, had cezası almış olan Maiz b. Malik adlı bir şahsın cenaze namazını kılmamış ancak başkalarının kılmasına da engel olmamıştır.²²⁵ Cabir b. Abdullah'ın rivayetine göre, Hz. Peygamber kendisine gelip zina yaptığını itiraf eden evli bir erkeği recm ettirmiş, onun için hayırlı duada bulunmuş ancak cenaze namazını kılmamıştır.²²⁶

Başka bir rivayete göre de zina eden bir evli kadının Hz. Peygamber'e gelip günahını itiraf ettiği ve Hz. Peygamber'in çocuk doğana kadar recmi ertelediği, daha sonra bu kadının recm edildiği ve Hz. Peygamber'in bu kadının cenaze namazını kıldığı bildirilmektedir. Hz. Ömer'in bu kadın zina ettiği için cenaze namazı kılınır mı sorusuna Hz. Peygamber: "Bu kadın öyle tevbe etti ki, bu tevbesi Medine'den yetmiş kişiye dağıtılsaydı hepsine yeterdi. Sen, Allah yolunda canını vermekten daha iyi bir tövbe biliyor musun?" demiştir.²²⁷

Yukarıdaki rivayetlerden Hz. Peygamber'in Maiz b. Malik'in cenaze namazını kılmadığı halde, başkalarının kılmasına izin verdiği görülmektedir. Ancak Maiz b. Malik'ten sonra günahını itiraf eden ve tevbe eden kadının cenaze namazının Hz. Peygamber tarafından kılındığı görülmektedir. Bu iki durum arasında tezat varmış gibi görünse de aslında Hz. Peygamber'e yeni bilgi gelmiş olmasından dolayı sonradan recme uğrayan kadının cenaze namazını kıldığı görüşü bu iki durum arasındaki farkı açıklayan bir görüştür.²²⁸ Malikilere göre devlet başkanı had cezasına çarptırılan kişilerin cenaze namazını kılmaz ancak diğer Müslümanlar kılabilir. Zira Hz. Peygamber Maiz b. Malik'in cenaze namazını kılmamış ancak başkalarının kılmalarını da yasaklamamıştır. Malikilerin buna benzer bir görüşü de had cezası

²²³ Zuhayli, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, 3: 39-40.

²²⁴ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevi, *Minhaci't-Talibin*, 1. Bs. (Beyrut: Darü'l-Fikr, 2005), 62.

²²⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 52.

²²⁶ Nesai, "Cenaiz", 63.

²²⁷ Nesai, "Cenaiz", 64.

²²⁸ Yusuf Acar, "Hz. Peygamber'in Cenaze Namazlarını Kılmaktan İmtina Ettiği Kimselerle İlgili Rivayetlerin Tahlili", *İSTEM*, 22 (01 Aralık 2013): 167.

alanların veya bid'atçilerin cenaze namazının fazilet ehli kişiler tarafından kılınmaması bu tür kişilerin ders çıkarıp böyle kötü işlerden kendilerini uzak tutmalarını sağlamak içindir.²²⁹

1.5.4.5. Borçlular

H.z. Peygamber, borçlular hakkında: “Müminin kalbi ve kafası borcu ödeninceye kadar bağlıdır, oraya takılıdır” demiştir.²³⁰

H.z. Peygamber'e, borcu olan bir kimsenin cenazesi getirilmişti. H.z. Peygamber, onun borcu olduğu için cenaze namazını kılmayacağını ancak orada bulunanların kılmasını, istemişti. Orada hazır bulunanlardan Ebû Katade adlı sahabe bu ölen şahsın borcunu üstüne aldığını ve onu ödeyeceğini söyleyince H.z. Peygamber onun cenaze namazını kılmıştır. Ebû Hüreyre de H.z. Peygamber'e borcu olan bir kişi getirildiği zaman, onun bıraktığı malının borcuna yetip yetmediğini sorduğunu, yetmediği zaman H.z. Peygamber'in cenaze namazını kılmadığını, orada bulunanların cenaze namazını kılmasını rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre bu rivayetin devamında H.z. Peygamber'in, kurduğu İslam Devleti'nin güçlendikten sonra borcu olanların borcunu üstlendiğini belirtmiştir.²³¹

H.z. Peygamber'in borcu olanların namazlarını kılmamakla beraber başkalarının kılmasına engel olmamıştır. Borcu olan bir Müslümanın cenaze namazının kılınmamasının sebebi, bir borcun ancak ödenerek kapatılabileceği ve böylece üzerine kılınan namazın ve yapılacak duanın faydalı olabileceği inancıdır. Sırf borcu olduğu için cenaze namazı kılınmadan kabrine gömülen bir Müslüman olmamıştır.²³² Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla ya Müslümanlardan birileri ölen kardeşinin borcunu üstlenmiş ya da fetihler gerçekleşip İslam Devleti zenginleşince H.z. Peygamber ölen kişinin borcunu üstelenmiştir.

Borçluların yanında bir de vasiyetini yanlış yapanlar vardı. H.z. Peygamber, altı kölesi dışında hiçbir malı olmayan ve ölmek üzere iken bu kölelerin hepsini özgürlüğüne kavuşturan adama kızıp onun cenaze namazını kılmama kararı almıştır.

²²⁹ Zuhayli, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, 3: 40.

²³⁰ Tirmizi, “Cenaiz”, 77.

²³¹ Tirmizi, “Cenaiz”, 70; Nesai, “Cenaiz”, 67.

²³² Acar, “H.z. Peygamber'in Cenaze Namazlarını Kılmaktan İmtina Ettiği Kimselerle İlgili Rivayetlerin Tahlili”, 152.

Daha sonra bu köleleri çağırıp aralarında kura çekmiş ve ikisini serbest bırakıp dördünü tekrar alıkoymuştur.²³³

1.5.4.6. Ganimetten Çalan Kişiler

Ganimet, sözlük anlamı olarak bir şeyi zorluk görmeden elde etmek demektir. İslam literatüründe ise, Müslümanların savaştan sonra gayrimüslim olanların geride bıraktıkları her türlü mala ganimet denir.²³⁴ Hz. Peygamber Medine’de iken birçok sefere katılmış veya kendisi katılmadığı halde Müslümanları göndermiştir. Müslümanların zafer kazandığı savaşlarda karşı taraftakilerin geride bıraktıkları malları almaları ve bunu belli bir kurala göre paylaşmaları Allah (c.c.) tarafından belirlenmiştir.²³⁵ Ganimetlerin taksimi savaş bittikten ve taraflar birbirinden iyice uzaklaştıktan sonra yapılır. Bu durum gerçekleşmedikçe elde edilen mallar henüz kimseye verilmediği için İslam Devleti’nindir. Hal böyle olunca izin almadan ve taksimat yapılmadan ganimetten alınan mal hırsızlık suçudur.

Hayber Savaşı’nda ölen bir adamın cenazesi getirilmişti. Hz. Peygamber bu adamın cenaze namazını kılmayacağını söyleyerek sahabilerin kılmasını söylemiştir. Sebep olarak da bu adamın ganimet malından çalarak hainlik ettiğini ifade etmiştir. Sahabiler ölen bu adamın malını incelemişler ve iki dirhem değerinde bir Yahudi boncuğunu çaldığını görmüşlerdi.²³⁶

Bu rivayete bakıldığında çalınan eşyanın mali değerinin çok az olduğu ancak yapılan eylemin kötü bir şey olduğu görülmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber yapılan bu eylemi ‘hainlik’ olarak nitelemiş ve bu kişinin cenaze namazını kılmamıştır. Bu şahsın yaptığı eylem onu dinden çıkarmadığı halde Hz. Peygamber’in sergilediği bu tutumu, onun etrafındaki Müslümanları eğitmek istediğinden ve yapılan yüz kızartıcı suçlardan dolayı kendisinin kılacağı cenaze namazından mahrum kalacağı korkusunu vermektendir.

²³³ Nesai, “Cenaiz”, 65.

²³⁴ Mehmet Erkal, “Ganimet”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), 13: 351.

²³⁵ Bk. el-Enfal 8/1.

²³⁶ Nesai, “Cenaiz”, 66.

1.6. Müşriklerin Cenazeleriyle İlgili Uygulamalar

1.6.1. Savaş Durumunda Yapılan Uygulamalar

Bedir Savaşında Müslümanlar müşrikleri bozguna uğratmış ve müşrikler savaş alanını terk ederek kaçmışlardı. Savaştan sonra müşriklerin ölümlerinin derince kazılan bir çukura atılmıştı. Ümeyye b. Halef'i de o çukura atmak isteyen sahabiler onu çukura götürmek için çektiklerinde vücudunun dağıldığını görmüşler ve onu çukura sürüklemek yerine olduğu yerde üzerini taşlarla kapatarak cesedini dışarıda kalmaktan kurtarmışlardır.²³⁷

Henek Savaşında Hz. Peygamber'e ve İslam Devletine ihanet eden Yahudilerden Kurayzaoğulları adlı kabilenin kaleleri kuşatılmış ve Kurayza oğulları bu kuşatmaya fazla dayanamayıp teslim olmuşlardı. Teslim olan bu Yahudiler hakkında Sa'd b. Muaz hakemlik yapıp bunlardan eli silah tutanların öldürülmesine karar vermişti. Bu karar yerine getirilince öldürülen Yahudilerin büyükçe kazılmış bir kuyuya atıldıkları²³⁸ ve üzerlerinin de toprak ile kapatıldığı rivayet edilmektedir.²³⁹

Bu iki örnekte toplu ölümlerde Müslümanların gayri Müslimlerin ölümlerine yaptıkları muamelelerden bahsedilmektedir. Aynı dinden olmasalar da insan olmaları hasebiyle insan ölüsünün toprakla buluşturulması bir erdemdir. Hz. Peygamber ve sahabilerinin savaşta bile olsa, düşmanın ölüsüne bile insan onuruna yakışır bir şekilde muamele ettikleri görülmektedir.

Henek Savaşında müşriklerden Amr b. Abdi Ved adlı şahıs mübareze yapmak için kazılan hendeğe girmiş ve Müslümanlardan birini mübareze için istemişti.²⁴⁰ Hz. Ali onunla savaşmak için aşağı inmiş ve nihayetinde onu öldürmüştü. Müşrikler Amr'ın cesedi için on bin dirhem verip onu gömmek istediklerini iletmışlerdir. Bu durum Hz. Peygamber'e sorulunca, Amr'ın cesedinin verilmesini ve paranın da alınmamasını söylemiştir. Aynı savaşta Nevfel b. Abdullah adlı müşrik de öldürülmüş ve Mekkeliler onun cesedini bir ücret karşılığında geri istemişlerdir. Hz. Peygamber, cesedin müşriklere verilmesini ve ücretin de

²³⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 3: 440.

²³⁸ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 199.

²³⁹ Mustafa Asım Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet: Medine Devri* (İstanbul: Şamil Yayınevi, t.y.), 12: 362.

²⁴⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 4: 183.

alınmamasını söylemiştir.²⁴¹ Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere bir ordu kendi ölüsünü karşı tarafta bırakmak istememiş ve onun cesedini para karşılığında bile olsa geri almak istemiştir. Ancak Hz. Peygamber düşmanına bile mert bir şekilde davranmış ve onların kazılan hendeğe inerek ölülerini almalarına izin vermiştir.

1.6.2. Normal Hayatta Yapılan Uygulamalar

Bir Müslümanın ailesinde, akrabalarında inançsız kişiler olabilir. Bu inançsızlıkları onları akrabalıktan çıkarmaz. Çünkü akrabalık fikir birliği değil kan ve nesep birliğidir. Asr-ı Saadet'te yeni yayılan bir dinin mensuplarının birçok inançsız akrabalarının olduğu bilinen bir gerçektir. Bunların cenaze işlemlerinde Müslümanların asgari düzeyde buldukları görülmektedir.

Hz. Peygamber'in amcası ve Mekke'de müşriklerin baskılarına rağmen en iyi destekçisi olan Ebû Talib öldüğünde Hz. Peygamber onun cenaze işlemleriyle ilgilenmemiş ancak oğlu Hz. Ali'nin cenaze ile ilgilenmesini ve babasını defnetmesini istemiştir. Hz. Ali, babasının yıkama, kefenleme ve defin işlerini yaptıktan sonra Hz. Peygamber'e gelerek kendisine verdiği işleri yaptığını bildirmiş. Hz. Peygamber de gusletmesini söylemiş ardından Hz. Ali'ye dua etmiştir.²⁴² Hz. Peygamber amcası için ne kadar ısrar ettiyse de amcası Ebû Talib son anlarında Kelime-i Şehadet'i söylemeyip imandan yoksun bir şekilde ölmüş ve bu durum Hz. Peygamber'i üzmüştür. Hz. Peygamber, müşrik de olsa ölen amcası için ağlamıştır.²⁴³

1.7. Cenazenin Teşyi'i

Cenaze'nin teşyi'i, ölen bir kimsenin yıkandıktan sonra gömüleceği yere kadar götürülmesi demektir.²⁴⁴

Hz. Peygamber, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Müslüman'ın Müslüman üzerindeki hakkı beştir; Selamı karşılamak, hastayı ziyaret etmek, cenazelerin ardından gitmek, davetine karşılık vermek ve hapşırana dua etmek."²⁴⁵ Bu hadis-i şerifte sayılan bütün eylemler sosyal hayatta insanlar arasında sevgi ve saygının perçinleşmesini sağlayan eylemlerdir. Bunların içinde cenazeyi taşımak da var. Cenaze sahiplerinin acısını paylaşma, cenaze

²⁴¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, 4: 185-186.

²⁴² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 111-112; Ebû Davud, "Cenaiz", 70; Nesai, "Cenaiz", 84.

²⁴³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 111.

²⁴⁴ Erkan, *el-Beyan*, 2: 1491-1492.

²⁴⁵ Buhari, "Cenaiz", 2.

işlemlerinde kendilerine yardımcı olma da kişiler arası sevgiyi arttırır. Toplumsal dinamizmi güçlendirir. Yine Bera b. Azib tarafından rivayet edilen Hz. Peygamber'in yedi şeyi emredip, yedi şeyi de yasakladığı bir hadiste, emredilenler arasında cenazeyi takip etmek de vardır.²⁴⁶

Enes b. Malik, Hz. Peygamber'i anlatırken, onun hastayı ziyaret ettiğini, cenazeye katıldığını, eşeğe bindiğini, bir kölenin davetine icabet edebildiğini söylemiştir.²⁴⁷ Bu hasletler kibirli insanların yapmaktan çekindiği hasletlerdir. Enes b. Malik'in rivayet ettiği bu hadise bakıldığında Hz. Peygamber'in halkının içinde olduğu ve onların her işinde yanlarında olduğu görülmektedir. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber: "Kim cenazeyi takip ederse ve üç defa cenazeyi taşırsa (omuzlarsa) o cenazede üzerine düşen vazifeyi yapmış sayılır," demiştir.²⁴⁸ Bu hadiste de özelde cenazeyi taşımanın mükâfatı üzerinde durulmuştur. Hz. Peygamber'in sadece söz ile yetinmeyip kendisinin de bizzat amel ederek Müslümanlara örnek olduğu bilinen bir gerçektir. Cenazenin taşınmasında da bu gerçek açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in yeni Müslüman olmuş bir Yahudi'nin cenazesine katıldığı ve sol tarafında kendisi sağ tarafında ise Hz. Ali olmak üzere taşıdığı rivayet edilmektedir.²⁴⁹ Bunun dışında da cenazeyi taşıdığına dair rivayetler mevcuttur.

Asr-ı Saadet'te cenazenin erkekler tarafından taşındığı kadınların nadir olarak bunlara katıldığı görülmektedir. Ümmü Atiyye, kadınların cenazelerin ardından gitmesinin men edildiğini ancak kesin bir şekilde yasaklanmadığını belirtmiştir.²⁵⁰ Hz. Peygamber bir cenazeyi bekleyen kadınlara niçin oturduklarını sormuş. Onlar, cenazeyi beklediklerini söyleyince Hz. Peygamber: "Cenazeyi sizler yıkayacak mısınız?" diye sormuş. Bu kadınlar: "Hayır" demişler. Hz. Peygamber: "Cenazeyi sizler taşıyacak mısınız?" diye sormuş. Bu kadınlar: "Hayır" cevabını vermişler. Hz. Peygamber: "Cenazeyi sizler kabrine indirecek misiniz?" diye sormuş. Kadınlar: "Hayır" demişler. Hz. Peygamber de onlara: "Öyle ise günah kazanmış ve hiç sevap

²⁴⁶ Nesai, "Cenaiz", 53.

²⁴⁷ Tirmizi, "Cenaiz", 32.

²⁴⁸ Tirmizi, "Cenaiz", 50.

²⁴⁹ İbn İshak, *Siyer*, 350.

²⁵⁰ Buhari, "Cenaiz", 29; Müslim, "Cenaiz", 938; Ebû Davud, "Cenaiz", 44; Tirmizi, "Cenaiz", 30; İbn Mace, "Cenaiz", 50.

kazanmamış olarak geri dönün,” demiştir.²⁵¹ Hz. Peygamber’in kadınların cenaze takip etmelerini yasaklamasının sebebi, malum olduğu üzere kadınların aşırı duygusal olup cenazenin techiz ve tedfin işlemlerinde erkeklere ayak bağı olabileceği ihtimalindedir. Asr-ı Saadet’te bütün kadınlara cenazeyi takip etme ve kabir başına gelme konusunda kesin bir yasak uygulanmamıştır. Nitekim Sa’d b. Muaz’ın annesi, oğlunun kabrine gömüldüğü yere kadar gelmiş, henüz üzerine kerpiç örülmeden ve üstüne toprak atılmadan önce oğluna son bir defa bakmıştır. Bunu yapmaya çalışırken orada bulunan sahabiler ilkin gelmesine karşı çıkmış ancak Hz. Peygamber gelmesi yönünde talimat vermiştir.²⁵² Bunun sebebine bakıldığında Hz. Peygamber, Sa’d b. Muaz’ın annesini diğer kadınlardan farklı görüp, onun olgun biri olduğuna ve özellikle Sa’d b. Muaz için ağıt yakmasına dahi engel olmamıştır.²⁵³

Hz. Peygamber’in kızlarından Hz. Rukiyye vefat edince, Hz. Peygamber onun kabrine gitmişti. Bu arada kadınlar Hz. Rukiyye için ağlamaktaydılar. Hz. Ömer onlara engel olunca Hz. Peygamber: “Ey Ömer! Bırak ağlasınlar,” demiştir. Sonra kadınlara: “Ağlayın, fakat şeytanın bağırması gibi bağırmayın. Eğer bu ağlama kalpten ve gözlerden olursa Allah’tandır ve rahmettir. Eğer bu elden ve dilden gelirse şeytandan olur,” demiştir. Hz. Fatıma da kabrin başında Hz. Peygamber’in yanında oturmuş ağlıyordu. Hz. Peygamber, kendi elbisesinin kenarıyla onun gözyaşlarını siliyordu. Bir rivayete göre, Hz. Peygamber Bedir Savaşı’ndan henüz dönmeden kızı Hz. Rukiyye vefat etmiş, Hz. Peygamber kızının defnine yetişmemiştir. Yukarıda anlatılan olay onun kabrini ziyaret ederken gerçekleşmiştir.²⁵⁴

Cenazenin işlemlerinden biri olan taşımaya teşvik hakkında Hz. Peygamber’in hadisleri mevcuttur. Cenazeyi taşımamanın, cenaze sahipleri ile taşıyanlar arasında bir sevgi bağı kurduğunu ve geliştirdiğini görmekteyiz. Cenazenin taşınmasına bayanların direkt katılmamasıyla beraber taşıyanlara eşlik etmelerinde bir beis görülmediği de rivayetlerden anlaşılmaktadır. Ancak yine rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla cenaze taşınırken soğukkanlı bir şekilde duramayacak, ağlamalarıyla diğer insanları kötü etkileyecek düzeyde aşırıya gidenlerin cenaze taşımaya katılmamaları daha uygun görülmüştür.

²⁵¹ İbn Mace, “Cenaiz”, 50.

²⁵² İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 502.

²⁵³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 499; İbnü’l Esir, *Üsdü’l-Gabe fi Ma’rifeti’s-Sahabe*, 2: 461.

²⁵⁴ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 10: 36.

1.7.1. Cenaze Taşınırken Takınılan Tavr

Hız. Peygamber, ölünün iyi biri olması halinde bir an evvel kabrine ulaştırılmasının hayırlı olacağını, kötü biriyse bu taşıyanların ölüden bir an evvel kurtulacağını gerçekleştireceğini belirterek, cenazenin hızlı bir şekilde yerine ulaştırılmasını ve defnedilmesini tavsiye etmiştir.²⁵⁵ Abdullah b. Mes'ud, Hız. Peygamber'e cenaze ile yürümenin şeklini sorduklarını, Hız. Peygamber'in de, koşmanın altında (koşmadan daha yavaş) itidalli bir hızla yürünmesi gerektiğini söylemiştir.²⁵⁶ Bir defasında Hız. Peygamber bir cenazeyi hızlı bir şekilde taşıyan sahabilere ise: "Gidişiniz vakarlı olsun" demiştir.²⁵⁷ Burada cenazeyi taşıyanların yürüme hızından bahsedilmektedir. Yürümenin ne çok hızlı ne çok yavaş olması gerektiği görülmektedir.

Bir de cenazeyi taşıyanların onu nereden tutması ile ilgili rivayetler vardır. Abdullah b. Mes'ud, cenazeyi taşıyan kişinin cenazenin her tarafından sırayla tutmasını sonra isterse taşımayı bırakıp takip etmesini isterse de bir kez daha taşıyabileceğini, bunun sünnet olduğunu söylemiştir.²⁵⁸

Cenazeyi taşımadıkları halde yanlarında bir cenazanın geçmesi halinde takınılan tavr ile ilgili de Asr-ı Saadet'ten bazı rivayetler aktarılmıştır. Enes b. Malik anlatıyor: Hız. Peygamber ile bazı sahabilere bir yerde oturmuş ve yanlarından bir cenaze geçmişti. Cenaze geçerken orada bulunan Müslümanları geçen cenaze hakkında hayırlı konuşup övdüler, bunun üzerine Hız. Peygamber'in "Vacip oldu" dedi, bir müddet sonra başka bir cenazenin geçti ve orada bulunanlar bu geçen cenaze hakkında da kötü konuştular ve kötü bir şekilde andılar, bunun üzerine Hız. Peygamber'in "Vacip oldu" dedi. Hız. Ömer: "Ne vacip oldu?" diye sordu. Hız. Peygamber: "Şu ilk geçen cenazeyi hayırla andınız ona cennet vacip oldu, ikinci cenazeyi de şer ile andınız ona da cehennem vacip oldu. Çünkü sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz," dedi.²⁵⁹

²⁵⁵ Buhari, "Cenaiz", 50; Müslim, "Cenaiz", 944; Ebû Davud, "Cenaiz", 80; Tirmizi, "Cenaiz", 27; Nesai, "Cenaiz", 44; İbn Mace, "Cenaiz", 15.

²⁵⁶ Ebû Davud, "Cenaiz", 50; Tirmizi, "Cenaiz", 27.

²⁵⁷ İbn Mace, "Cenaiz", 15.

²⁵⁸ İbn Mace, "Cenaiz", 15.

²⁵⁹ Buhari, "Cenaiz", 84; Müslim, "Cenaiz", 949; Tirmizi, "Cenaiz", 64; Nesai, "Cenaiz", 50; İbn Mace, "Cenaiz", 20.

Hız. Peygamber, “ölümlere sövmeyin, çünkü onlar önceden gönderdiklerine kavuştular”, demiştir.²⁶⁰ Yine, Hız. Peygamber, ölümlerin iyi yönlerinin hatırlanması gerektiği ve kötülüklerinin de hatırlatılmamasını, tavsiye etmiştir.²⁶¹ Hız. Aişe'nin rivayetine göre, Hız. Peygamber'in yanında bir ölümlün kötülüklerinden bahsedilmiş ve Hız. Peygamber: “Ölümlerinizi hayırla anınız” demiştir.²⁶²

Bu rivayetlerin tamamına bakıldığında Hız. Peygamber'in cenazeyi taşıyanların vakarlı bir şekilde, koşudan daha yavaş bir derecedeki hızla yürümleri gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunmuştur. Cenazeyi taşıyanların onun her tarafından sırayla tutabileceklerinin daha iyi olduğu ve yanlarından cenaze geçenlerin cenaze hakkında iyi şeyler söylemesi gerektiği hakkında telkinatının da olduğu anlaşılmaktadır.

Asr-ı Saadet'te diğer konularda olduğu gibi cenaze konusunda da yeniliklere açık olduğu ve bu yeniliklerin İslam'a aykırı olmadığı müddetçe uygulanabildiği şu örnekten de anlaşılabilir. Esmâ bt. Umeys adlı sahâbi Habeşistan'a hicret ettiğinde orada gördüğü bayan cenazelerinin tabuta bırakılma uygulamasının Müslümanlar için de yapılmasını ilk defa tavsiye etmiştir.²⁶³ İlk olarak da Hız. Fatıma için bu uygulama yapılmıştır.²⁶⁴

1.7.2. Cenaze Taşınırken Takip Şekli

Ebü Hüreyre, Hız. Peygamber'in cenaze taşındığı zaman sesle ve ateşle takip edilmesini yasakladığını rivayet etmiştir.²⁶⁵ Hız. Peygamber, cenazeyi kabre doğru götürürken üzerine binmesi için kendisine teklif edilen bineğe binmemiş, cenaze dönüşünde bu hayvana binmeyi tercih etmiştir.²⁶⁶ Bazı rivayetlerde Hız. Peygamber'in cenazeyi kabrine doğru taşırken bir bineğe binenlere kızmış,²⁶⁷ bazı rivayetlere göre de bir bineğe binenlerin cenazenin arkasından yürümleri gerektiğini, yayaların ise cenazenin önünden ve yanlarından yürüyebileceğini söylemiştir.²⁶⁸

²⁶⁰ Buhari, “Cenaiz”, 95; Nesai, “Cenaiz”, 52.

²⁶¹ Tirmizi, “Cenaiz”, 34.

²⁶² Nesai, “Cenaiz”, 51.

²⁶³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 304.

²⁶⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 27; *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 7: 216.

²⁶⁵ Ebü Davud, “Cenaiz”, 46.

²⁶⁶ Ebü Davud, “Cenaiz”, 48; Tirmizi, “Cenaiz”, 29; Nesai, “Cenaiz”, 95.

²⁶⁷ İbn Mace, “Cenaiz”, 15.

²⁶⁸ Ebü Davud, “Cenaiz”, 49; İbn Mace, “Cenaiz”, 15; Nesai, “Cenaiz”, 55.

H.z. Peygamber'in yanında H.z. Ebûbekir ve H.z. Ömer olduğu halde bir cenazenin önünde, yaya olarak, cenazenin kabre taşınmasına eşlik ettikleri görülmüştür.²⁶⁹

Cenaze ile beraber yürüme konusunda yaya olarak yürümenin mekân olarak daha geniş imtiyazlara sahip olduğu görülmektedir. Yani yaya olarak cenazeyi takip edenlerin cenazenin önünden, iki yanından ve arkasından yürüyebileceği anlaşılmaktadır. Cenazeyi defnetmeye giderken binitli olarak takip etme tavsiye edilmese de binitli olarak takip edenlerin cenazenin arka tarafından başka bir yerde takip etmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Günümüzde cenazenin cenaze taşıma aracına bırakıldığı ve arkasındakilerin de araçlarla bunu takip ettiği görülmektedir. Cenaze yaya olarak götürülür arkasındakiler araçlarla takip etmiş olsalardı bu durum Asr-ı Saadet'teki örnekte olduğu gibi hoş karşılanmazdı. Ancak hem cenaze hem de onu takip edenler araçlarla olduğu için ve gidilecek yer de uzak olduğu için bu konuda bir beis görülmemektedir. Cenazenin takibi esnasında önceki başlıkta da zikredildiği gibi vakarlı bir şekilde takip edilmeli, takip ederken ellerde ateş ve yüksek sesle takip yapılmaması gerektiği anlaşılmaktadır.

1.7.3. Cenaze Geçerken Ayağa Kalkma

Asr-ı Saadet'te cenazenin bir yerden geçerken Müslümanların onun geçtiği yerin yakınında iseler ayağa kalkmaları hakkında rivayetler mevcuttur. Bu mevzu ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

H.z. Peygamber'in sahabilerine, yanlarında bir cenazenin geçmesi durumunda ayağa kalkmalarını²⁷⁰ ve cenaze geçinceye ya da cenaze yere bırakılıncaya kadar da oturmamalarını tavsiye ettiği rivayet edilmektedir.²⁷¹ Bir rivayete göre, cenaze ile beraber yürümeyecekse, cenaze onu geçene kadar ya da yere konulana kadar ayakta kalınmasını, söylemiştir.²⁷² Buradaki örnekler Müslüman cenazeleri ile ilgilidir.

Bunun dışında bir de gayri Müslim cenazeleriyle ilgili olan rivayetlere bakmak gerekirse; H.z. Peygamber, yanından geçen bir cenaze için ayağa kalkmış ve yanındakiler de onu görünce aynısını yapmışlar. Sonra yanındakiler H.z.

²⁶⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 49; Tirmizi, "Cenaiz", 26; İbn Mace, "Cenaiz", 16; Nesai, "Cenaiz", 56.

²⁷⁰ Buhari, "Cenaiz", 45; Müslim, "Cenaiz", 958; Ebû Davud, "Cenaiz", 47 Tirmizi, "Cenaiz", 51; Nesai, "Cenaiz", 80; İbn Mace, "Cenaiz", 35.

²⁷¹ Buhari, "Cenaiz", 46; Ebû Davud, "Cenaiz", 47 Tirmizi, "Cenaiz", 51; Nesai, "Cenaiz", 80; İbn Mace, "Cenaiz", 35.

²⁷² Müslim, "Cenaiz", 959; Nesai, "Cenaiz", 45.

Peygamber'e bu geçen cenazenin bir Yahudi cenazesi olduğunu söylemişler. Hz. Peygamber, bunun da bir insan olduğunu söylemiş ve yanlarında cenaze geçtiğinde ayağa kalkmalarını tavsiye etmiştir.²⁷³ Bir başka rivayette, ölümün kendisinin korkunç bir vakıa olduğunu, cenaze görünce ayağa kalkmalarını, söylemiştir.²⁷⁴

Asr-ı Saadet'te yaşanan bu iki örneğe bakıldığında Hz. Peygamber'in yanında geçen cenazenin dinine bakmadan, insan olması hasebiyle bir saygı gösterdiği anlaşılmaktadır. Hayatının her alanında Müslümanlar için örnek olan Hz. Peygamber, ölümün acı bir gerçek olduğunu ve yakınından geçen bir ölünün ibret alınması gerektiğini yanındakilere öğretmeye çalışmıştır.

Bütün bunların yanında cenazenin yanından geçerken ayağa kalkmama hakkında da rivayetler vardır. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in önceleri cenaze geçerken ayağa kalktığını ancak daha sonra cenaze için ayağa kalkmadığını söylemiştir.²⁷⁵ Abdullah b. Abbas ile Hasan b. Ali beraber iken yanlarından bir cenaze geçmiş, biri ayağa kalkmış diğeri kalkmamış. Ayağa kalkan, Hz. Peygamber'in cenaze geçerken ayağa kalktığını gördüğünü ifade etmiş, kalkmayan ise Hz. Peygamber'in cenaze geçerken ayağa kalkmadığını gördüğünü ifade etmiştir.²⁷⁶ Bu rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla cenaze geçerken ayağa kalkma kesin bir şekilde emredilmiş bir fariza olmaktan ziyade ölümün acı bir gerçek olması hasebiyle insanın kendine çeki düzen vermesi için tavsiye edilmiştir. Bunu cenaze sahipleri açısından da düşünmek gerekirse onların ölülerine yapılan saygı kalplerinde bir sevginin oluşmasına vesile olacaktır.

Başka bir rivayette Hasan b. Ali'nin yanından bir cenaze geçmiş yanındaki herkes ayağa kalkarken o ayağa kalkmamış. Daha sonra Hz. Peygamber'in yanından bir Yahudi cenazesinin geçtiğini, Hz. Peygamber'in o esnada cenazenin geçeceği yol üstünde oturduğunu ve cenazenin bulunduğu yüksekliğin Hz. Peygamber'in başından daha yüksekte olacağı için Hz. Peygamber'in bunu uygun görmediğini ve ayağa kalktığını, söylemiştir.²⁷⁷ Ubade b. Samit adlı sahabe de Hz. Peygamber'in cenaze gömülünceye kadar ayakta kaldığını ancak bir gün bir Yahudi âlimin Hz.

²⁷³ Buhari, "Cenaiz", 48; Müslim, "Cenaiz", 960; Nesai, "Cenaiz", 46.

²⁷⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 47; Nesai, "Cenaiz", 46; İbn Mace, "Cenaiz", 35.

²⁷⁵ Müslim, "Cenaiz", 962; Ebû Davud, "Cenaiz", 47; Tirmizi, "Cenaiz", 52; Nesai, "Cenaiz", 81; İbn Mace, "Cenaiz", 35.

²⁷⁶ Nesai, "Cenaiz", 47.

²⁷⁷ Nesai, "Cenaiz", 47.

Peygamber'e yanaşarak kendilerinin de aynı böyle yaptığını söylemesi üzerine, Hz. Peygamber'in Yahudilere muhalefet etmek amacıyla oturduğunu ve yanındakilere de oturmalarını söylediğini, rivayet etmiştir.²⁷⁸ Bu iki örneğe de bakıldığında Hz. Peygamber'in özellikle iç içe yaşadığı Yahudi toplumuyla uygulamalarda benzeşikliğın azaltılması için yaptığı muhalefet göze çarpmaktadır. Kendilerini herkesten üstün gören Yahudileri taklit etmenin onların kibrini arttıracığı kesindir. Bu yüzden ki onlara muhalefet etmek hem İslam dininin özgünlüğü açısından hem de onların kibre kapılmamaları açısından önemlidir.

1.8. Cenazenin Tedfin İşlemleri

Bir cenazenin, yıkayıp kefenlendikten sonra yapılacağı iş defnedilmesidir. Hz. Peygamber, cenazeye eşlik edince kabre vardıklarında kabrin başında kıbleye doğru oturduğu yanındaki sahabilerin de aynı şekilde oturduğu rivayet edilmektedir.²⁷⁹ Hz. Peygamber, cenazeyi kabre indirirken yavaş bir şekilde, kabrin kıble tarafından bıraktığı (kabre indirdiği) rivayet edilmiştir.²⁸⁰ Ölüyü kabre ayak ucu tarafından öncelikli olarak indiren Abdullah b. Yezid, "bu sünnettendir" demiştir.²⁸¹

Ölü kabre bırakılırken kıble tarafından bırakılır. Müslümanların kıblesi henüz Kâ'be olmadan önce ölen Bera b. Ma'rur adlı sahabe de bir içgüdü olarak kendisinin kıble olarak Kâ'be'ye yönelmiş bir şekilde kabre defnedilmesini vasiyet etmiştir.²⁸²

Hz. Peygamber, Sa'd b. Muaz'ın cenazesini yıkamış, onu omuzlarında taşımış, cenazenin önünden yürüyerek eşlik etmiş ve defin işlemlerine katılmıştır.²⁸³ Sa'd b. Muaz'ın naşının üstüne toprak atıldıktan sonra Hz. Peygamber kabrin üzerine su serpmiş, daha sonra kabre taraf bakarak dua etmiş ve oradan ayrılmıştır.²⁸⁴ Bu örnekte Hz. Peygamber'in cenazenin bütün işlemlerinde bulunduğu en sonunda ölüyü defnettikten sonra dua ederek kabrin başından ayrıldığı görülmektedir.

Cenaze kabre bırakılırken çeşitli sözlerin söylendiği rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber, cenazeyi kabre bırakırken:

²⁷⁸ Ebû Davud, "Cenaiz", 47; Tirmizi, "Cenaiz", 35; İbn Mace, "Cenaiz", 35.

²⁷⁹ Ebû Davud, "Cenaiz", 68; İbn Mace, "Cenaiz", 37.

²⁸⁰ İbn Mace, "Cenaiz", 38.

²⁸¹ Ebû Davud, "Cenaiz", 67.

²⁸² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 686.

²⁸³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 500; İbnü'l Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 2: 461.

²⁸⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 502.

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

“Allah’ın adıyla ve Resulullah’ın sünnetiyle” diyerek bırakmıştır.²⁸⁵

Bir başka rivayette, cenazeyi kabre bırakırken:

بِسْمِ اللَّهِ وَيَا اللَّهُ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

“Allah’ın adıyla, Resullullah’ın milleti olarak(seni indiriyoruz)” şeklinde söylenerek bırakmıştır.²⁸⁶

Kabrin nasıl kazılacağı hususu da Asr-ı Saadet’te açık bir şekilde görülmektedir. Kabir kazılırken dikkat edilmesi, yanında daha önceden defnedilmiş bir ölü varsa onun kemiklerine zarar verilmemeye çalışılması gerekmektedir. Hz. Peygamber’in “Ölünün kemiğini kırmak, diri bir insanın kemiğini kırmak gibi günahdır,” dediği rivayet edilmiştir.²⁸⁷

Yine, Hz. Peygamber’e, Uhud Savaşı sonrasında Müslümanlar yaralı ve yorgun oldukları için kabrin nasıl kazılması gerektiğini soran sahabilere, geniş ve derin kazılmasını da tavsiye etmiştir.²⁸⁸ Burada savaştan yeni çıkmış ve dolayısıyla yorgun olan sahabilerin kabirleri nasıl kazacakları sorusu üzerine Hz. Peygamber’in verdiği cevap, kabir kazmada nasıl bir yöntem uygulanacağı ile ilgili uygulamayı sarih bir şekilde göz önüne sermektedir.

Uhud Savaşı’nda şehit olan Müslümanlar’ın ikişer üçer kabre gömüldükleri rivayet edilmektedir.²⁸⁹ Burada kabrin geniş bir şekilde kazılmasının başka bir nedeninin de olduğu ortaya çıkmaktadır.

Cabir b. Abdullah, bu şekilde her kabir için gerekli iki kişiyi getirdiklerinde Hz. Peygamber’in bunlardan hangisinin Kur’an’ı daha çok ezberlediğini sorduğunu ve aldığı cevaba göre, Kur’an bilgisi çok olan kişi kabrin içinde ön tarafa yerleştirdiğini belirtmiştir.²⁹⁰ Cabir b. Abdullah, babası ile amcasının aynı kabre yerleştirildiğini ifade etmiştir.²⁹¹ Başka bir rivayete göre, Hz. Peygamber: “Abdullah b. Amr ile Amr b. el-Cemuh arasında arkadaşlık olduğu için onları aynı kabre

²⁸⁵ Ebû Davud, “Cenaiz”, 69; Tirmizi, “Cenaiz”, 54.

²⁸⁶ Tirmizi, “Cenaiz”, 54.

²⁸⁷ Ebû Davud, “Cenaiz”, 64; İbn Mace, “Cenaiz”, 63.

²⁸⁸ Ebû Davud, “Cenaiz”, 71; İbn Mace, “Cenaiz”, 41; Nesai, “Cenaiz”, 87; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 336.

²⁸⁹ Buhari, “Cenaiz”, 72; Ebû Davud, “Cenaiz”, 31; Tirmizi, “Cenaiz”, 31; Nesai, “Cenaiz”, 90; İbn Mace, “Cenaiz”, 28.

²⁹⁰ Buhari, “Cenaiz”, 74; Ebû Davud, “Cenaiz”, 79; İbn Mace, “Cenaiz”, 28.

²⁹¹ Buhari, “Cenaiz”, 74; Ebû Davud, “Cenaiz”, 79.

defnedin, dünyada iki arkadaş olan bu kişileri aynı kabre bırakın,” demiştir.²⁹² Abdullah b. Cahş ile dayısı olan Hamza b. Abdulmuttalip aynı kabre defnedilmişlerdir.²⁹³ Hişam b. Amir de babasının üç kişilik bir kabre yerleştirdiğini ve bunlar arasında Kur’an’ı en çok bilen olduğu için kibleye doğru en ön tarafa yerleştirildiğini ifade etmiştir.²⁹⁴ Savaş sonrası imkânların kısıtlı olduğu bir durumda Hz. Peygamber’in bulunduğu bu pratik çözümde Kur’an bilgisinin çok olmasına ve hayatta iken arkadaş olanların veya akraba olanların aynı kabre defnedilmesine önem verildiği müşahade edilmektedir.

Cabir b. Abdullah, daha sonra babasının başka biriyle aynı kabirde kalmasını istemediğinden dolayı altı ay sonra gidip babasını mezarından çıkarıp müstakil bir mezara defnedtiğini de söylemiştir.²⁹⁵ Uhud Savaşı’ndan altı ay sonra yapılmış bu mezar değişikliğine Hz. Peygamber’in itiraz etmediği göz önünde bulundurulunca, böyle bir işin haklı bir gerekçe ile makul karşılanacağı anlaşılmaktadır. Bir rivayete göre, kırk sene sonra Uhud şehitlerinin medfun olduğu yerden su kanalının geçmesi ile ilgili bir çalışmadan dolayı kabirler oldukları yerden başka bir yere taşınmışlardır.²⁹⁶

Hz. Cabir, Uhud’da şehit olan yakınlarını Medine’ye taşımak üzere harekete geçtiklerini ancak birinin onlara doğru seslenerek Hz. Peygamber’in ölülerini oldukları yere (Uhud’a) gömmelerini emrettiğini ve bundan sonra ölülerini geri götürdüklerini söylemiştir.²⁹⁷ Bu örnekte topluca şehit olmuş bir Müslüman kitlesinin şehit oldukları yere gömülmesinin birkaç sebebi olabilir. Bunlardan birincisi savaş sonrası yorgun ve bitkin olan Müslümanların yetmiş iki tane cenazeyi taşımalarının zor olacağıdır. İkincisi Uhud Dağı eteklerinde vuku bulmuş bu olayın gelecek nesillere tarihi bir miras olarak bırakılmak istenmesinden olabilir. Bunun dışında da bazı savaşlarda şehit olanların şehit oldukları yerlerde defnedildikleri görülmektedir. Hz. Peygamber, Taif kuşatmasında da şehit olan iki sahabinin şehit edildikleri yere defnedilmelerini emretmiştir.²⁹⁸ Bedir Savaşı’nda yara alan ve yolda şehit olan Ubeyde b. el-Haris de,

²⁹² İbn Hişam, *Siret*, 3: 132; İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 632.

²⁹³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 100.

²⁹⁴ Nesai, “Cenaiz”, 91.

²⁹⁵ Buhari, “Cenaiz”, 76; Ebû Davud, “Cenaiz”, 79; Nesai, “Cenaiz”, 93.

²⁹⁶ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 633.

²⁹⁷ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 631; Ebû Davud, “Cenaiz”, 42; Nesai, “Cenaiz”, 83; İbn Mace, “Cenaiz”, 28.

²⁹⁸ Nesai, “Cenaiz”, 83.

vefat ettiği “Safra” denilen yerde defnedilmiştir.²⁹⁹ Yahudi kabilelerinden Kurayzaoğulları’nın Müslümanlar tarafından kuşatılması esnasında orada vefat eden Ebû Sinan b. Mihsan adlı sahabi de öldüğü yerde, Kurayzaoğulları’nın kabristanına gömülmüştür.³⁰⁰ Bu sahibinin Kurayzaoğulları’nın bulunduğu yerde Müslümanların gömüldüğü bir kabristana defnedildiği rivayet edilmektedir.³⁰¹

Hz. Peygamber, Hudeybiye Antlaşması’nın, Müslüman olup Medine’ye gidenlerin Mekke’ye teslim edileceği madde gereği Medine’ye gelen Ebû Basir adlı sahibinin orada kalamayacağını ancak nereye istiyorsa gidebileceğini söylemiştir. Ebû Basir de Mekke’nin ticaret yollarının üstünde bir üs kurarak Mekkeli’lerin ticaret kervanlarına saldırmış bunun üzerine Mekkeli’ler Hz. Peygamber’e mektup yazarak bu maddeyi iptal etmesini ve Ebû Basir’i Medine’ye çağırmasını istemişlerdir. Hz. Peygamber de Ebû Basir’e bir mektup yazarak durumu anlatmış ve onu Medine’ye çağırmişti. Mektup kendisine ulaşınca ölüm döşeginde olun Ebû Basir, mektubu okumuş ve ölmüştü. Arkadaşları onu orada yıkayıp defnetmişler ve Medine’ye gelip durumu Hz. Peygamber’e anlatmışlar. Hz. Peygamber, Ebû Basir için rahmet dilemiştir.³⁰² Hz. Peygamber, Ebû Basir’in cenazesinin niçin oraya gömüldüğü ve başka yere taşınmadığı ile ilgili bir konuşması olmamıştır.

Bu örneklerde görüldüğü üzere özellikle şehit olan Müslümanların şehit oldukları yere gömülmüşlerdir. Bunların Medine’ye olan uzaklıkları hasaba katıldığında o zamanın şartlarıyla ölünün taşınmasının zor olacağı da göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamada ne kadar haklı olduğu anlaşılmaktadır.

Bir kimsenin öldüğü yere gömülmesiyle ilgili rivayetlerin dışında başka bir yere taşıyıp defnedilebileceği ile ilgili rivayetler de mevcuttur. Ebû Seleme b. Abdülesed adlı sahabi Medine’ye yakın olan Kuba’da Ümeyye b. Zeydoğulları mahallesinde oturuyordu. Orada vefat edince cenazesi Medine’ye nakledilmiş ve Medine’de defnedilmiştir.³⁰³ Bu örnekte hem mekânın yakın olması hem de savaş hali olmadığı için imkânların daha geniş olması göze çarpmaktadır. Günümüzde de hava, deniz ve karayoluyla taşıma imkânlarının olduğu düşünüldüğünde cenazeyi

²⁹⁹ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 54; Belazüri, *Ensâbü’l-Eşraf*, 1: 295.

³⁰⁰ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 102.

³⁰¹ Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Medine Devri*, t.y., 12: 367.

³⁰² İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 5: 194; Ebû’l-Feth Fethuddin Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidünnas, *Uyunü’l-Eser fi Fünunü’l-Megazi ve’s-Şemâil ve’s-Siyer*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kalem, 1993), 2: 170; eş-Şami, *Subülü’l-Hüda ve’r-Reşad fi Sireti Hayri’l-İbad*, 5: 63.

³⁰³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 274.

kendi memleketine götürebilmenin bir sakıncasının olmadığı yukarıdaki örnekten yola çıkarak anlaşılmaktadır.

Defin işlemlerinin de cenaze namazı gibi vakit konusunda geniş bir imtiyaza sahip olduğu görülmektedir. Ukbe b. Amr adlı sahabi, Hz. Peygamber'in günün üç vaktinde namaz kılmayı ve cenazeleri defnetmeyi yasakladığını söylemiştir. Bu vakitler, güneşin doğmaya başlamasından yükselineye kadar, güneşin tam tepede iken olduğu zaman ve güneşin batmaya doğru başlamasından batmasına kadar olan zamanlardır, demiştir.³⁰⁴ Yukarıdaki rivayette bahsi geçen bu vakitlere bakıldığında, namaz kılınmasının mekruh olduğu vakitler olan kerahet vakti diye isimlendirilen zaman dilimleri olduğu anlaşılmaktadır.

Cabir b. Abdullah, bir gece vakti mezarlıkta bir ışık fark ettiklerini ve bunun sebebini öğrenmek için oraya gittiklerini, vardıklarında Hz. Peygamber'in bir kabrin içinde olduğunu ve vefat etmiş bir sahabiye kabre indirmek için orada bulunanlardan istediğini söylemiştir. Hz. Cabir, bu vefat eden sahabinin yüksek sesle Kur'an okumayla tanınan biri olduğunu söylemiştir.³⁰⁵ Bir rivayete göre Hz. Peygamber bu sahabiye kabrine indirmek için kible tarafına çevirince: "Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun. Sen Allah korkusuyla sürekli inleyen ve bolca Kur'an okuyan biriydin," demiştir.³⁰⁶

Abdullah b. Mes'ud'un rivayet ettiğine göre, bir ara Medine'de yaşanan bir kıtlıktan dolayı insanlar şiddetli bir açlık ile karşı karşıya kalmışlardı. İbn Mes'ud, bir gece dışarı çıktığında bir ateşin yakıldığını görmüş ve bir yemek pişmekte olduğu ümidiyle ışığa doğru gitmişti. Işığa doğru yaklaştığında Hz. Peygamber'i kabir kazarken ve Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer'e kazdığı yerin toprağını verirken görmüştü. Abdullah Zül Bicaideyn adlı sahabinin kefenlenmiş olarak kabrin yanında bekletildiğini görmüştü. Abdullah'ı defnettiklerinde Hz. Peygamber: "Allah'ım, ben ondan razıyım, sen de ondan razı ol!" diye dua etmiş ve bunu iki üç defa tekrar etmiştir. Onu defnederken cenazesini kaldıran sahabilere: "Kardeşinize yumuşak davranın ki Allah da size yumuşak davransın. Ona mağfiret dileyin ki, Allah da size mağfiret dilesin," demiştir.³⁰⁷ Hz. Abdullah, Mekke'li olup ailesinin tüm baskılarına

³⁰⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 55; Tirmizi, "Cenaiz", 41; Nesai, "Cenaiz", 89; İbn Mace, "Cenaiz", 30.

³⁰⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 41.

³⁰⁶ Tirmizi, "Cenaiz", 63.

³⁰⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 5: 155-156.

rağmen Müslüman olan ve Medine'ye hicret etmiş olan bir sahabidir.³⁰⁸ Bu iki örnekte görüldüğü üzere gece vakti defin yapılabilir. Bunun için imkânlar dâhilinde ışıklandırma da yapılabildiği görülmektedir.

Defin konusunda da seri davranılması gerektiği aşağıdaki hadisten anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, bir defasında Hz. Ali'ye şu üç tavsiyede bulunmuştur: “Ey Ali! Üç şeyi geciktirme. Vakti girince namazı, hazır olan cenazeyi ve evlilik yaşına gelmiş bir bayan için uygun biri olduğu zaman onu evlendirmeyi.”³⁰⁹ Cenazenin işlemlerinin güzel ve düzgün bir şekilde yapılması ve cenaze namazı ile defnetme işlemlerinin kerahat vaktine denk gelmeyecek şekilde ayarlanmasından sonra bütün işlemlerinin hızlı yapılması gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettikten sonra Müslümanlar için yeni bir kabristan arayışına girdiği görülmektedir. Osman b. Mazun adlı sahabe vefat ettikten sonra Hz. Peygamber, vefat eden Müslümanları defnetmek için Medine'nin kenarlarında uygun yer aramıştır. El-Baki' denilen mevkiye gelince: “Ben burası için emrolundum,” demiştir. Bu yerde el-Garkad adı verilen dikenli ağaç çeşidi bulunduğundan dolayı, Baki'ül-Garkad olarak da isimlendirilmiştir. Baki' Kabristanı'na ilk defnedilen Osman b. Mazun olmuştur.³¹⁰ Bir rivayete göre de Ensar'dan Es'ad b. Zürare adlı sahabe ilk olarak Baki Kabristanı'na defnedilmiştir.³¹¹ Ondan sonra Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim defnedilmiştir. Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim vefat ettiğinde, Hz. Peygamber onun Baki' mezarlığına defnedilmesini istemiştir. Hz. Peygamber, oğlunun kabri kazılırken orada bulunmuştur. Kabrin içinde açılan lahitte bir delik görmüş ve kabri kazan kişiye orayı kapatması için bir avuç çamur vererek: “Muhakkak bu tür şeyler zarar ya da fayda vermez ama musibete uğrayan kişi için bir teselli olur,” demiştir.³¹² Başka bir rivayette mezardaki taşlardan birinin eğri durmasından dolayı Hz. Peygamber bunun düzeltilmesini istemiş, oradakiler bunda bir sakınca olmadığını ifade etmişler, Hz. Peygamber: “Böyle olması herhangi bir zarar vermez ve bir fayda da sağlamaz. Fakat insanın gözü güzel görmek ister. Kul bir iş yaptığında Allah kulun o işi sağlam yapmasından

³⁰⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 5: 153.

³⁰⁹ Tirmizi, “Cenaiz”, 74.

³¹⁰ İbni Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 465; İbn Hacer, *el-İsabe Seçkin Sahabeler*, 386; Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 1. Bs. (Beirut: Darul Cil, 1992), 3: 1054.

³¹¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 679; İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 1: 81.

³¹² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 129; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 451.

hoşlanır,” demiştir.³¹³ Hz. Peygamber daha sonra orada bulunanlardan bir kap su istemiş, Ensar’dan biri bir kap su getirince, Hz. Peygamber bu suyu oğlu İbrahim’in kabri üzerine serpmesini söylemiştir.³¹⁴

Burada kabrin kazılması ile ilgili gösterilmesi gereken özenden bahsedilmektedir. Müslümanın her işinde olduğu gibi ölüyü defnetme işinde de tertipli ve düzenli olması gerektiği, işini yaparken sağlamlığa ve estetiğe de uygun bir şekilde yapması gerektiği anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim’in vefat ettiği gün, güneş tutulması meydana gelmişti.³¹⁵ Halk, İbrahim’in ölmesinden dolayı güneşin tutulduğu söylemişti.³¹⁶ Bu konuşmaları duyan Hz. Peygamber, halka bir konuşma yapmıştır. Allah’a hamd ettikten sonra: “Ey insanlar! Güneş ve ay Allah’ın ayetlerinden birer ayettirler. Bir insanın ölümü ya da yaşamı için tutulmazlar. Böyle bir olaya şahit olduğunuzda camilere koşun(namaz kılın),” demiştir.³¹⁷ Eskiden beri önemli şahsiyetlerin doğum ve ölüm olaylarıyla doğada meydana gelen olağan dışı olayların ilişkilendirildiği bilinen bir şeydir. Hz. Peygamber’in oğlunun vefat ettiği günde de güneş tutulması olayının gerçekleşmesiyle orada bulunan halkın aklına bu tür bir şeyler getirmiş ancak Hz. Peygamber bu çeşit vakaların Allah’ın ayetleri olduğunu, yani Allah’ın doğada yarattığı bazı kurallar gereği gerçekleştiğini ifade ederek kendi oğlunun ölümüyle bir alakası olmadığını özellikle açıkladığı görülmüştür.

1.8.1. Kabre Defnettikten Sonra Yapılan Dua ve Telkin Meselesi

Hz. Peygamber, bir cenazeyi defnettikten sonra orada bulunanlara, defnettikleri kardeşlerinin kabirde sorguya çekildiğini söyleyerek, onun için muvaffakiyet ve Allah’tan bağışlanması için dua etmelerini, söylemiştir.³¹⁸ Bu hadis Ebû Davud tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadis definden sonra ölen kişinin hesabını kolay bir şekilde verebilmesi adına kendisine yapılan duadır.

³¹³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 10: 234.

³¹⁴ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 129; Belazüri, *Ensâbü’l-Eşraf*, 1: 451; Ebû’l-Feth Fethuddin Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidünnas, *Uyunü’l-Eser fi Fünunü’l-Megazi ve’s-Şemâil ve’s-Siyer*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kalem, 1993), 2: 359.

³¹⁵ İbn Hazm, *Cevâmi’u’s-Sire*, 68.

³¹⁶ Belazüri, *Ensâbü’l-Eşraf*, 1: 452; İbnü’l Esir, *Üsdü’l-Gabe fi Ma’rifeti’s-Sahabe*, 1: 152.

³¹⁷ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 129-130; İbnü’l Esir, *Üsdü’l-Gabe fi Ma’rifeti’s-Sahabe*, 1: 152.

³¹⁸ Ebû Davud, “Cenaiz”, 73.

Bir de telkin meselesi vardır. Telkin, sözlük anlamı olarak bir şeyi hatırlatmak, bir inancı empoze etmek anlamına gelmektedir. Literatürde ise, ölüm döşeginde olan bir kişiye Kelime-i Tevhid'i hatırlatıp son olarak bu cümleyi söylemesini sağlamak ve kabre gömülen bir kişiye yüksek sesle iman hakikatlerini hatırlatmak anlamlarına gelmektedir.³¹⁹

Bu konuyla ilgili İbn Kayyim Hz. Peygamber'in günümüzdeki insanların yaptığı gibi kabir başında Kur'an-ı Kerim okumadığını söylemiştir. İbn Kayyim, Taberani'nin *Mü'cem* adlı eserinde, Ebû Ümame'den rivayet edilen aşağıdaki hadisi sahih bulmamıştır. Hadis şöyledir: “Din kardeşinizden biri vefat ettiğinde, kabrin üzeri toprakla düzeltildikten sonra, içinizden bir kişi: ‘Ey falan!’ Diye hitap etsin. Bu ölü kendisine sesleneni duyar ama cevap veremez. Sonra ey falan kadının oğlu diye seslensin. Ölü yerinden doğrulup oturacaktır. Sonra tekrar aynı şekilde seslensin, ölü: ‘bizi irşad et, Allah sana rahmet etsin,’ diyecektir. Ama siz bu sözü duymayacaksınız. Sonra: ‘Hatırla hani sen dünyada iken Allah’tan başka ilah bulunmadığına, Hz. Muhammed’in O’nun kulu ve resulü olduğuna şahitlik etmişin. Rab olarak Allah’ı, din olarak İslam’ı, peygamber olarak Hz. Muhammed’i ve rehber olarak Kur’an’ı seçmiş ve bunlardan razı olmuşun,’ diye seslensin. Bunları duyan Münker ve Nekir: ‘Haydi gidelim. Davasının bürhanı kendisine telkin edilen bu şahsın yanında durmayalım,’ söylerler, böylece Allah, bu meleklerin yanında bu kişinin savunucusu olur, demiştir. Hz. Peygamber'in yanında oturanlardan biri, ölünün annesinin adının bilinmemesi durumunda ne yapılması gerektiğini sormuş, Hz. Peygamber de Hz. Havva’ya nispet edilmesini söylemiştir.” İbn Kayyim, bu hadisin Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel’e sorulduğunu ve onun da Şamlılar dışında kimsenin bu işi yaptığını görmediğini ifade etmiştir.³²⁰ İmam Nevevi'nin, henüz sahabilerin hayatta iken Şam’da yapılan bu uygulamanın yüzyıllardır devam ettiğini söylediği bilinmektedir.³²¹ Genelde Şafii fakihlerinin bu telkini sünnet olarak kabul ettiği görülmektedir.³²² Günümüzde Müslüman toplumların çoğunda, özellikle Türkiye’de kişinin kabre defnedilmesinin ardından bu şekilde telkin yapılmaktadır.³²³

³¹⁹ Hacı Mehmet Günay, “Telkin”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011), 40: 404.

³²⁰ İbni Kayyim, *Zadu'l-Mead*, 1: 498.

³²¹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri Nevevi, *el-Ezkar* (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1994), 163.

³²² Remzi Hansu, *Sünnet'te ve Geleneğimizde Cenaze Merasimlerinin Birbirine Uygunluğu Meselesi (Bingöl Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2007), 24.

³²³ Günay, “Telkin”, 40: 405.

Bu konuda Vehbe Zuhayli şöyle demektedir: “Delillerin zahirine göre telkin sünnet değildir. Fakat ashab-ı kiram telkini müstehap görmüşlerdir. Şafiiilere ve Hanbelîlere göre ergenlik çağına erişmiş ölüye, definden sonra telkin yapmak müstehaptır. Hanefî ve Malikilere göre ise ölüm halindeki kişinin yanında Kelime-i Şehadet’i telkin etmek menduptur, definden sonra telkin yoktur.”³²⁴

1.8.2. Defin Şekilleri

Ölü için kabir kazıldıktan sonra kible tarafındaki duvarın içine girinti şeklinde açılan bölüme lahit denir. Kabrin ortasında aşağıya doğru açılan oyuya ise Şakk denir.³²⁵

Asr-ı Saadet’te de bu iki tane defin şeklinin yapıldığı görülmektedir. Hz. Peygamber’in: “Lahd bizim için, şakk ise başkaları içindir” dediği rivayet edilmiştir.³²⁶ Hz. Peygamber, henüz Müslüman olmuş bir sahabi ile beraber develerinin üzerinde oldukları halde yürürlerken, bu sahabi devesinin üzerinden yere düşüp ölmüş. Hz. Peygamber bu sahabinin yanlarında götürülmesini emretmiş ardından bir su bulunca bu kişiyi yıkamalarını, kefenlemeleri emretmiştir. Ardından cenaze namazını kılmış ve onu defnetmişlerdi. Bu sahabiyi defnederken kabrin başında duran Hz. Peygamber, “ona lahd yapın çünkü lahd bize ait bir şeydir şakk ise başkalarına aittir,” demiştir.³²⁷

Sad b. Ebi Vakkas, ölümü yaklaştığında, kendi kabrinin kible tarafına bir lahid açılmasını ve kendisinin bu lahdin içine yerleştirilmesini, Hz. Peygamber’in kabrinde yapıldığı gibi üzerine kerpiç bırakılmasını istemiştir.³²⁸

1.8.3. Kabre Kimlerin Girebileceği

Hz. Peygamber’in kızı vefat ettiğinde, defnedileceği esnada, Hz. Peygamber yanındaki sahabilere: “Bu gece içinizden günah işlememiş olan var mı?” şeklinde bir soru sormuştur. Ebû Talha adlı sahabi, bu soruya yanıt vererek: “ben” demiş. Hz. Peygamber onun kabrin içine inmesini ve kızını kabrin içine yerleştirmesini

³²⁴ Zuhayli, *İslam Fıkı Ansiklopedisi*, 3: 86-88.

³²⁵ Kürşat Demirci v.dğr., “Kabir”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001), 24: 35.

³²⁶ Ebû Davud, “Cenaiz”, 65; Tirmizi, “Cenaiz”, 53; Nesai, “Cenaiz”, 85; İbn Mace, “Cenaiz”, 39.

³²⁷ İbn İshak, *Siyer*, 348.

³²⁸ Müslim, “Cenaiz”, 966; Nesai, “Cenaiz”, 85; İbn Mace, “Cenaiz”, 39.

istemmiştir.³²⁹ Bir rivayete göre de Hz. Rukiyye'yi kabrine Hz. Ali b. Ebû Talib, Fadl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd indirmişlerdir.³³⁰ Hz. Fatıma'yı da eşi Hz. Ali, Hz. Abbas ve Fadl b. Abbas indirmişlerdir.³³¹

Hz. Peygamber'in ilk hanımı olan Hz. Hatice hicretten üç sene önce vefat etmiş, onu Mekke'de bulunan Hacun Mezarlığı'ndaki kabrine Hz. Peygamber indirmiştir. O zaman cenaze namazı henüz farz kılınmadığından dolayı Hz. Hatice için cenaze namazı kılınmamıştır.³³²

Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim defnedilince onu kabrine Fadl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd indirmiştir.³³³ Hz. Hamza Uhud günü kabrine gömüldüğünde onu kabrine Hz. Ali, Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer ve Hz. Zübeyr indirmiş, Hz. Peygamber de kabrin kenarında oturmuştur.³³⁴

Osman b. Mazun defnedilince Hz. Peygamber onun kabrinin başında durmuş, Hz. Osman'ı Abdullah b. Mazun, Kudame b. Mazun, Saib b. Osman b. Mazun ve Ma'mer b. el-Haris adlı sahabiler indirmişlerdir.³³⁵

Bu rivayetler incelendiğinde kabre girip ölüyü kabre bırakacak kişilerin ya aileden ya da yakın akrabalarından birilerinin olması gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak bunların dışındakilerin yani aile ve akrabadan olmayanların kabre girmesinin yasak olduğu hakkında da herhangi bir rivayete rastlanılmamıştır.

1.8.4. Kabrin Yüksekliği

Hz. Ali, Ebû Heyyac el-Esedi'ye: "Allah Resulü'nün beni yerden yüksek kabir bırakmayıp onları yer seviyesine getirmek için ve hiçbir heykel bırakmayıp hepsini kırmam için görevlendirdiği bir işe 'ben de seni görevlendireyim mi?' şeklinde soru sorarak Hz. Peygamber'in bu konudaki tutumu hakkında bir nevi açıklama yapmıştır.³³⁶ Sümame b. Şüfeyy, Fudale b. Ubeyd ile beraber bir savaşta

³²⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 38; Buhari, "Cenaiz", 70; İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 4; 1841.

³³⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 38.

³³¹ İbnü'l Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 7: 216.

³³² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 17; İbni Hacer, *el-İsabe Seçkin Sahabeler*, 497; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yusuf Salihî eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kitabil-İlmiyye, 1993), 11; 159-160.

³³³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 10: 234; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 451; İbnü'l Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 1: 152.

³³⁴ Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 336.

³³⁵ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 468.

³³⁶ Ebû Davud, "Cenaiz", 72; Tirmizi, "Cenaiz", 56; Nesai, "Cenaiz", 99.

iken, bir arkadaşlarının vefat ettiğini ve Fudale b. Ubeyd'in onun kabrini yerle aynı hizada yaptığını söylemiştir. Ardından, Hz. Peygamber'den bu şekilde yapılması gerektiğini işittiği için böyle yaptığını söylemiştir.³³⁷ Bu iki örneğe bakıldığında kabrin yerden yüksekçe yapılmaması gerektiği anlaşılmaktadır. İlk örnek incelendiğinde ise bunun putperestlikten henüz arınmış bir halkın yüksek kabirlere tazim gösterme endişesinden veya bazı kimselerin kabirlerinin sırf tazim için yüksek yapılabildiğinden dolayı böyle bir uygulamaya gidildiği anlaşılmaktadır.

Kabrin çok yüksek olmasa da yerden biraz yüksek olması gerektiği Hz. Peygamber'in şahsının kabir şeklinden de anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in kabri belli olsun diye yerden biraz yükseltip deve hörgücüne benzer bir şekilde yapılmıştır.³³⁸

1.8.5. Kabir Üzerine Herhangi Bir Şeyin Bina Edilmemesi

Hz. Peygamber, son günlerinde hasta bir şekilde yatarken yanındaki hanımlarından Ümmü Seleme ile Ümmü Habibe kendi aralarında Habeşistan'da gördükleri bir kilisenin iç dizaynından bahsedip konuşuyorlarmış. Kilisenin içindeki resimlerden, çizimlerden bahsedince Hz. Peygamber, onların kendi içlerinden iyi kimseler öldükten sonra kabirlerinin üzerine bina inşa ettiklerini ve bu binalara da böyle resimler astıklarını, bu amellerinden dolayı mahlûkatın en kötülerini olduklarını, söylemiştir.³³⁹ Hz. Aişe'nin de Hz. Peygamber'in son günlerinde Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında; "Allah, Yahudi ve Hıristiyanları rahmetinden uzaklaştırsın, onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit yaptılar," sözünü işittiği³⁴⁰ ve bundan dolayı Hz. Peygamber'in kabrinin de böyle olmasından endişe ettiği rivayet edilmektedir.³⁴¹ Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber: "Allah, Yahudi ve Hıristiyanları kahretsin, onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler," demiştir.³⁴² Hz. Peygamber, ömrünün son günlerinde: "Bilmiş olunuz ki,

³³⁷ Müslim, "Cenaiz", 968; Ebû Davud, "Cenaiz", 72; Nesai, "Cenaiz", 99.

³³⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 307; Buhari, "Cenaiz", 94.

³³⁹ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, trc. ed. Adnan Demircan, trc. Mahmut Polat, 2. Bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 2: 243; Buhari, "Cenaiz", 69.

³⁴⁰ Buhari, "Cenaiz", 60; Nesai, "Cenaiz", 106.

³⁴¹ Buhari, "Cenaiz", 60.

³⁴² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 244; Buhari, "Cenaiz", 94; Ebû Davud, "Cenaiz", 76; Nesai, "Cenaiz", 106.

sizden öncekiler peygamberlerinin ve içlerindeki salihlerin kabirlerini meşcit yaptılar. Sakın ha kabirleri meşcit edinmeyin. Size bunu yasaklıyorum,” demiştir.³⁴³

Hız. Peygamber’in, kabrin üstüne ibadethane tarzında bir şeylerin bina edilmesinin yasaklamasının sebebinin açık bir şekilde tevhid inancını oturtmaya ve bu inancı sağlamlaştırmaya çalıştığının bir göstergesidir. Hız. Peygamber’in kabirlere doğru namaz kılınmasını yasak kılmasının³⁴⁴ sebebi de bu olsa gerek. Hız. Cabir b. Abdullah’tan da rivayet edildiğine göre Hız. Peygamber, kabrin üzerine oturulmasını,³⁴⁵ kabre yönelerek namaz kılınmasını,³⁴⁶ kireç sürülmesini ve kabrin üzerine herhangi bir şeyin bina edilmesini yasaklamıştır.³⁴⁷ Başka bir rivayete göre kabrin üzerine yazı yazılmasını³⁴⁸ ve kabrin üzerine basılıp çiğnenmesini de yasaklamıştır.³⁴⁹

Buraya kadar kabrin üzerine ibadet amaçlı bir bina yapılmasının men edildiği ile ilgili rivayetlerin olduğu görülmektedir. Bina dışında kabrin yanına ağaç dikme mevzusu da vardır. Bununla ilgili Asr-ı Saadet’te örnek vardır. Hız. Peygamber bir gün iki kabrin yanında durmuş ve yanındakilere bu kabirde yatanların kabir azabı çektiklerini söylemiştir. Çektikleri azabın da büyük bir günahattan olmadığını, birinin kendini (elbisesini) sidikten muhafaza etmediğini, diğerinin de laf taşıdığını söylemiştir. Daha sonra yaş bir hurma dalı alarak ikiye bölmüş ve her birinin kabrinin başına bu dalları dikmiştir. Yanındakiler bunun sebebinin sorunca Hız. Peygamber: “Ümit ederim ki bu iki dal kurumadıkça burada yatanların kabir azabı biraz hafifler,” demiştir.³⁵⁰

İlahi yardım ile kabirdekilerin durumunu bilen Hız. Peygamber onlar için faydalı olabileceğini umduğu bir iş olarak kabirlerinin başına ağaç dikip, kabirde yatan Müslümanlara faydalı olmaya çalışmıştır. Kabirdekilerin durumunun Hız. Peygamber dışında diğer insanların bilmesi mümkün değildir. Ancak, Müslüman ölümlerin kabirlerinin başına veya kenarına ağaç dikilmesinin, bunların ne kadar

³⁴³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 244.

³⁴⁴ Müslim, “Cenaiz”, 972; Ebû Davud, “Cenaiz”, 77; Tirmizi, “Cenaiz”, 57.

³⁴⁵ Müslim, “Cenaiz”, 970; Ebû Davud, “Cenaiz”, 77; Tirmizi, “Cenaiz”, 57; Nesai, “Cenaiz”, 96; İbn Mace, “Cenaiz”, 45.

³⁴⁶ Müslim, “Cenaiz”, 970; Ebû Davud, “Cenaiz”, 77; Tirmizi, “Cenaiz”, 57.

³⁴⁷ Müslim, “Cenaiz”, 970; Ebû Davud, “Cenaiz”, 76; Tirmizi, “Cenaiz”, 58; Nesai, “Cenaiz”, 96; İbn Mace, “Cenaiz”, 43.

³⁴⁸ Tirmizi, “Cenaiz”, 58; İbn Mace, “Cenaiz”, 43.

³⁴⁹ Tirmizi, “Cenaiz”, 58.

³⁵⁰ Buhari, “Cenaiz”, 80; Nesai, “Cenaiz”, 116.

günahı olduğu bilinmediği için (günahlarının olduğu ve bundan dolayı azap edilebileceği varsayılarak) faydalı olunabileceği görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de kesin bir dil kullanmamış, “Ümit ederim” ibaresini kullanmıştır. Bu uygulamaya günümüzde de rast gelmek mümkündür.

Yine günümüzde karşılaşılan ancak Asr-ı Saadet’te bir karşılığı olmayan bir uygulama da vardır ki bu da kabrin başında kurban kesmektir. Bu uygulama, cahiliye dönemine aittir. Hz. Peygamber, kabirlerin başında kurban kesmeyi meşru görmemiştir.³⁵¹

1.8.6. Kabrin Kime Ait Olduğunun Tespit Edilebilmesi İçin Yapılabilecek İşaretler

Yukarıda Bakiu’l-Garkad mezarlığının nasıl bulunduğu anlatılmıştır. Hz. Peygamber bu mezarlığın Müslümanlara ait bir mezarlık olmasını istemiştir. Osman b. Mazun adlı sahabe Medine’de vefat ettiğinde Hz. Peygamber onu Baki‘ Mezarlığı’na gömmüştür. Gömdükten sonra gözüne kestiği bir taş parçasını orada bulunan bir sahabiden kendisine getirmesini istemiştir. Bu taşı Osman b. Mazun’un kabrinin başına dikmiş³⁵² ve: “Bu taş ile kardeşimin kabrinin tanırım ve ailemden ölenleri de bunun yanına defnedirim,” demiştir.³⁵³ Hz. Peygamber, daha sonra Müslümanlardan bir kimse öldüğünde onu nereye gömeceklerini soranlara: “Önde gidenimiz olan Osman b. Mazun’un yanına,” demiştir.³⁵⁴

Burada Osman b. Mazun’un Daru’l Erkam’da Müslüman olduğu ve Habeşistan’a yapılan iki hicrette de bulunduğu bilinmektedir.³⁵⁵ Hz. Peygamber’in yakın akrabalarından olmayan Osman b. Mazun, Mekke’deki ilk Müslümanlardan olduğu ve Habeşistan’a yapılan iki hicrette bulunduğu için Hz. Peygamber’in onu çok sevdiği ve onun için ‘kardeşim’ ibaresini kullandığı görülmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber’in ailesinden birinin vefat etmesi durumunda nereye gömüleceği sorulduğunda Osman b. Mazun’un kabrini işaret ettiği bilinmektedir. Nitekim Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim vefat ettiğinde onun kabrinin Osman b. Mazun’un yanına

³⁵¹ Ebû Davud, “Cenaiz”, 74.

³⁵² İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 465; Ebû Davud, “Cenaiz”, 63; İbn Mace, “Cenaiz”, 42; İbnü’l Esir, *İslam Tarihi el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 136.

³⁵³ Ebû Davud, “Cenaiz”, 63.

³⁵⁴ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 465.

³⁵⁵ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 3: 461.

kazılmasını emrettiği ve oğlu İbrahim'in de kabrinin başına bir taş bıraktığı rivayet edilmektedir.³⁵⁶

Bu rivayetlere bakılarak, Asr-ı Saadet döneminde bir kabrin zamanla kaybolmaması için yanına onu tanıyacak bir işaret konulabildiği görülmektedir. Bu şekilde kabristanın daha düzenli bir şekilde kullanılabilmesi gerektiği de anlaşılabilir. Yine ayan olan bir kabre, o kabirde yatanın bir yakını veya ailesinden birilerinin de gömülebildiği anlaşılmaktadır. Günümüzde de ölülerin kabirlerini etrafına demirden bir kafes ve üzerine kime ait olduğunun bilinmesi için yazı yazılmaktadır. Bu uygulamanın yukarıdaki örneğe dayandırılması mümkündür. Çünkü o zamanda insanların sayısı az olduğundan kabrin başına belirli bir taşın bırakılması yeterli olmuştur. Ancak günümüzde insanların çoğalması ve şehirlerin büyümesiyle kabristanlar ve bunlar içindeki kabirlerin artması sonucu işaret olarak bir taşın yetersiz kalacağı göz önünde bulundurularak yazı yazılması makul bir uygulama olabilmektedir.

³⁵⁶ Belazürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 1: 451.

2. HZ. PEYGAMBER'İN VE HULEFA-İ RAŞİDİN'İN CENAZE İŞLEMLERİ

2.1. Hz. Peygamber'in Hastalığı ve Vefatı

Bu başlıkta Hz. Peygamber'in (s.a.s.) cenaze işlemlerinden önce vefatına neden olan hastalığına, vefatından önce çektiği sıkıntılara ve son olarak vefatına değinilecek ardından cenaze işlemlerine geçilecektir.

Hz. Peygamber'in vefatına sebep olan hastalığının başlangıcı şöyle anlatılmıştır. Kendisi, bir gece vakti Baki' Mezarlığı'nda bulunanları ziyaret edip orada bulunanlara dua etmiştir. Buradan geri döndükten sonra vefatına sebep olan hastalığın ilk belirtisi olan baş ağrısı başlamıştır.¹ Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in vefatına sebep olan hastalığını şöyle anlatmıştır: “Resulullah (s.a.s.) Meymûne'nin evinde iken vefatına sebep olan hastalığı başlamıştı. Aynı gün çıkıp evime, yanıma geldi. Ben ona: Vay başıma gelen, dedim. Hz. Peygamber, ‘Senin benden önce ölmeni, namazını kıldırmayı ve seni kabre defnetmeyi arzularım,’ dedi. Ben de ona: benden başka bir kadın mı var? Öyle sanıyorum ki, gerçekten benim ölmemi istiyorsun. Eğer ben ölürsem, sen o günün akşamı bir hanımla gerdeğe girersin, dedim. Hz. Aişe şöyle devam etmiştir: Hz. Peygamber ‘Asıl benim vay başıma gelen! dedi.’² Sonra Meymûne'nin evine döndü ve hastalığı şiddetlendi. İşte bu, Resullullah'ın (s.a.s.) vefatına sebep olan hastalığın başlangıcıydı.”³ Bu hastalık başlayınca Hz. Peygamber diğer hanımlarını çağırarak Hz. Aişe'nin evinde kalıp tedavi görmek için hepsinden izin istemiştir.⁴ Hz. Aişe ile Hz. Peygamber arasından geçen diyalog normal iki insan arasında geçen bir şakalaşma şeklinde olmuştur. Hz. Aişe, kendisinin başının ağrıdığını söylemiş ardından Hz. Peygamber'in başının daha çok ağrıdığını ve bu ağrının Hz. Peygamber'in vefatına sebep olan hastalığının başlangıcı olduğunu daha sonraları söylemiştir. Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber'in hastalığı hanımlarından Zeynep bt. Cahş'ın evinde başlamış,

¹ İbn Hişam, *Siret*, 4: 394; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 388-389; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991), 185.

² İbni Hişam, *Siret*, 4: 395; İbni Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 210-211; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 322; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 291; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 389-390.

³ İbni Hişam, *Siret*, 4: 395; İbni Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 210-211.

⁴ İbni Hişam, *Siret*, 4: 395; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 321; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 291; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 390.

Meymune'nin evinde şiddetlenmiş ve bundan sonra Hz. Peygamber hanımlarından izin alarak Hz. Aişe'nin evinde sürekli kalmaya başlamıştır.⁵

Hız. Aişe, Hz. Peygamber'in vefatına yakın zamanlarda yanında olduğunu, Hz. Peygamber'in içinde su olan bir kaba elini daldırarak ıslattıktan sonra yüzüne sürerek: "Allah'ım ölümün verdiği ızdıraptan ve ölümün şiddetinden dolayı bana yardım et," dediğini rivayet etmiştir.⁶ Başka bir rivayette Hz. Peygamber'in ateşini düşürmek için yüzüne su serptiği ve "Ey Allah'ım bana yardım et" dediği bilinmektedir.⁷

Hız. Aişe, Hz. Peygamber'in vefatından önce odaya Abdurrahman b. Ebû Bekir'in geldiğini ve elinde bir misvak olduğunu, Hz. Peygamber'in bu misvağı görünce ona baktığını, söylemiştir. Ardından kendisi o misvağı Hz. Peygamber'e vermek için kardeşinden istediğini, misvağı alıp ucunu dişleriyle biraz düzelttiğini ve silkeleyip düzelttikten sonra Hz. Peygamber'e verdiğini söylemiştir.⁸ Burada Hz. Peygamber'in çok halsiz olduğu ve Hz. Aişe'nin misvak teklifine işaret diliyle onay verdiği bilinmektedir.⁹ Hz. Peygamber'in misvağı çok güzel bir şekilde kullandığını daha sonra misvağın elinden düştüğünü ifade etmiştir.¹⁰

Hız. Aişe, Hz. Peygamber'in vefatını anlatırken: "Resulullah kucağımdayken boynum omzumun üzerindeydi. Birden başı eğildi, başıma dokunacağını zannettim. Ağzından soğuk bir su çıktı, göğsüme düştü. Vücudum, diken diken oldu. Bayıldığımı zannettim; onu uzatıp üzerini örttüm," demiştir.¹¹ Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in kendi odasında, göğsü ile boynu arasında iken vefat ettiğini,¹² vefat ettikten sonra başının altına bir yastık bırakıp diğer kadınlarla beraber ağlamaya başladığını söylemiştir.¹³ Bir başka rivayette Hz. Aişe, Hz. Peygamber'den bir insanın hastalığı esnada kendisine okuduğu: "Ey insanların Rabbi! Şu insanın hastalığını izale et ve ona şifa

⁵ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 291.

⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 261; Tirmizi, "Cenaiz", 8; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 295-296.

⁷ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 329; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 411.

⁸ İbn Hişam, *Siret*, 4: 410; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 265; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 296; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 411-412.

⁹ Mehmet Ali İnan, *Hız. Peygamber'in Son Üç Ayı*, 1. Bs. (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2018), 198.

¹⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 265.

¹¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 264.

¹² İbn Hişam, *Siret*, 4: 410-411; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 265; Buhari, "Cenaiz", 94; İbn Mace, "Cenaiz", 10; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 296; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 411.

¹³ İbn Hişam, *Siret*, 4: 410-411; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 265; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 296; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 413.

ver. Ancak sen şifa verirsin. Senin şifa vermenden başka şifa yoktur. Öyle bir şifa ver ki o şifa bu kişide hastalık izi bırakmasın” bu duayı Hz. Peygamber için okuduğunu ve elini Hz. Peygamber’in vücuduna sürdüğünü ifade etmiştir. Hz. Peygamber’in elini de tuttuğunu, bir ara Hz. Peygamber’in elini kendi elleri arasından çekip: “Allah’ım! Bana mağfiret et. Beni yüce dostla ulaştır!” şeklinde dua ettiğini söylemiş ve Hz. Peygamber’den duyduğu en son sözün bu olduğunu ifade etmiştir. Hz. Aişe, Hz. Peygamber’in hastalığını anlatırken, ondan daha fazla şiddetli hastalık çeken birini görmediğini ifade etmiştir.¹⁴ Başka bir rivayete göre Hz. Aişe, Hz. Peygamber’in dişlerini misvakladıktan sonra gözlerini tavana diktiğini ve ‘Bilakis, cennetten en yüce dost’ dediğini¹⁵ ve kendisinin de: Seni hak ile gönderene yemin ederim ki muhayyer kıldın ve seçimini yaptın, dediğini ve ardından Hz. Peygamber’in ruhunun alındığını ifade etmiştir.¹⁶

Hz. Peygamber’in son anlarında Hz. Ali’nin yanında, başını Hz. Ali’nin kucağına dayamış bir şekilde vefat ettiği yönünde rivayetler de mevcuttur.¹⁷ Enes b. Malik, Hz. Peygamber’i son gördüğü anı anlatırken, Hz. Peygamber’in bir ara iyi olduğunu ve mescitle arasındaki perdenin kaldırıldığını, bu esnada mescitte insanların önünde namaz kıldıran Hz. Ebûbekir’in Hz. Peygamber’i fark edip geri çekilmek istediğini ve Hz. Peygamber’in eliyle yerinde kalmasını işaret ettiğini söylemiştir. Daha sonra Hz. Peygamber’in odasına çekildiğini ve o günün sonunda vefat ettiğini söylemiştir. Enes b. Malik rivayetinin sonunda o günün pazartesi olduğunu ifade etmiştir.¹⁸ O son günün sabahında Hz. Peygamber’in iyi olduğunu gören Üsâme b. Zeyd kendisiyle vedalaşarak, görev yerine ordusunun başına gitmek üzere Hz. Peygamber’in yanından ayrılmıştır. Hz. Peygamber’in hanımları da Hz. Peygamber’in durumunun biraz daha iyi olmasına sevinerek saçlarını taramışlardır.¹⁹ Bütün bu iyi durumdan sonra aynı gün akşama doğru Hz. Peygamber vefat etmiştir.²⁰

¹⁴ İbn Mace, “Cenaiz”, 64.

¹⁵ İbn Hişam, *Siret*, 4: 410; İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 296; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 412.

¹⁶ İbn Hişam, *Siret*, 4: 410; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 412.

¹⁷ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 266.

¹⁸ İbn Hişam, *Siret*, 3: 407-408; Nesai, “Cenaiz”, 7; İbn Mace, “Cenaiz”, 64; Aynı olay İbnü’l Esir’in *el-Kamil fi’t-Tarih* ve İbn Kesir’in *el-Bidaye ve’n-Nihaye* adlı eserinde de geçmektedir. Ancak bu olayın Enes b. Malik tarafından nakledildiği belirtilmemiştir. Bk. İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih* 2: 295; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 434-435.

¹⁹ Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Medine Devri*, 18: 51.

²⁰ Köksal, *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Medine Devri*, 18: 57.

Hız. Peygamber vefat ettikten sonra üstüne Yemen işi çizgili bir aba atılarak örtülmüştür.²¹

Hız. Peygamber vefat ettiği esnada Hız. Ebûbekir yanında bulunamamıştır. Son gün Hız. Peygamber'in iyi olduğunu gören Hız. Ebûbekir gönül rahatlığıyla Sunh mahallesindeki evine gitmiştir.²² Mescide geldiğinde insanların toplandığını ve Hız. Peygamber'in vefat ettiğini söylediklerini görmüştür. Hız. Ebûbekir Hız. Aişe'nin odasına gitmiş, hiçbir şey söylemeden Efendimiz'e doğru yönelmiştir. Onun üzerindeki örtüyü açmış ve Hız. Peygamber'in alnını öpmüştür.²³ Ağlayarak, "Anam babam sana feda olsun Ya Nebiyallah! Allah sana bu ölüm acısından sonra başka bir ölüm vermeyecektir. Senin için takdir edilmiş olan bu ölüm geçidini şimdi bitirmiş bulunuyorsun," demiştir.²⁴ Bir rivayete göre de Hız. Ebûbekir, Hız. Peygamber'in odasına girip üstündeki örtüyü açmış ve: "La havle vela kuvvete illa billah" demiştir. Sonra: "Vallahi Resulullah vefat etti," demiştir. Sonra eğilerek Hız. Peygamber'in yüzünü öpmüş. Öperken: "Vah dostum, vah seçkin dostum," demiştir.²⁵

Hız. Ebûbekir Hız. Peygamber'in vefatını öğrendiği zaman insanlar mescitte toplanmış, Hız. Ömer de bu arada insanlarla konuşuyordu.²⁶ Hız. Ebûbekir, Hız. Peygamber'in odasına girip çıktıktan sonra Hız. Ömer'in hala mescitteki insanlara konuştuğunu onlara: "Sakın ha! Hiç kimseden Muhammed'in öldüğünü duymak istemiyorum. O Musa b. İmran'ın çağrıldığı gibi çağrıldı. O kavminden kırk gece ayrı kalmıştı." Hız. Ömer, Hız. Peygamber'in tekrar gelip: "Muhammed öldü" diyen insanların ellerini ve ayaklarını keseceğini de ifade etmiştir.²⁷ Hız. Ebûbekir, Hız. Ömer'den susmasını istemiş ve ona "otur" demiştir. Hız. Ömer kendisine denileni yapmayınca Hız. Ebûbekir tekrar "otur" demiş, Hız. Ömer'in oturmadığını görünce yüksek sesle Kelime-i Şehadet getirmiş ve bundan sonra insanlar Hız. Ebûbekir'e yönelmiştir.²⁸ Başka bir rivayete göre sadece susmasını istemiş, Hız. Ömer

²¹ İbn Hişam, *Siret*, 4: 412; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 267.

²² İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 295; Mahmud Şakir, *İslam Tarihi*, ed. Mehmet S. Kahraman, trc. Ferit Aydın (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1993), 2: 235.

²³ İbn Hişam, *Siret*, 4: 411; Buhari, "Cenaiz", 3; Nesai, "Cenaiz", 11; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 296-297; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 414-415.

²⁴ İbn Hişam, *Siret*, 4: 411; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 268; Buhari, "Cenaiz", 3; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 296; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 415.

²⁵ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 268; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 415.

²⁶ İbn Hişam, *Siret*, 4: 411; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 271; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 297.

²⁷ İbn Hişam, *Siret*, 4: 411; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 272.

²⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 273; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 415.

susmayınca Hz. Ebûbekir insanlarla konuşmaya başlamış, Allah'a hamd ve sena ile konuşmasını başlatmıştır.²⁹ Hz. Ebûbekir, konuşma için insanların dikkatini çektikten sonra: "Ey insanlar! Sizden kim Muhammed'e tapıyor idiye bilmiş olsun ki, Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyorsa bilmiş olsun ki Allah haydır, ölmez," demiş. Ardından: "*Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi, ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır,*" (Ali İmran 3/144) ayetini okumuştur.³⁰ Hz. Ebûbekir'in bu ayeti okuması insanları kendine getirmişti. Sanki daha önce bu ayeti hiç bilmiyorlarmış gibi artık birbirilerine bu ayeti okumaya başlamışlardı. Hz. Ömer de: "Ben ayakta idim. Ebûbekir bu ayeti okur okumaz ayaklarımın bağı çözüldü ve yere çöktüm. Bu ayeti ondan duyduğumda anladım ki, artık Resulullah (s.a.s.) vefat etti," demiştir.³¹ Başka bir rivayette Hz. Ebûbekir '*Ey Muhammed! Şüphesiz sen de öleceksin. Onlar da öleceklerdir.*' (ez-Zümer 39/30) ayetini okumuş ve Hz. Ömer bu ayeti sanki önceden hiç duymadığını ifade etmiştir.³² Bir sonraki gün, Hz. Ömer mescitte Hz. Ebûbekir'den önce söz alarak önce Kelime-i Şehadet getirmiş sonra: "Ben dün sizlere bir söz söylemiştim. O söz söylediğim gibi değildir. Vallahi, o sözü ne Allah'ın kitabında ne de Resulullah'ın sünnetinde görmüş değilim. Ancak Resulullah'ın yaşamasını istiyordum," demiştir.³³ Yine, Hz. Ömer'in: "Ben dün sizlere bir söz söylemiştim. O söz söylediğim gibi değildir. Vallahi, o sözü ne Allah'ın kitabında ne de Resulullah'ın sünnetinde görmüş değilim, dedikten sonra Hz. Ebûbekir'e biat etmiş ve orada bulunanların da biat etmesini istediği rivayet edilmiştir.³⁴

Rivayetlere göre, Hz. Peygamber'in son hastalığı Hicretin on birinci yılı Safer ayının son gün başlamıştır. Hastalığı on üç gün sürmüştür. Rebiülevvel ayının on

²⁹ İbn Hişam, *Siret*, 4: 412; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 297.

³⁰ İbn Hişam, *Siret*, 4: 412; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 273; İbn Mace, "Cenaiz", 10; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 332; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 297; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 415-416.

³¹ İbn Hişam, *Siret*, 4: 412; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 273; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 297; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 416.

³² Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 332.

³³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 274.

³⁴ İbn Hişam, *Siret*, 4: 418.

ikinci günü, Pazartesi vefat etmiştir.³⁵ İbn Hişam, İbn İshak'ın Hz. Peygamber'in hastalığının Safer ayının son günleri veya Rebiülevvel ayının ilk günleri arasında olduğunu, söylemiştir.³⁶ Sahih olan görüşe göre Hz. Peygamber vefat ettiğinde altmış üç yaşındaydı.³⁷ Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde bıraktığı malı; ailesi, akrabaları, ashabi ve halifeleri tarafından gayesine uygun bir şekilde kullanılmıştır.³⁸

2.2. Hz. Peygamber'in Cenaze İşlemleri

2.2.1. Hz. Peygamber'in Cenazesi'nin Yıkılması

Hz. Peygamber son günlerindeki hastalığını yaşarken, Hz. Ali'den vefat etmesi durumunda kendisini yıkamasını istemiş, Hz. Ali de daha önce hiç ölü yıkamadığını söyleyerek yapamayacağı konusunda endişelerini dile getirmiştir. Hz. Peygamber de ona başaracağını, söylemiştir.³⁹

Hz. Peygamber vefat ettikten sonra yıkamaya başlanacağı zaman odasının kapısı kapatılmıştır.⁴⁰ İçeride Hz. Ali, Abbas b. Abdulmuttalib, Fadl b. Abbas, Üsame b. Zeyd ve Hz. Peygamber'in azatlı kölesi Şukran bulunmuşlardır.⁴¹ Bunların yanında Hz. Abbas'ın oğlu Kusem b. Abbas'ın da olduğu rivayet edilmektedir.⁴² Başka bir rivayette göre Şukran adlı azatlı köle yerine Sefer adlı bir kölenin bu yıkamaya katıldığı geçmektedir.⁴³ Hz. Ebûbekir, Hz. Peygamber'den; "Beni Ehl-i Beytim yıkasın," diye buyurduğunu söylemesi ve Hz. Peygamber'i Hz. Ali'nin yıkamasını söylediği de rivayet edilmiştir.⁴⁴ Hz. Peygamber'i yıkamaya başlayacakları esnada Ensar'dan bazı insanlar, Hz. Peygamber'in dayıları olduğunu onu yıkamada kendilerinden de birinin olması gerektiğini dile getirerek kapının önünde kalabalık oluşturmuşlardır. Hz. Ebûbekir onlara: "Ey Müslüman topluluğu! Her toplumun kendi ölüsüyle ilgilenmesi başkalarından daha önceliklidir. Allah adına sizden talepte bulunuyorum. Eğer yanlarına girerseniz onunla ilgilenmelerine

³⁵ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 275; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 331; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 435.

³⁶ İbn Hişam, *Siret*, 4: 393-394.

³⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 310; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 338-339.

³⁸ İnan, *Hz. Peygamber'in Son Üç Ayı*, 295.

³⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 283.

⁴⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 280.

⁴¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 281; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 441.

⁴² İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 441.

⁴³ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 336; Bu kölenin isminin Salih olduğu da rivayet edilmektedir. Bk. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 441.

⁴⁴ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 336.

engel olursunuz. Çağrılanın dışında kimse girmesin,” demiştir. Ensar’dan olan insanlar: “Bizim de hakkımız var! Kendisi bizim kız kardeşimizin oğludur. Bizim İslam’da konumumuz var,” diyerek Hz. Ebûbekir’den içeri girmek için müsaade istemişlerdir. Hz. Ebûbekir: “Her topluluk kendi ölüsünü yıkamada başkalarından daha önceliklidir. Ali ve Abbas’tan talepte bulunun. Onların istediklerinin dışında yanlarına hiç kimse girmesin,” demiştir.⁴⁵ Hz. Ali, Ensar’dan olan Evs b. Havli adlı sahabiye içeri almıştır. Evs b. Havli içeri geçip oturmuştur.⁴⁶ Hz. Ali yıkama esnasında Hz. Peygamber’i tutmuş, bazen göğsüne yaslamış bazen çevirmiştir. Üsame b. Zeyd ile Hz. Peygamber’in azatlı kölesi Şukran ise su dökmüşlerdir.⁴⁷ Hz. Abbas ise bir rivayete göre, Hz. Peygamber’i çıplak olarak görme korkusu ve utancıyla kapının kenarında durmuş, yıkama işine bilfiil katılmamıştır. Bir rivayete göre de Hz. Peygamber’in mübarek bedenine su dökenler arasında olmuştur. Evs b. Havli de onlara su taşımıştır.⁴⁸ Bir rivayete göre de Fadl b. Abbas ve Kusem Hz. Peygamber’i tutma ve çevirme işini, Sefer ve Usame de su verme işini yapmış, Hz. Ali de Hz. Peygamber’i yıkamıştır.⁴⁹ Hz. Abbas ve Evs b. Havli de kenarda durup ağlamışlardır.⁵⁰

Hz. Peygamber, üzerindeki gömlek çıkarılmadan yıkanmıştır.⁵¹ Avret yerlerini Hz. Ali yıkamış, elini gömleğin için sokarak, Hz. Peygamber’in vücudunu çıplak bir şekilde görmeden yıkamıştır.⁵² Hz. Peygamber, üç defa su ve sidr ile yıkanmıştır. Onun yıkanması için Kuba’da bulunan Sa’d b. Hayseme adlı sahibinin el-Gars adlı bir kuyusundan su getirilmiştir. Hz. Peygamber hayattayken bu kuyudan su içmiştir.⁵³ Bir rivayete göre bu su ile kendisini yıkamayı Hz. Peygamber vasiyet etmiştir.⁵⁴ Hz. Ali, Hz. Peygamber’i yıkarken: “Anam babam sana feda olsun! Sen

⁴⁵ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 281.

⁴⁶ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 282; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 336-337; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 441.

⁴⁷ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 282; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 441.

⁴⁸ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 281-283.

⁴⁹ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 337; İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 305.

⁵⁰ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 337.

⁵¹ İbn Hişam, *Siret*, 4: 421; İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 283; Ebû Davud, "Cenaiz", 32; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 332; İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 305; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 440.

⁵² İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 283; Ebû Davud, "Cenaiz", 32.

⁵³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 282.

⁵⁴ İbn Mace, "Cenaiz", 10; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 442.

sağ iken de vefat ettikten sonra da güzelsin,” diyerek⁵⁵ ona olan hayranlığını ve sevgisini dile getirmiştir. Bir rivayete göre de Hz. Ali, Hz. Peygamber’in vücudunda idrar vb. kirleri arayıp da bulamayınca: “Anam babam sana feda olsun! Sen çok temizsin. Hayatta iken de temizdin, ölü iken de temizsin,” demiştir.⁵⁶

Hz. Aişe’nin daha sonraları Hz. Peygamber’i diğer hanımlarıyla beraber yıkamadığı hakkındaki pişmanlığı rivayet edilmektedir.⁵⁷

2.2.2. Hz. Peygamber’in Cenazesi’nin Techizi

Hz. Peygamber’i Ali b. Ebû Talib, Abbas b. Abdulmuttalib, Fadl b. Abbas ve Hz. Peygamber’in azatlı kölesi Şukran kefenlemişlerdir.⁵⁸ Hz. Aişe, Hz. Peygamber’in iç gömleksiz,⁵⁹ üç beyaz bez⁶⁰ ile ve sarıksız⁶¹ bir şekilde kefenlendiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber’in iki tane dikişsiz çarşaf ve Necran abasıyla kefenlendiği⁶² yönünde rivayetler olduğu gibi kalın bir Yemen işi izar, gömlek ve lifafe ile kefenlendiğine⁶³ dair rivayetler de vardır. Başka bir rivayet de üç tane bez ile kefenlendiği yönündedir. Bunlardan iki tanesi Suhari, bir tanesi de Hibre türü kumaşlardır.⁶⁴ Yine başka bir rivayete göre ikisi beyaz, üçüncüsü Yemen Bürde’si olmak üzere yeni dikilmiş üç kefen bezi ile tekfin edilmiş ardından buhurlanmıştır.⁶⁵

⁵⁵ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 282.

⁵⁶ İbn Mace, “Cenaiz”, 10; İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 305; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 442.

⁵⁷ Ebû Davud, “Cenaiz”, 32; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 440.

⁵⁸ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 281.

⁵⁹ Buhari, “Cenaiz”, 23; Müslim, “Cenaiz”, 941; Ebû Davud, “Cenaiz”, 34; Tirmizi, “Cenaiz”, 20; Nesai, “Cenaiz”, 39; İbn Mace, “Cenaiz”, 11; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 443.

⁶⁰ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 284; Buhari, “Cenaiz”, 18; Müslim, “Cenaiz”, 941; Ebû Davud, “Cenaiz”, 34; Tirmizi, “Cenaiz”, 20; Nesai, “Cenaiz”, 39; İbn Mace, “Cenaiz”, 11; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 443.

⁶¹ Buhari, “Cenaiz”, 24; Müslim, “Cenaiz”, 941; Ebû Davud, “Cenaiz”, 34; Tirmizi, “Cenaiz”, 20; Nesai, “Cenaiz”, 39; İbn Mace, “Cenaiz”, 11; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 443.

⁶² İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 286; Ebû Davud, “Cenaiz”, 34.

⁶³ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 2: 287.

⁶⁴ İbn Hişam, *Siret*, 4: 421; Hibera, Yemen işi çizgili kumaştır. Suhari ise Yemen’in o zamanlarda Suhar şehrine ait bir kumaş olarak bilinmektedir. Bk. İbn Hişam, *Siret*, 4: 421; Başka rivayette Suhari değil, Sahuliye ibaresi geçmektedir. Sahul şehrine nispet edilmektedir. Bk. İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 444.

⁶⁵ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 337; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 441.

Hız. Peygamber'in kefenlenmesi bittikten sonra naşına Hız. Ali'nin yanında bulunan misk kokusundan sürülmüştür.⁶⁶ Rivayet edildiğine göre Hız. Ali, bu kokudan arta kalanı saklamış ve kendisinin kefenine sürülmesi için vasiyet etmiştir.⁶⁷

2.2.3. Hız. Peygamber'in Cenaze Namazının Kılınması

Hız. Peygamber yıkanıp kefenlendikten ve güzel koku sürüldükten sonra yerden yüksekte olan bir divanın üstüne konulmuştur. Sonra, bütün Müslümanlar cenaze namazını kılınca kadar herkes sırayla içeri alınmışlardır.⁶⁸ Hız. Peygamber namazı kılınmak üzere divanın üstüne bırakılınca Hız. Ali kimsenin imamlık yapmamasını söyleyerek: "O hayattayken de ölü iken de imamınızdır," demiştir.⁶⁹ Müslümanlar grup grup içeri girerek saflar halinde imam olmadan cenaze namazını kılmışlardır.⁷⁰ Hız. Peygamber'in cenaze namazını ilk olarak Abbas b. Abdulmuttalib daha sonra Haşimoğulları kılmışlardır.⁷¹ Sonra sırasıyla muhacirler ve ensardan olan halk kılmıştır. Erkeklerin ardından bayanlar sonra da çocuklar cenaze namazını kılmıştır.⁷²

Hız. Ali, Hız. Peygamber'in naşının yanında durup: "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Resulü! Allah'ım! Biz şahitlik ediyoruz ki, O kendisine ineni tebliğ etti. Ümmetine nasihat etti. Allah'ın dinini aziz kılınca ve kelimesini tamamlayınca kadar Allah yolunda cihad etti. Sadece ortağı olmayan Allah'a iman etti. Allah'ım! Bizi Allah tarafından ona indirilene tabi olanlardan eyle. Ondandır bizi dininde sabit olanlardan kıl. Bizi onunla bir araya getir," demiş, cenaze namazını kılmaya gelenler de "Âmin" demişlerdir.⁷³ Aynı duanın Hız. Ebûbekir ve Hız. Ömer tarafından yapıldığı da rivayet edilmektedir.⁷⁴

⁶⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 289; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 445.

⁶⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 445.

⁶⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 290.

⁶⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 293; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yusuf Salihî eş-Şamî, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kitabil-İlmiyye, 1993), 12: 329.

⁷⁰ İbn Hişam, *Siret*, 4: 422; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 293; eş-Şamî, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 329.

⁷¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 292.

⁷² İbn Hişam, *Siret*, 4: 422; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 293; İbn Mace, "Cenaiz", 64; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 338; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 446.

⁷³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 293.

⁷⁴ eş-Şamî, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 330.

Hız. Peygamber, Pazartesi günü güneş batmak üzere iken, cenazesi yıkanmış bir şekilde divanın üzerine konulmuştur. Salı günü güneş batmaya yakın bir zamana kadar Hız. Peygamber'in cenaze namazı kılınmıştır.⁷⁵

2.2.4. Hız. Peygamber'in Defnedilmesi

Hız. Peygamber'i defnetme zamanı gelince Müslümanlar kendi aralarında fikir alışverişi yapmışlar. Mescitte minberin yanına defnedilmesi gerektiğini söyleyenler olduğu gibi, Baki' Kabristanı'na defnedilmesini söyleyenler de olmuştur.⁷⁶ Hız. Ebûbekir orada bulunanlara Hız. Peygamber'den: "Hiçbir peygamber yoktur ki, Allah onun ruhunu kabz ettiği yerde gömülmüş olmasın," sözünü duyduğunu ifade ederek onun vefat ettiği yere gömülmesini söylemiştir.⁷⁷ Hız. Ebûbekir'in bu tartışmalara bir nokta koymasının ardından Hız. Peygamber vefat ettiği yerden kaldırılıp bir kenara bırakılmış ve vefat ettiği yere defnedilmek üzere orası kazılmaya başlanmıştır.⁷⁸

Hız. Peygamber'in mezarı kazılmadan önce nasıl kazılacağı konusunda da şüpheye düşmüşlerdir.⁷⁹ Medine'de bilinen iki mezar kazıcısı vardı. Bunlardan biri Medineli'lerin usulüyle lahit olarak kazın Ebû Talha el-Ensari diğeri ise Mekkeli'lerin usulüyle şakk(yarık) olarak kabir kazın Ebû Ubeyde b. el-Cerrah idi. Hız. Abbas, ikisine de birer kişi yollayıp onları Hız. Peygamber'in mezarını kazmak için çağırtmıştır. Ve: "Allah'ım! Peygamber'ine razı olacağını seç," demiştir.⁸⁰ Bu şekilde bu iki mezar kazıcısından kim önce gelirse mezarı ona kazdıracaklar ve Hız. Peygamber'in mezarı ilk gelenin usulüyle kazılmış olacaktır.⁸¹ Hız. Peygamber'in mezarını kazmak için haber gönderilenlerden oraya ilk yetişen Ebû Talha el-Ensari

⁷⁵ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 292; Başka bir rivayete göre de Pazartesi günü yıkanmış, Çarşamba gecesi de defnedilmiştir. Bk. *Tarih-i Taberi*, 3: 338.

⁷⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 295; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 448.

⁷⁷ İbn Hişam, *Siret*, 4: 421-422; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 295; Tirmizi, "Cenaiz", 33; İbn Mace, "Cenaiz", 64; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 337; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 448; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 334.

⁷⁸ İbn Hişam, *Siret*, 4: 421-422; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 295; İbn Mace, "Cenaiz", 64; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 337; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 334.

⁷⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 296.

⁸⁰ İbn Hişam, *Siret*, 4: 421; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 299; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 441; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 448-449; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 334.

⁸¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 296; İbn Mace, "Cenaiz", 64.

oldu. Böylece Hz. Peygamber'in kabri lahitli bir şekilde kazılmış oldu.⁸² Başka bir rivayete göre sadece Ebû Talha'ya haber gönderilmiş ve gelip kabri kazması istenmiştir.⁸³

Abdullah b. Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber'in kabrine kırmızı bir kadife kumaş serilmiştir.⁸⁴ Bu kadife kumaşı seren, azatlı kölesi Şukran isimli sahabidir.⁸⁵ Abdullah b. Abbas, bu uygulamanın Hz. Peygamber'e has bir uygulama olduğunu söylemiştir.⁸⁶ Bu uygulamayla ilgili, Hz. Peygamber'in: "Lahdimde bana bir kadife serin. Şüphesiz toprak peygamberlerin cesetlerine musallat olmaz," sözünün rivayet edildiği⁸⁷ gibi Hz. Peygamber için kazılan mezarın içinin nemli olduğundan dolayı böyle bir yola başvurulduğu da rivayet edilmektedir.⁸⁸

Hz. Peygamber'i kabrine bırakanlar Ali b. Ebû Talib, Fadl b. Abbas, Üsâme b. Zeyd olmuştur.⁸⁹ Hz. Peygamber'in azatlı kölesi Şukran'ın ve Ensar'dan Evs b. Havli'nin de kabre indiği rivayet edilmektedir.⁹⁰ Abdurrahman b. Avf'ın da Hz. Peygamber'in kabrine indiği rivayet edilmektedir.⁹¹ Hz. Peygamber'in defnedilmesi, yukarıda da bahsedildiği üzere cenaze namazının bir gün boyunca devam etmesinden dolayı Salı günü gece vakitlerine denk gelmiştir.⁹² Hz. Peygamber'in naşının üzerine

⁸² İbn Hişam, *Siret*, 4: 421; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 299; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 441; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 334.

⁸³ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 337; Başka rivayetlerde sadece Ebû Talha el-Ensar'inin kazdığı ifade edilmektedir. Bk. İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305.

⁸⁴ Müslim, "Cenaiz", 967; Tirmizi, "Cenaiz", 55; Nesai, "Cenaiz", 88; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 451.

⁸⁵ İbn Hişam, *Siret*, 4: 423; Tirmizi, "Cenaiz", 55; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 452; eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 12: 334.

⁸⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 300; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 451.

⁸⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 301; Kadifeyi serenin Sefer adlı bir kölenin olduğu ve bu kadife bezi sererken de 'Vallahi, senden sonra kimse bunun üzerinde yatmasın,' şeklinde bir ifade bulunduğuna da rivayet edilmektedir. Bk. *Tarih-i Taberi*, 3: 338; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 452.

⁸⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 300; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 451.

⁸⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 302; İbn Hişam'ın *Siret*'inde Usame b. Zeyd yerine Kusem b. Abbas'ın kabre girdiğinden bahsedilmiştir. Bk. İbn Hişam, *Siret*, 4: 422.

⁹⁰ İbn Hişam, *Siret*, 4: 422-423; İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 302; İbn Mace, "Cenaiz", 64; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 452.

⁹¹ Ebû Davud, "Cenaiz", 66; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 452.

⁹² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 305; Başka bir rivayette Hz. Ebûbekir'e biat edilme işinden sonra Müslümanların Hz. Peygamber'i techiz işine yöneldiği belirtilmiş ve Salı günü defnedildiğinden bahsedilmiştir. Bk. İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 305; Bir başka rivayete göre de Hz. Peygamber Pazartesi günü vefat etmiş, Çarşamba gecesi defnedilmiştir. Burada Salı günü gece vakti ile Çarşamba gecesinin aynı vakti kasdetiyor olması ihtimal dâhilindedir. Bk. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 434.

toprak atma işi bittikten sonra kabrinin üstüne su serpilmiş,⁹³ kabri belli olsun diye yerden biraz yükseltip deve hörgücüne benzer bir şekilde yapılmıştır.⁹⁴ Defin işi bittikten sonra Hz. Ali'nin, kişinin defin işlerinin ailesi tarafından yapılması gerektiğini, ifade ettiği rivayet edilmektedir.⁹⁵ Kasım b. Muhammed, Hz. Aişe'nin yanına gelerek Hz. Peygamber'in kabrini kendisine göstermesini istemiştir. Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in kabrini Kasım b. Muhammed'e açmış, Kasım Hz. Peygamber'in kabrinin ne çok yüksek ne de yerle aynı hizada olduğunu, biraz yüksekçe olup yassı şekilde bırakıldığını ifade etmiştir.⁹⁶

Hz. Peygamber'in kabrinin Ravza-i Mutahhara olarak adlandırılan alanın kenarındadır. Ravza-i Mutahhara'nın sınırları belirlenirken Hz. Peygamber'in kabri ile minberi arasındaki yer, olarak tarif edilmektedir.⁹⁷

2.2.5. Hz. Peygamber'in Taziyesi

Hz. Peygamber: "Benden sonra insanlar birbirilerine benim için baş sağlığı dileycekler," demiş, insanlar bunu anlamamışlardır. Hz. Peygamber vefat ettikten sonra birbirileri ile karşılaşan insanlar birbirilerine taziyede bulunmuşlardır. Hz. Peygamber: "Kimin başına bir musibet gelirse, kendi musibetini benimle hatırlasın. Benim başıma gelen, musibetlerin en büyüğüdür," demiştir.⁹⁸ Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber vefat ettikten sonra onun taziyesi için bir melek orada bulunanlara şöyle seslenmiştir: "Ey ev halkı! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. *'Her nefis mutlaka ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın mükâfatını kıyamet gününde alacaksınız.'* (Ali İmran 3/185) Her musibete karşı Allah yardımcı olarak yeter. Geçen her şeye karşı Allah kâfidir. Allah'a güvenin ve ümitvar olun. Musibettede, sevaptan mahrum bırakılındır. Vesselamu aleyküm ve rahmetullah," demiştir.⁹⁹ Başka bir rivayete göre orada hazır olan ashabın tanımadığı bir şahıs Hz.

⁹³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 306.

⁹⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 307; Buhari, "Cenaiz", 94.

⁹⁵ Ebû Davud, "Cenaiz", 66.

⁹⁶ Ebû Davud, "Cenaiz", 72; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 96; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 456.

⁹⁷ Nebi Bozkurt, "Ravza-i Mutahhara", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 34: 475.

⁹⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 277; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yusuf Salihi eş-Şami, *Subülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kitabil-İlmiyye, 1993), 12: 340.

⁹⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 277; Ebû'l-Feth Fethuddin Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidünnas, *Uyunü'l-Eser fi Fünunü'l-Megazi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, 1. Bs. (Beyrut: Darul Kalem, 1993), 2: 407-408.

Peygamber'in etrafında ağlayanlara; "Doğrusu her musibetin tesellisi Allah'tadır. Elden kaçan her şeyin karşılığı O'ndandır. Yok olan her şeyin yerini O doldurur. Öyleyse Allah'a dönün. O'na rağbet edin. O'nun size tecellisi belalardadır. O'na bakın. Doğrusu musibete uğrayan, eksikliği ve gediği tamamlanmayan kişidir," demiş ve oradan ayrılmıştır.¹⁰⁰

Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber'in vefatı üzerine her hangi bir taziye meclisi kurulmamış, Müslümanlardan birbirileri ile karşılaşanlar Hz. Peygamber'in vefatından dolayı karşılıklı olarak taziyede bulunmuşlardır.

2.3. Hz. Ebûbekir'in Cenaze İşlemleri

Hz. Aişe, babasının ölümüne sebep olan hastalığının soğuk bir günde yıkanmasının ardından kendisinde başlayan şiddetli ateş olduğunu ifade etmiş ve bunun on beş gün sürdüğünü de söylemiştir.¹⁰¹ Hz. Ebûbekir'in vefatına sebep olan hastalığıyla ilgili değişik rivayetler olsa da Hz. Aişe'nin babası ile ilgili bu tespitin daha doğru olduğu kabul edilmiştir.¹⁰² Hz. Ebûbekir, ölümüne sebep olan hastalığında kızı Aişe'ye Hz. Peygamber'in hangi gün vefat ettiğini sormuş, Hz. Aişe de Pazartesi günü vefat ettiğini söylemiştir. Hz. Ebûbekir de Hz. Peygamber ile aynı günde ölmeyi ümit ettiğini ifade etmiş ardından Hz. Peygamber'in ne ile kefenlendiğini sormuştur. Hz. Aişe de, Hz. Peygamber'in içinde sarık ve gömlek olmayan Yemen işi, beyaz renkli üç parça bez ile kefenlediklerini söylemiştir. Hz. Ebûbekir de yanında olan bir elbiseyi gösterip bu elbisenin az miktarda sarı ve kırmızı renkleri içerdiğini belirttikten sonra bunun yıkanmasını ve başka iki bez daha eklenerek kendisinin bu üç parça bez ile kefenlenmesini talep etmiştir. Hz. Aişe, babasının gösterdiği elbisenin eski olduğunu savunarak kendisine yeni bir bezin kefen olarak kullanılmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Hz. Ebûbekir de kızına, yeni elbiselerin ölmüş bir insandan ziyade diri bir insan için daha hayırlı ve gerekli olacağını söyleyerek kendi talebini yinelemiştir. Çünkü ölünün üzerindeki elbisenin onunla beraber bir müddet kalacağını ardından çürüyüp toprak olacağını

¹⁰⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 463.

¹⁰¹ Ali Muhammed Sallabi, *Hz. Ebûbekir (r.a.)*, trc. Şerafettin Şenaslan, 4. Bs. (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 469.

¹⁰² Mehmet Salih Arı, *İmamiye Şiası Kaynaklarına Göre İlk Üç Halife*, 1. Bs. (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011), 273.

söylemiştir.¹⁰³ Hz. Aişe babasının Salı gecesi vefat ettiğini rivayet etmiştir.¹⁰⁴ Başka bir rivayete göre Hz. Ebûbekir, Cemaziyelahir ayının bitmesine sekiz gün kala Pazartesi akşam vefat etmiş, vefat ettiği gece defnedilmiştir.¹⁰⁵ Hz. Ebûbekir hicretin on üçüncü yılında altmış üç yaşında iken vefat etmiştir.¹⁰⁶

Hz. Ebûbekir vefat etmeden önce kendisini eşi Esma bt. Umeys'in yıkamasını, onun gücünün yetmemesi durumunda ise oğlu Abdurrahman b. Ebûbekir'in yardım etmesini vasiyet etmiştir.¹⁰⁷ Esma bt. Umeys Hz. Ebûbekir'i yıkadıktan sonra Hz. Osman'a, havanın çok soğuk olduğunu ve kendisinin de oruçlu olduğunu bildirdikten sonra eşinin cenazesini yıkadığı için gusletmesinin zorunlu olup olmadığını sormuş, Hz. Osman zorunlu olmadığını söylemiştir. Hz. Ömer de bu konuşulanları duymuş ve itiraz etmemiştir.¹⁰⁸

Hz. Ebûbekir'in biri yıkanmış olan iki elbise ile kefenlendiği rivayet edilmektedir.¹⁰⁹ Başka bir rivayete göre üzerindeki iki elbisenin yanına başka bir elbise alınmasını ve bu şekilde kefenlenmesini vasiyet etmiştir.¹¹⁰ Cenaze namazının Hz. Ömer tarafından mescitte, minber ile Hz. Peygamber'in kabrinin olduğu yer arasında kılındığı rivayet edilmektedir.¹¹¹

Hz. Ebûbekir'i kabrine Hz. Ömer, Hz. Osman, Talha b. Abdullah ve Abdurrahman b. Ebûbekir indirmiştir.¹¹² Abdullah b. Ömer de kabre inmek istemiş ancak Hz. Ömer oğlunun inmesine gerek kalmadığını söylemiştir.¹¹³ Hz. Ömer'in Hz. Ebûbekir'in defnedilmesinden sonra mescide gidip vitir namazını kıldığı dolayısıyla Hz. Ebûbekir'in gece vakti defnedildiği rivayet edilmektedir. Hz. Ebûbekir vefat etmeden önce kızı Aişe'ye kendisinin Hz. Peygamber'in yanına defnedilmesini vasiyet etmiştir. Hz. Ebûbekir'in kabri Hz. Peygamber'in kabrinin yanında olup başı

¹⁰³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 227.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 226; Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 314.

¹⁰⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 5: 34; Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 314.

¹⁰⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 228; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 383; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 34; Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 314.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 229; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 92; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 384.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 230; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 92.

¹⁰⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 232; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 94.

¹¹⁰ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 384.

¹¹¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 233; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 94.

¹¹² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 235; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 95; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 384; Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 314.

¹¹³ Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 95.

Hız. Peygamber'in omuzlarına denk gelecek şekilde kazılmıştır.¹¹⁴ Hız. Ebûbekir'in kabri, Hız. Peygamber'in kabri gibi yerden yüksek olmayacak şekilde yapılmış ve definden sonra üzerine su serpiştirilmiştir.¹¹⁵

2.4. Hız. Ömer'in Cenaze İşlemleri

Hız. Ömer sabah namazı için mescitte bulunduğu ve arkasındaki cemaatin saflarının düzgün olması için onlara yöneldiği esnada, Muğire b. Şu'be'nin Ebû Lü'lü'e adlı kölesi Hız. Ömer'e doğru yönelmiş ve kendisini üç yerinden hançer ile yaralamıştır. Hız. Ömer'in oradaki halka bu adamın kendisini öldürdüğünü söyleyerek yakalanmasını istemiştir. Bunun üzerine Ebû Lü'lü'e kendisine yakalamak için üzerine yürüyen halka elindeki hançeri savurarak kaçmaya çalışmıştır. Bu şekilde on üç kişiyi yaralamıştır. Bir adam Ebû Lü'lü'e'yi arkasından sarılarak yakalamıştır. Daha sonra Hız. Ömer bulunduğu yerden alınmıştır. Bir adamın güneşin doğmak üzere olduğunu hatırlatması üzerine Abdurrahman b. Avf'ı namaz kıldırması için imam yapmışlardır. Abdurrahman b. Avf namazında en kısa süreleri okuyarak namazını kısa tutmuştur.¹¹⁶

Hız. Ömer, bu yaralanmadan sonra evine alınmış. Onun için bir tabib çağırılmıştır. Gelen tabib Hız. Ömer'i muayene ettikten sonra kendisinde hayati tehlikenin olduğunu ifade ederek yapmak istediklerini biran evvel yapmasını tavsiye etmiştir.¹¹⁷ Hız. Ömer göbeğinin altından aldığı hançer darbesiyle midesi parçalanmış bir halde olduğundan dolayı ne içerse yarasından dışarı çıktığı görülmüştür.¹¹⁸

Hız. Ömer, devletin bütçesinden seksen bin dirhem borç almıştı. Öleceğini anladığı zaman oğlu Abdullah'ı yanına çağırarak bu borcu üstlenmesini, ödemek için ilk önce Hız. Ömer'in kendi malından karşılanmasını istemiştir. Bunun borcu bitiremediği takdirde kendi kabilesinden talepte bulunmasını eğer kabilesinden de yeteri miktarda para bulunamazsa Kureyş'ten istemesini söylemiştir. Bunun dışına

¹¹⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 234-235; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 96; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 384.

¹¹⁵ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 236; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 96.

¹¹⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 400; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 423; Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 448.

¹¹⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 401; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 521-522; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 424; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 57-58; Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 449-450.

¹¹⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 407; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 521-522; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 424.

çıkıp daha yabancılara gitmemesini ve bu borcu ödemek için kendisini kefil olarak göstermesini talep etmiştir. Hz. Ömer'in bu konuşmalarına şahit olan Abdurrahman b. Avf borcun hazineden ödenip sonra tekrar hazineye ödenmesini teklif ettiyse de Hz. Ömer bunu kabul etmemiştir. Hz. Ömer yaralı olduğu bu günlerde oğluna şöyle vasiyette bulunmuştur: “Yavrucuğum! Vefat edeceğim sırada, iki dizini belime dayayarak beni üzerine doğru yatır. Sağ elini, alnımın üzerine, sol elini de çenemin altına koy. Ruhumu teslim ettiğimde ise gözlerimi kapat. Kefenimde iktisatlı davranın. Zira benim için Allah katında bir hayır varsa bana onun yerine daha hayırlısını verir. Eğer yoksa üzerimdeki o kefeni de çabucak soyar. Kabrimde de iktisatlı davranın. Zira benim için Allah katında bir hayır varsa, Allah kabrimi gözümün görebileceği mesafeden daha fazla da genişletir. Eğer böyle değilse, kabrimi kaburgalarımı birbirine geçirecek şekilde daraltır. Kabre götürülken bana tek bir kadın bile refakat etmesin. Bende olmayan bir şeyle beni tezkiye etmeyin. Zira Allah bende olan her şeyi daha iyi bilendir. Benim naşımı çıkardığınız zaman yürüyüşünüzde biraz çabuk olun. Zira benim için Allah katında, yaptığım bir hayır varsa, beni ondan daha hayırlısına erken kavuşturmuş olursunuz. Eğer böyle değilse, taşıdığınız bir şerri, daha erken bir şekilde boynunuzdan atmış olursunuz.”¹¹⁹

Hz. Ömer kendisinin defnedileceği yer için oğlu Abdullah'ı Hz. Aişe'nin yanına göndermiş ve kendisi için Emirü'l-Müminin ifadesini kullanmadan Ömer b. el-Hattab'ın selamı olduğunu ve arkadaşlarının yanına gömülmesi için izin istemesini söylemiştir. Hz. Aişe de orayı kendisi için ayırdığını ancak Ömer'i kendine tercih ettiğini söyleyerek onun bu talebini kabul etmiştir. Abdullah b. Ömer, Hz. Aişe'nin yanından babasının yanına gittiğinde Hz. Ömer'in onu merakla beklediğini görmüş ve cevabını sormuştur. Abdullah b. Ömer, Hz. Aişe'nin kendisine izin verdiğini söylemesi üzerine Hz. Ömer: “Benim için defnedilecek yer olarak orasından daha hayırlı bir yer yoktur,” demiştir. Ardından oğluna: “Ey Abdullah! Öldüğüm zaman beni divanın üzerine kaldır, Aişe'nin kapısında dur ve ‘Ömer izin istiyor’ de. Eğer izin verirse, beni oraya koy! Yok, eğer izin vermezse, beni Müslümanların kabristanına defnet,” demiştir.¹²⁰ Başka bir rivayette ise oğlunu Hz. Aişe'nin yanına

¹¹⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 422- 423.

¹²⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 397; Ali Muhammed Sallabi, *Hz. Ömer (r.a.)*, trc. Mehmet Akbaş, 6. Bs. (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 677.

gönderip Hz. Peygamber'in yanına gömülmesi hakkında izin istemesini ve izin verilmezse Müslümanların kabirlerinin bulunduğu yere gömülmesini istemiştir.¹²¹

Hz. Ömer vefat etmeden önce Osman b. Affan, Ali b. Ebû Talib, Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. el-Avvam'ı yanına çağırarak bunlara kendi aralarında birini halife olarak seçmelerini vasiyet etmiştir.¹²²

Hz. Osman, Hz. Ömer'in vefatı esnasında yanında olduğunu, bu esnada başı oğlu Abdullah'ın kucağında olduğu halde iken, oğluna başını yere bırakmasını istediğini söylemiştir. Oğlu itiraz etse de Hz. Ömer talebini yinelemiştir. Başı yerde olduğu halde ayaklarını birleştirmiş bir şekilde yerde uzanarak: "Eğer bağışlanmazsam, eyvah bana ve eyvah anneme! Eyvah bana ve eyvah anneme!" diyerek öldüğünü, söylemiştir.¹²³

Hz. Ömer, hicretin yirmi üçüncü yılında Zilhicce ayının bitmesine dört gün kala yaralanmış, hicretin yirmi dördüncü yılında Muharrem ayının ilk günü defnedilmiştir. Hz. Ömer'in vefat ederken, altmış üç, altmış, elli dokuz ve elli beş yaşlarında olduğu rivayet edilmektedir. Ancak en sağlam rivayetin altmış yaşında iken vefat ettiği olan rivayettir.¹²⁴ Bu rivayete göre Hz. Ömer beş gün yaralı kalmıştır. Başka bir rivayete göre de Hz. Ömer yaralandıktan üç gün sonra vefat etmiştir.¹²⁵

Hz. Ömer, oğlu Abdullah tarafından,¹²⁶ şehit olarak yıkanmış, üç kat elbise ile kefenlenmiştir. Üç defa su ve sidir ile yıkanmıştır. Kendisine misk kokusu dışında güzel kokular sürülmüştür. Çünkü Hz. Ömer'in kendisini yıkarken misk kullanmamaları, onun dışında güzel kokular kullanmalarını vasiyet ettiği rivayet edilmektedir.¹²⁷ Burada Hz. Peygamber'in misk kokusunu sevdiği ve kendisinin vefatında misk sürüldüğü halde Hz. Ömer'in kendisine misk kokusunun sürülmemesini istemesi, yukarıda da bahsedildiği üzere sürülecek kokunun kişisel tercihe bırakıldığını gösteren bir örnektir.

¹²¹ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 521; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 57.

¹²² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 400; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 520; İbnü'l Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 3: 578; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 228.

¹²³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 425.

¹²⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 430; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 10: 439.

¹²⁵ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 521; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 228.

¹²⁶ Şakir, *İslam Tarihi*, 2: 455.

¹²⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 431.

Hız. Ömer'in cenaze namazını Süheyb b. Sinan, mescitte Hz. Peygamber'in kabri ile minberi arasında, dört tekbirle kıldırıştır. Süheyb b. Sinan, Hz. Ömer tarafından yaralı olduğu günlerde halka imamlık yapması için görevlendirildiğinden dolayı cenaze namazını da onun kılmasını orada bulunan halk uygun görüp, Süheyb b. Sinan'ı cenaze namazını kıldırması için öne çıkarmıştır.¹²⁸ Hz. Ömer'in cenaze namazı kılındıktan hemen sonra Abdullah b. Selam'ın cenazenin yanına gelerek, onun cenaze namazını kılmada kendisinin önüne geçebildiklerini ancak onu övmeye kendisinin önüne geçemeyeceklerini söyleyerek Hz. Ömer için şunları söylemiştir: "Sen ne iyi bir Müslüman idin ey Ömer! Hakta oldukça cömert, batılta oldukça cimriydin. Allah'ın rızası konusunda memnun olur, O'nun gazabı konusunda da öfkelenirdin. Bakışların iffetli, özün temizdi. Hiçbir zaman meddah olmadığın gibi asla gıybetçi de olmadın!" Hz. Ali'nin de Hz. Ömer'i kefenlendikten sonra gelip kefenini açıp yüzüne bakarak: "Ey Ebû Hafsa! Allah sana rahmet etsin. Nebi'den (s.a.s.) sonra, Allah yeryüzü sayfasına, bana göre senden daha sevimli birisini bırakmamıştır," dediği rivayet edilmektedir.¹²⁹

Hız. Ömer'i defnederken kabrine Osman b. Affan, Sa'd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Süheyb b. Sinan ve Abdullah b. Ömer indirmişlerdir. Hz. Ömer'in kabri, başı Hz. Peygamber'in göğsünün hizasına gelecek şekilde düzenlenmiştir.¹³⁰ Başka bir rivayete göre, Hz. Osman, Hz. Ali, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas ve oğlu Abdullah kabre indirmişlerdir.¹³¹

Hız. Aişe, evinde iken Hz. Ömer defnedilinceye kadar, geceleri başörtüsünü çıkarıp gece için evde giyebileceği elbiselerini giydiğini ancak Hz. Ömer'in buraya defnedilmesinden sonra başörtüsünü açmadığını ve günlük elbiselerini değiştirmedığını söylemiştir. Bu durum, Hz. Aişe'nin odası ile kabirlerin ayrıldığı bir duvar örülünceye kadar devam etmiştir.¹³²

¹²⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 433; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 520-521; Başka bir rivayette Hz. Ömer'in cenaze namazını Süheyb-i Rumi'nin kıldığı belirtilmiştir ancak mekân belirtilmemiştir. Bk. İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 58, Belazüri, *Ensabü'l-Eşraf*, 1: 182.

¹²⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 435-437.

¹³⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 434; Belazüri, *Ensabü'l-Eşraf*, 10: 442.

¹³¹ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 58.

¹³² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 429; Belazüri, *Ensabü'l-Eşraf*, 10: 438.

2.5. Hz. Osman'ın Cenaze İşlemleri

Hz. Osman, hicretten otuz altı yıl sonra, Zilhicce ayının on dokuzuncu günü ikinci vaktinden sonra şehit edilmiştir. O günün Cuma günü olduğu rivayet edilmektedir. Hz. Osman'ın hayata gözlerini yumduğu gün yetmiş beş yaşında olduğu rivayet edilmektedir.¹³³ Yetmiş beş, seksen iki, seksen altı, seksen sekiz ve doksan yaşında şehit olduğuna dair rivayetler de vardır.¹³⁴ Ancak cumhurun görüşü seksen iki yaşında vefat ettiği'dir.¹³⁵ Hz. Osman şehit edildikten sonra onun cenaze namazını Hâkim b. Hizam, Ebû Cehm b. Huzeyfe, Niyar b. Mükrem el-Eslemi ile Hz. Osman'ın Naile bt. el-Ferfise ve Ümmü'l-Benin bt. Uyeyne adlı eşlerinin bulunduğu gruba¹³⁶ Cübeyr b. Mut'im imamlık yaparak kıldırıştır. Toplamda dört kişi ile beraber cenaze namazının kılındığına dair rivayetler de mevcuttur. Bu grup Hz. Osman'ı gece vakti ellerindeki kandili söndürerek Baki' Kabristanı'na doğru götürmüşlerdir.¹³⁷ Hz. Osman'ın taşınırken tabut olarak bir kapı kullanıldığı ve Baki Kabristanında bulunan Huşşu Kevkeb (Kevkeb'in Bostanı)¹³⁸ denilen yere götürüldüğü rivayet edilmektedir.¹³⁹ Bu mevkinin sonradan Ümeyyeoğulları ailesinin ölümlerinin gömüldüğü bir yer olduğu rivayet edilmektedir.¹⁴⁰

Hz. Osman'ın kabrine Niyar b. Mükrem, Ebû Cehm b. Huzeyfe ve Cübeyr b. Mut'im inmiş, Hâkim b. Hizam ile Hz. Osman'ın eşleri olan Ümmü'l-Benin ve Naile bt. el-Ferfise ise cenazeyi kabre inenlere yetiştirmek için aşağı doğru indirmişlerdir.¹⁴¹ Başka bir rivayete göre Hz. Osman'ı, Hakem b. Hizam, Cübeyr b. Mut'im ve Hüveyt b. Abdüluzza adlı üç kişinin akşam ile yatsı arası Bakiü'l Garkad'a gömmüşlerdir.¹⁴² Başka bir rivayete göre de Hz. Osman'ın cenaze işlemlerine Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zeyd b. Sabit, Ka'b b. Malik ve başka

¹³³ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 84.

¹³⁴ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 187; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 311; Ebû Ömer Cemaeddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 1. Bs. (Beirut: Darul Cil, 1992), 3: 1048.

¹³⁵ Ali Muhammed Sallabi, *Hz. Osman (r.a.)*, trc. Ayhan Ak, 5. Bs. (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 418.

¹³⁶ Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 5: 593; İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 3: 1048.

¹³⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 84-85; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 5: 593.

¹³⁸ Kevkeb, ensardan olan bir sahibinin adıdır. Huş ise bostan demektir. Bk. İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 3: 1048.

¹³⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 86; İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 3: 1047; İbnü'l Esir, *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, 3: 578; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 312.

¹⁴⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 84; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 565.

¹⁴¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 85; Belazüri, *Ensâbü'l-Eşraf*, 5: 593.

¹⁴² Taberi, *Tarih-i Taberi*, 3: 565.

arkadaşlarından birçok kimse katılmıştır. Hz. Osman, yıkanmadan ve elbiseleri üzerinde olduğu halde kefenlenip, defnedilmiştir.¹⁴³

2.6. Hz. Ali'nin Cenaze İşlemleri

Hz. Ali, bir sabah namazı vaktinde Abdurrahman b. Mülcem ve Şebib b. Becere adlı iki kişi tarafından vücuduna vurulan kılıç darbeleriyle yaralanmıştır.¹⁴⁴ Hz. Ali bu yaradan sonra iki gün yaşamış ardından şehit olmuştur.¹⁴⁵ Vefatı hicretin kırkıncı yılı, Ramazan ayının son günlerinde Pazartesi gecesi gerçekleşmiştir. Hz. Ali'yi çocukları Hasan b. Ali ve Hüseyin b. Ali ile yeğeni olan Abdullah b. Cafer yıkamışlardır.¹⁴⁶ İçinde gömlek bulunmayan üç bez ile kefenlemişlerdir. Hz. Ali'nin cenaze namazını oğlu Hasan b. Ali kıldırılmıştır.¹⁴⁷ Cenaze namazında dört tekbir almıştır. Dokuz tekbir aldığına dair rivayetler de vardır.¹⁴⁸ Hz. Ali'nin cenazesi Kufe meydanında bulunan mescidin yanına defnedilmiştir.¹⁴⁹ Necef'te defnedildiğine dair rivayetler de mevcuttur.¹⁵⁰ Başka bir rivayette, Hz. Ali'yi Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yıkadığı ve Abdullah b. Cafer'in de su dökerek yardım ettiği ardından Kufe'de bulunan saray ile cami arasına defnettikleri ve kabrini de belirsiz ettikleri geçmektedir.¹⁵¹ Hz. Ali vefat ettiğinde altmış üç yaşında olduğu rivayet edilmektedir.¹⁵²

¹⁴³ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 1991, 3: 188; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 312.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 38; Taberi, *Tarih-i Taberi*, 4: 70; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 400; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 513.

¹⁴⁵ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 4: 71.

¹⁴⁶ Mahmud Şakir, *İslam Tarihi*, ed. Mehmet S. Kahraman, trc. Ferit Aydın (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1993), 3: 50.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 39; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 402; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 515.

¹⁴⁸ Ali Muhammed Sallabi, *Hz. Ali (r.a.)*, trc. Şerafettin Şenaslan (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 877.

¹⁴⁹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 39.

¹⁵⁰ İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 3: 1122.

¹⁵¹ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 4: 71; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 518.

¹⁵² İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 40; İbn Abdülber, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, 3: 1122; İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 3: 403-404; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7: 518.

3. ASR-I SAADET'TE TAZİYE UYGULAMALARI VE KABİR ZİYARETLERİ

3.1. Asr-ı Saadet'te Taziye Uygulamaları

Taziye, sözlük anlamı olarak bir kimseye sabır telkininde bulunmak anlamında kullanılmaktadır. Terim anlamı olarak, yakınları ölen bir kimseyi sabır ve metanete teşvik edip acılarını paylaşmak ve teselli etmektir.¹

Hz. Peygamber'in: "Kim çocuğu ölen bir kadına taziyede bulunursa, o kişiye cennetten bir elbise giydirilir,"² diyerek taziyede bulunmanın ve bir Müslümanın acısını paylaşmanın değerini anlatmaya çalışmıştır. Başka bir rivayette Hz. Peygamber: "Başına musibet gelen bir kişiye taziyede bulunan kimseye, musibete uğrayan kadar sevap verilir," demiştir.³ Bu iki rivayette Hz. Peygamber'in Müslüman bir kimsenin acısını paylaşma ve ona teselli verme adına taziyede bulunmanın önemi müşahade edilmektedir. Bu önem, Hz. Peygamber'in bu konudaki bizzat yaptığı uygulamalarıyla da anlaşılabilir. Bu uygulamalar ayrı bir başlık olarak aşağıda zikredilmiştir.

Hz. Peygamber, bir cenazenin defninden sonra yanında bulunan sahabiler ile beraber mezarlıktan geri dönerken yol üstünde kızı Hz. Fatıma'yı görmüştür. Hz. Fatıma'ya evden çıkmasının sebebini sorduğunda Hz. Fatıma, buldukları yere yakın bir evi işaret ederek, o ev sahiplerinin ölüleri için teselli verdiğini, dua ettiğini söylemiştir. Hz. Peygamber, kızının bu davranışına bir şey dememiş ancak o ev halkıyla beraber kabristana kadar ölüyü gömmeye gidip gitmediğini öğrenmeye çalışmıştır. Hz. Fatıma, onlarla kabristana gitmediğini zira Hz. Peygamber'in bu konudaki uyarılarını daha önce duyduğunu söylemiştir.⁴ Bu rivayette Hz. Peygamber'in katıldığı defin ile Hz. Fatıma'nın taziyesini yaptığı ailenin aynı olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber kızının bu taziyesine gittiği kişinin kabrine de gidip gitmediğini sormuştur. Eğer aynı olsaydı zaten kabristanda karşılaşma ihtimalinden dolayı böyle bir soru sorulmayacaktı. Kabrine gidip gitmediği ile ilgili sorudan bu ölen şahsın aile veya akrabalarından biri olmadığı da çıkarılabilir. Hz. Fatıma'nın babasına verdiği 'filan ev halkının ölüleri için teselli

¹ Mustafa Çağrı, "Taziye", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011), 40: 202.

² Tirmizi, "Cenaiz", 75; İbn Mace, "Cenaiz", 56.

³ İbn Mace, "Cenaiz", 56.

⁴ Ebû Davud, "Cenaiz", 26; Nesai, "Cenaiz", 27.

verme amacı ve onlara dua etme' şeklindeki cevabı aslında taziyenin mahiyetini açıkça ortaya koymaktadır.

3.1.1. Hz. Peygamber'in Bizzat Yaptığı Taziye Ziyaretleri

Hz. Peygamber'in meclisinde, çocuğunu çok seven ve boynunda taşıyan bir sahabi vardı. Bu sahibinin o çocuğu ölünce çok fazla hüzünlendiği için ve bu hüznünü insanların önünde saklayamamaktan korkup insanların konuşmalarını böleceği için insanların arasına girmemeye başladı. Hz. Peygamber bunun durumunu sorunca, yanındakiler onun çok sevdiği çocuğunun öldüğünü ve bu yüzden gelmediği söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber bu adama uğrayarak, başsağlığı diledi. Ve ona: "Hayatta kaldığın müddet içerisinde çocuktan faydalanman mı daha iyidir, yoksa cennet kapılarından birine gelince çocuğunun senden önce oraya gidip sana kapıyı açması mı daha iyidir?" şeklinde bir soru yönelmiştir. O sahabi, cennet kapısını kendisinden önce açan çocuğu daha çok istediğini söylemiştir. Hz. Peygamber de: "O zaman istediğin olacaktır," demiştir.⁵ Burada çocuğunu çok seven ve onun ölümüyle toplum içine çıkamayan bir sahabiye sırf teselli için ziyaret eden Hz. Peygamber, bu adama çocuğunun cennette olduğunu hatırlatarak onu rahatlatmıştır.

Hz. Peygamber Mute Savaşı'nda şehit olan Cafer b. Ebû Talib'in evine giderek taziyede bulunmuş, taziye bitiminde Cafer b. Ebû Talib'in çocuklarını yanına alarak bir berber çağırılmış ve çocukları tıraş ettirmiştir. Çocukların annesi Hz. Peygamber'in yanına gelerek çocuklarının yetimliğinden dem vürmüş, Hz. Peygamber: "Ben onların dünyada ve ahrette yardımcısı olduğum halde, sen onların fakir olmalarından mı korkuyorsun?" diyerek teselli etmiştir.⁶

Hz. Peygamber'in kendisinden uzakta olan Muaz b. Cebel'in oğlunun ölmesi üzerine yazdığı bir mektupta da, canlarımız, mallarımız ve ailemizin Allah tarafından bize emanet edilen tatlı şeyler olduğu vurgulamıştır. Bu emanetlerin bir süreliğine bize verildiğini, alındığında ise sabretmek gerektiği vurgulayarak böyle yapılması takdirde Allah'ın rahmetine ve mağfiretine ulaşabileceğini de hatırlatmıştır.⁷ Bu rivayetten anlaşıldığı üzere kendisinden uzakta olan bir arkadaşının çocuğunun vefat

⁵ Nesai, "Cenaiz", 120.

⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 38.

⁷ Çağrı, "Taziye", *DİA*, 40: 202.

etmesi üzerine ona taziyesini bir mektup yazarak yapmıştır. Mektubunda da sabır telkin etmiş ve her şeyin Allah'a ait olduğunu hatırlatmıştır.

3.1.2. Taziyelerde Okunan Dua

Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in oğlu ölmek üzere iken teselli amaçlı söylediği;

ان الله ما أخذ وله ما أعطى ، و كل شيء عنده بأجل مسمى

“Muhakkak ki alan da veren de Allah'tır. Onun yanında her şeyin belli bir vakti vardır”⁸ sözü daha sonraki dönemlerde taziyelerde okunan dualar arasına girmiştir.⁹ Bu sözde taziye sahibine her şeyin Allah'tan geldiği ve Allah'ın izni dâhilinde kişiden alındığı vurgulanıp, her şey için belirlenmiş bir zaman olduğu da hatırlatılmaktadır.

Taziyelerde bir de şu dua okunur:

اعظم الله اجرک واحسن عزاءک وغفر لميتک

Anlamı şöyledir: “Allah senin ecrini büyütsün, taziyei güzelleştirsün ve ölünü bağışlasın!” Bu dua Müslüman birinin ölüsü Müslüman olan biri için yapacağı duadır.¹⁰ Genellikle taziyelerde bir kalıp şeklindeki duadan ziyade kişinin kendi isteğine bağlı olarak yaptığı dualar olduğu görülmüştür.¹¹

3.1.3. Taziye Sahiplerine Yemek İkramı

Abdullah b. Cafer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Mute Savaşı'nda şehit olan Cafer b. Ebû Talib'in şehadet haberi geldikten sonra, Hz. Cafer'in ev halkına yemek hazırlanmasını emretmiştir. Zira onların yaşadıkları acıdan ötürü bunu yapamayacaklarını söylemiştir.¹² Başka bir rivayette “ölüm onları meşgul etmiştir” ibaresi geçmektedir.¹³ İslam tarihinde ölü sahipleri için yapılan ilk yemek, Cafer b. Ebû Talib'in ailesi için yapılan yemektir.¹⁴ Burada ölü sahiplerinin kendi dertlerine düşeceği bu sebeple kendileri için yemek yapmalarının ya akıllarına

⁸ Müslim, “Cenaiz”, 923.

⁹ Çağrıci, “Taziye”, *DİA*, 40: 202.

¹⁰ Nevevi, *el-Ezkar*, 150.

¹¹ Hansu, *Sünnet'te ve Geleneğimizde Cenaze Merasimlerinin Birbirine Uygunluğu Meselesi (Bingöl Örneği)*, 91.

¹² Ebû Davud, “Cenaiz”, 30.

¹³ Tirmizi, “Cenaiz”, 21; İbn Mace, “Cenaiz”, 59.

¹⁴ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, 2: 221.

gelmeyeceği ya da bunu yapacak takati kendilerinde bulamayacaklarına vurgu yapılmıştır. İslam'da yardımlaşma ve dayanışmanın ne kadar önemli olduğunun anlaşılması için bu rivayet de bir örneklik teşkil etmektedir.

Asr-ı Saadet'te ölü sahipleri için yemek hazırlanmış ancak ölü evinde yemek yenmemiştir. Bu durum ölü sahipleri için fazladan bir yük olmaktadır. Sahabiler, ölü sahibinin evinde, ev sahibinin yemeğini yemeyi cahiliyetten kalma adetlerden kabul etmişlerdir.¹⁵ Nitekim bu çalışmanın giriş bölümünde de ifade edildiği gibi: “Cahiliye döneminde ölülerinin ardından cenaze sahipleri tarafından cenaze merasimine katılanlara yemek ikram etmek de Arapların adetlerindendi. Bu şekilde ölü'nün yasını tutmuş oluyorlardı.”¹⁶

3.1.4. Taziyenin Süresi

İnsan, bir yakını kaybedince ona üzülmeye için belirli bir süre kısıtlaması getirilmez. Ancak, ölen yakınının yasını tutmak ve bunun için başka işlerden mahrum kalmak sınırlandırılmıştır. Hz. Ümmü Atiyye, çocuğu vefat ettikten üç gün sonra koku sürmüştü ve kadınların kocaları dışında üç günden fazla yas tutmalarının yasaklandığını ifade etmiştir. Yine Hz. Ümmü Habibe, babası Ebû Sufyan vefat ettiğinde, ölüm haberinin kendisine ulaşmasından üç gün sonra çevresindekilerden bir çeşit koku istemiş ve sürmüştür. Sonra, Hz. Peygamber'den: “Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, eşinden başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Ancak kadın, eşinin vefatı üzerine dört ay on gün yas tutar,” sözünü işittiğini söylemiştir.¹⁷

Hz. Peygamber, Mute Savaşı'nda şehit olan Cafer b. Ebû Talib'in ailesine onun yasını tutmak için üç gün süre vermiştir. Üç günden sonra Cafer'in ailesinin yanına gelerek: “Bu günden sonra kardeşim için ağlamayın (yas tutmayın),” demiştir. Sonra Cafer'in çocuklarını alarak tıraş ettirmiştir.¹⁸

Bu rivayetlerden taziye için üç gün süre olduğu bunun dışında üç günden fazla yas tutulmasının yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber bu uygulamanın Asr-ı Saadet'ten önce daha fazla olduğu da anlaşılmaktadır. Hz.

¹⁵ İbn Mace, “Cenaiz”, 60.

¹⁶ Ateş, “Asr-ı Saadet'te Dinler ve Gelenekler”, 44.

¹⁷ Buhari, “Cenaiz”, 30.

¹⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 4: 38.

Peygamber'in amcası oğlu olan Cafer b. Ebû Talib'in taziyesinden sonra çocuklarını tıraş ettirmesi de günümüzde pratiği olan bir uygulamanın nereden kaynaklandığını gösteren bir örnek olmuştur. Ölünün yakınlarından birinin ölünün ailesini tıraş ettirmesi onlara pratik olarak taziyenin bitirilmesi gerektiğini vurgulamak için olduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber Cafer b. Ebû Talib'in çocuklarını özellikle üçüncü günden sonra tıraş ettirdiği yukarıda ifade edilmiştir.

3.2. Asr-ı Saadet'te Kabir Ziyaretleri

Asr-ı Saadet'te yapılan kabir ziyaretleri incelenirken Hz. Peygamber'in yaptığı kabir ziyaretler, bilhassa annesinin ve amcası Hamza b. Abdulmuttalib ile Uhud şehitlerinin kabirlerinin ziyaretleri ele alınmıştır. Daha sonra ashabın yaptığı kabir ziyareti ve Hz. Peygamber'in bu ziyaretlere karşı tutumu incelenmiştir.

Kabir, Arapça'da ölünün gömüldüğü yer, anlamına gelmektedir. Çoğuluna kubur, kabirin olduğu yere ise makber denilmektedir. Türkçe'deki mezar kelimesiyle eş anlamlıdır.¹⁹ Kabir kelimesi de Türkçe'de kullanılmaktadır.

İslam Dini'nin ilk yıllarında kabir ziyaretinin yasaklandığı daha sonra tekrar serbest bırakıldığı bilinen bir gerçektir. Bu da İslam'dan önce hemen hemen yok olmuş tevhid inancının yerleşmesiyle alakalı olmuştur. Tevhid inancının sağlamlaşmasından sonra kabir ziyareti ile ilgili yasağın kalktığı Hz. Peygamber tarafından ilan edilmiş hatta ölümü hatırlatmasından dolayı teşvik edilmiştir. Bu teşvik ile ahiret inancının sağlamlaşması ve ölüm gerçeğinin yakından hissedilmesi hedeflenmiştir.²⁰

İslam öncesi dönemlerde de insanların ölülerini bir arada tuttıkları bilinmektedir. Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay b. Kilab'ın, Abdulmuttalib b. Haşim'in, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talib b. Abdulmuttalib'in ve Hz. Peygamber'in hanımı Hatice bt. Huveylid'in Mekke'de bulunan Hacun adlı kabristanda defnedildikleri rivayet edilmektedir.²¹ İslamdan önceki dönemde ve İslam'ın ilk döneminde Hacun diye isimlendirilen kabristan daha sonra Cennetü'l-Mualla olarak adlandırılmıştır.²²

¹⁹ Demirci v.dğr., "Kabir", 24: 33.

²⁰ Özafşar v.dğr., *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 7: 581-582.

²¹ Mustafa Fayda, "Cennetü'l-Mualla", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993), 7: 387.

²² Fayda, "Cennetü'l-Mualla", 7: 388.

Hız. Peygamber, Medine'ye hicretinden sonra Müslümanlar için bir mezarlık yeri tayin etmiştir. Önceleri 'garkad' adlı bir tür çalılıkla kaplı olduğu için Bakiü'l-Garkad olarak bilinen bir araziyi Müslümanların kabristanı olması için seçtikten sonra bu kabristanın adı da sonraları Cennetü'l-Baki' olarak adlandırılmıştır. Hız. Peygamber'in aile efradının ve Medine'de vefat eden Müslümanların buraya defnedildikleri rivayet edilmiştir.²³

3.2.1. Hız. Peygamber'in Yaptığı Kabir Ziyaretleri

Hız. Peygamber, kabir ziyareti hakkında: "Ben size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz," demiştir.²⁴ Bu hadisten, önceleri kabir ziyaretinin yasaklandığı, ziyaretlerin bir dönemden sonra serbest bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber'in de ömrünün sonlarına doğru kabir ziyareti yaptığı bizlere aktarılan rivayetlerden anlaşılmaktadır. Hız. Aişe, Hız. Peygamber'in kendi odasında kaldığı bir gece, yatsı namazından sonra kendisinin uyuduğu esnada dışarı çıkıp Baki' Mezarlığı'nda bulunanları ziyaret ettiğini ve onlar için üç defa elini açıp dua ettiğini rivayet etmektedir. Hız. Aişe bu rivayetinde Hız. Peygamber'i takip ettiğini ve bu şekilde gördükten sonra eve döndüğünü, eve dönünce Hız. Peygamber'in durumu anladığını ve: "Cebrail, bana Baki' mezarlığına gitmemi ve oradaki Müslümanlara dua etmemi söyledi" dediğini de eklemiştir. Hız. Peygamber'in orada defnedilmiş Müslümanlar için "Selâm bu diyarın ehli olan mü'minlere ve Müslümanlara olsun. Bizden önce gidenlere ve sonra gideceklere Allah rahmet eylesin. Allah'ın izniyle bizler de size kavuşacağız" şeklinde dua etmiştir.²⁵ "Allah'ım! Bakiü'l-Garkad mezarlığında yatan Müslümanları affet" şeklinde de dua ettiği rivayet edilmektedir.²⁶ Başka bir rivayete göre Hız. Peygamber, azatlı kölelerinden Ebû Rafi'yi, başka bir gece de yine azatlı kölelerinden Ebû Müveyhibe'yi yanına alarak, Baki' Mezarlığı'na gitmiş, orada bulunan Müslümanlara dua etmiştir.²⁷ Hız. Peygamber, Ebû Müveyhibe'yi yanına aldığıında Baki' Kabristanı'na gidip oradaki Müslümanlara selam verip dua ettikten sonra: "İçinde bulunduğunuz durumdan dolayı sizlere ne

²³ Mustafa Fayda, "Cennetü'l-Baki'", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993), 7: 387.

²⁴ Müslim, "Cenaiz", 977; Ebû Davud, "Cenaiz", 81; Tirmizi, "Cenaiz", 60; Nesai, "Cenaiz", 100; İbn Mace, "Cenaiz", 47.

²⁵ Nesai, "Cenaiz", 103.

²⁶ Müslim, "Cenaiz", 974; Nesai, "Cenaiz", 103.

²⁷ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 209.

mutlu, fitneler karanlık gecelerin parçaları gibi gelmeye başladı,” demiştir. Daha sonra: “Bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları ve yeryüzünde ebediyen kalmak verildikten sonra cennet sunuldu. Daha sonra bunlar ile Rabbime kavuşmak arasında serbest bırakıldım. Ben de Rabbi’me kavuşmayı seçtim,” diyerek oradan ayrılmıştır.²⁸

Hiz. Peygamber, ölüm haberini verdiği Habeş Necası’si olan Ashame için de: “Kardeşiniz için, Allah’tan bağışlanmasını dileyin” şeklinde bir tavsiyesi olmuştur.²⁹ Bu da kabri ziyaret edilemeyen bir Müslüman için gıyabında, uzaktan yapılacak bir duayla kabir ziyareti yerine geçebilecek bir uygulama olarak algılanabilir.

Kabir ziyareti esnasında hazırda bulunanlara ölüm ile ilgili veya başka konularda nasihatler yapılabilmektedir. Hiz. Ali, bir gün Bakiü’l-Garkad mezarlığında bir cenaze için bulduklarını, bu esnada Hiz. Peygamber’in de yanlarına geldiğini ve onların yanında oturduğunu söylemiştir. Hiz. Peygamber oturunca, orada bulunan sahabiler de etrafında bir daire şeklinde oturmuşlardır. Hiz. Peygamber’in elinde bir baston olduğunu ve elindeki baston ile yere vurarak: “Sizden hiçbir kimse ve hiçbir can yoktur ki, kendisi için cennet ve cehennem yazılmış olmasın. Ve şaki veya said olarak da yazılmış olmasın,” demiş. Bunun üzerine orada bulunanlardan biri: “Ya Resulullah! Ameli bırakıp yazılmış olan kitaba mı dayanalım, bizden saadet ehli olan kişi zaten saadet ehli olan kişilerin amelini işler, şakavet ehli olan kişi de şakavet ehli olanların amelini işler,” demiştir. Hiz. Peygamber: “Saadet ehli olan kişilere, Saadet ehli olanların ameli kolaylaştırılır, şakavet ehli olan kişiye ise şakavet ehli olan kişilerin ameli kolaylaştırılır,” demiştir. Sonra şu ayetleri okumuştur: “*Kim Allah yolunda verir ve sakınırsa ve en güzel olanı doğrularsa, Biz onu en kolayına muvaffak kılacağız, kim ihtiyaç göstermeyip (kendini yeterli sanıp) cimrilik ederse ve en güzeli yalanlarsa, Biz onu en zora muvaffak kılacağız.*” (el-Leyl 92/5-10)³⁰

Hiz. Peygamber, sahabilerine kabir ziyareti yaptıklarında nasıl dua edeceklerini öğretmiştir. Bu dualardan bir tanesi de şudur:

السلام عليكم أهل الديار من المؤمنين والمسلمين وإنا إن شاء الله للاحقون أسأل الله لنا ولكم العافية

²⁸ İbnü’l Esir, *el-Kamil fi’t-Tarih*, 2: 292; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 5: 388.

²⁹ Nesai, “Cenaiz”, 103.

³⁰ Buhari, “Cenaiz”, 81.

“Allah’ın selamı üzerinize olsun! Ey müminler ve Müslümanlar diyarının ehli! Bizler de inşallah size katılacağız. Allah’tan sizler ve bizler için afiyet diliyorum.”³¹ Burada dua etmeden önce kabristanda bulunanlara selam verildiği görülmektedir.

Başka bir rivayette:

السلام عليكم دار قوم مؤمنين وإنا إن شاء الله بكم لاحقون

“Allah’ın selamı üzerinize olsun! Ey müminler topluluğunu diyarı! Bizler de inşallah size katılacağız.” Şeklinde dua ettiği geçmektedir.³²

Başka bir rivayette:

السلام عليكم يا أهل القبور يغفر الله لنا ولكم أنتم سلفنا ونحن بالأثر

“Allah’ın selamı üzerinize olsun! Ey bu kabirde bulunanlar! Allah, bizi de sizi de affetsin. Sizler bizden önce gidenlersiniz. Bizler de sizin arkanızdan geleceğiz”³³ şeklinde dua yapıldığı aktarılmıştır.

Bu dua metinlerinden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber’in kabir ziyaretinde; ölüye selam vermesi, onlara mağfiret dilemesi ve dirilerin de öleceğini hatırd tutması görülmektedir.

3.2.2. Hz. Peygamber’in, Annesi’nin Kabri’ni Ziyaret Etmesi

Hz. Peygamber, Hudeybiye Antlaşması’nın olduğu yılda umre için Medine’den çıkarmış, yol üstünde Ebva’da bulunan annesinin kabrinin başına gelmiştir. Orada, “Allah, annemin kabrini ziyaret etmem için bana izin vermiştir,” demiştir. Hz. Peygamber, annesinin kabrini düzeltmiş³⁴ ve kabrin yanında ağlamıştır.³⁵ Onun yanında bulunanlar da ağlamıştır. Ağlamasının sebebi sorulunca: “Şefkati beni kuşattı o yüzden ağladım” demiştir.³⁶ Başka bir rivayette, annesinin kabrinin başına gelerek: “Bu annemin kabridir, onun mağfireti için dua etmek istedim bana izin verilmedi. Onun kabrini ziyaret etmek istedim, izin verildi.”³⁷

³¹ Mülim, “Cenaiz”, 975; İbn Mace, “Cenaiz”, 36; Müslim, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, 404.

³² Ebû Davud, “Cenaiz”, 83.

³³ Tirmizi, “Cenaiz”, 59.

³⁴ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 105.

³⁵ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 105; Müslim, “Cenaiz”, 976; Ebû Davud, “Cenaiz”, 81; Nesai, “Cenaiz”, 101; İbn Mace, “Cenaiz”, 48.

³⁶ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 105.

³⁷ İbn Sa’d, *Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir*, 1: 105; Müslim, “Cenaiz”, 976; Ebû Davud, “Cenaiz”, 81; Tirmizi, “Cenaiz”, 60; Nesai, “Cenaiz”, 101; İbn Mace, “Cenaiz”, 48.

Annemi hatırladım, çok duygulandım ve ağladım,” demiştir.³⁸ Bundan sonra siz de kabir ziyareti yapın, çünkü kabir ziyareti ölümü hatırlatır, demiştir.³⁹

Buradan anlaşıldığı kadarıyla önceleri kabir ziyareti yasaklanmış, yukarıda bahsi geçen olaydan sonra serbest bırakılmıştır. Hatta ölümü hatırlattığı için kabir ziyaretlerinin yapılması Hz. Peygamber tarafından tavsiye edildiği görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus daha var ki o da kişinin anne-babasının kabrini ziyaret edebileceği ve onlara dua edebileceğidir.

3.2.3. Hz. Hamza'nın ve Uhud Şehitlerinin Kabirlerinin Ziyaret Edilmesi

Hiz. Peygamber, Uhud Savaşı'ndan hemen sonra yerde yatan Mus'ab b. Umeyr'in başında durup: *“Müminlerden bir kısım erler Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi sözünü yerine getirdi, kimi de beklemektedirler. Onlar, verdikleri sözden asla dönmezler.”* (el-Ahzab 33/23) ayetini okumuştur. Sonra: *“Allah Resulü, kıyamet gününde Allah katında sizin şehitler olduğunuza mutlaka şahitlik edecektir,”* demiştir. Daha sonra orada bulunanlara yönelerek: *“Ey insanlar! Onları ziyaret edin, onlara gelin ve onlara selam verin. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlar kıyamete kadar kendilerine selam veren her kişinin selamını alırlar,”* demiştir.⁴⁰

Hiz. Peygamber'e yukarıda anlatıldığı gibi Baki' Mezarlığı'na ziyaret emredildiği gibi Uhud Şehitleri'ne de ziyaret emredilmiştir. Hiz. Peygamber, Uhud Şehitleri'nin medfun olduğu yere gidip onlara veda ediyormuşçasına dua etmişti. Bu ziyareti Uhud Savaşı'ndan sekiz yıl sonra olmuştur. Hiz. Peygamber, bu ziyaretinden sonra Medine'ye gelerek minbere çıktı ve şöyle dedi: *“Aranızdan ayrılacağım. Size şahidim. Havuzu buluşma yeri olarak veriyorum. Ben şu makamımda oraya bakıyorum. Sizin şirk koşmanızdan korkmuyorum. Fakat şu dünya için yarışacağınızdan korkuyorum,”* demiştir. Utbe b. Amir el-Cuheni, Hiz. Peygamber'i bu hutbede iken görüşünün, onu son görüşü olduğunu ifade etmektedir.⁴¹

³⁸ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 1: 105.

³⁹ Müslim, “Cenaiz”, 976; Ebû Davud, “Cenaiz”, 81; Tirmizi, “Cenaiz”, 60; Nesai, “Cenaiz”, 101; İbn Mace, “Cenaiz”, 48.

⁴⁰ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 3: 133.

⁴¹ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 2: 209-210.

3.2.4. Hz. Peygamber Dönemi'nde Sahabilerin Yaptığı Kabir Ziyaretleri ve Hz. Peygamber'in Bu Ziyaretlere Karşı Tutumu

Hz. Peygamber, kabirleri ziyaret eden kadınlara,⁴² kabirlerde kandil yakanlara ve oraları mescit edinenlere⁴³ lanet ettiği rivayet edilmektedir. Bu rivayete bakıldığında kabirlerde kandil yakma ile oraları mescit edinmenin tevhid inancına ters düştüğü için yasaklandığı anlaşılmaktadır. Kadınların kabir ziyareti yapmasının yasaklanmasının da muhtemelen kadınların bu tür işlere daha çok meyilli olmasından ve şirke bulaşma riskinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. İslam dininin henüz yayıldığı ilk evrelerinde böyle bir uygulamanın olduğu düşünülmektedir. Hz. Peygamber'in vefatına yakın yani İslam Dini'nin kemale erdiği bir dönemde bu yasak kaldırılmış ve kadınlar da kabirleri ziyaret etmiştir. Nitekim Hz. Peygamber bir gün ashabıyla dolaşırken, yakınının mezarında ağlayan bir kadın görmüş ve kadına sabır tavsiye etmiştir. Kadın, Hz. Peygamber'i tanımadığından, kendisine karışmamasını ve rahat bırakmasını istemiştir. Daha sonra Hz. Peygamber'in yanındaki arkadaşları kadına bu kişinin Hz. Peygamber olduğunu söyleyince, kadın Hz. Peygamber'in mescidine gelerek kendisinden özür dilemiş ve o esnada tanımadığını ifade etmiştir. Hz. Peygamber, bunun üzerine o kadına: "Gerçek anlamda, kâmil olan sabır, musibetin ilk anında gösterilen sabırdır", cevabını vermiştir.⁴⁴ Başka bir rivayete göre kabir başında ağlayan bu kadına 'Allah'tan kork ve sabret' şeklinde bir telkinde bulunmuştur.⁴⁵ Bu rivayette bir yakınının kabrini ziyaret eden kadına niçin kabir ziyareti yaptığı sorulmamış, kabir başında ağladığı için kendisine sabır tavsiyesinde bulunulmuştur.

Hz. Aişe, vefat eden kardeşi Abdurrahman b. Ebû Bekir'in kabrini ziyaret etmiş ve onun için iki beyitlik şiir okumuştur. Kardeşi, Mekke'ye yakın bir yerde vefat ettiği halde cenazesi Mekke'ye nakledilmişti.⁴⁶ Hz. Aişe, kardeşinin kabri başındayken: "Cenazene yetişseydim, öldüğün yere defnedirdim. Öldüğün esnada senin yanında olsaydım, senin kabrini ziyaret etmezdim," demiştir.⁴⁷

⁴² Ebû Davud, "Cenaiz", 82; Tirmizi, "Cenaiz", 62; Nesai, "Cenaiz", 104; İbn Mace, "Cenaiz", 49.

⁴³ Ebû Davud, "Cenaiz", 82; Nesai, "Cenaiz", 104.

⁴⁴ Müslim, "Cenaiz", 926; Ebû Davud, "Cenaiz", 27; Tirmizi, "Cenaiz", 13; Nesai, "Cenaiz", 22 ; İbn Mace, "Cenaiz", 55.

⁴⁵ Buhari, "Cenaiz", 7.

⁴⁶ İbn Sa'd, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 5: 22; Tirmizi, "Cenaiz", 60.

⁴⁷ Tirmizi, "Cenaiz", 60.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Ölmek üzere olan bir Müslüman için son nefesinde imanını tazelemek ve muhafaza etmek adına Kelime-i Tevhid'i kendisine telkin etmek, ölmek üzere olan ehli kitap veya müşrik birine de son anlarında iman etmesi adına Kelime-i Şehadet'i telkin etmek, Hz. Peygamber'in uyguladığı ve uygulanmasını tavsiye ettiği davranışlardır. Ölmek üzere olan bir kimsenin yakınlarının, onun yanında kendisine Kelime-i Tevhid'i telkin edebildiği, bir kısım insanların Kur'an-ı Kerim okuyabileceği gibi, Kur'an'dan da özellikle Yasin Sûresi'nin okunabildiği uygun görülmüştür. Bütün bunların yanı sıra ölüm acısının hafifletilmesi, son nefeslerini verdiği o anda yaptığı duaların kabulü ve mağfireti için ölmek üzere olan kişiye dua edildiği de bilinmektedir.

Asr-ı Saadet'te her hangi bir musibet ile karşılaşan bir Müslümanın, herkesin Allah'tan geldiği ve yine O'na döneceğini hatırlaması ve olgun bir şekilde davranıp diliyle her hangi bir hata yapmaması istenmiştir. Bu tavrın kâmil bir Müslümanın özelliği olduğu vurgulanmıştır.

Ölen kişinin gözlerinin yakınlarından biri tarafından, kişi ruhunu verdikten sonra yavaş bir şekilde kapatıldığı görülmüştür. İnsanın cansız bedeninin direkt olarak görülmesinden sakındırılması için örtülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu uygulama hem ölen insanın yakınları hem de ölen insanın kendi şahsiyeti açısından önemlidir. Ancak bu örtünün bırakılması kesin bir şekilde farz olmadığı gibi gerektiği durumlarda da yakınları tarafından açılmasının da yasaklanmadığı ortaya çıkmıştır.

Asr-ı Saadet'te uzakta olan bir Müslümanın ölüm haberinin diğer Müslümanlara verilmesi gerektiği, ölüm haberinin verilirken vakur bir şekilde davranılması ve sanki dünyanın sonuymuş gibi felaket tellallığı yapmadan insanlara duyurulması gerektiği görülmektedir. Aynı şekilde ölüm haberinin alındığı esnadaki tavrın da böyle olması gerektiği anlaşılmaktadır. Her iki durumda da Allah'ın hoşuna gitmeyecek amellerde bulunmaktan kaçınılması gerektiği tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamber, ölü için ağlamış ve ağlayanlara engel olmamıştır ancak ağlarken aşırıya giden, elleriyle yüzünü tırmalayan, elbiselerini yırtan ve üzerine toprak saçanları cahiliye âdeti üzerine olduğunu ifade etmiş ve Müslümanları bundan men etmiştir.

Ölen bir Müslümanın diri biriymiş gibi yıkanması, yıkanırken bol su ile yıkanması ve suyuna sidr katılması son yıkamada da kâfur sürülmesi Asr-ı Saadet'te yapılan uygulamalardandır. Ölü yıkayanların ölen kişinin yakınlarından olması, zorunlu bir durum olmadıkça erkeklerin erkekleri, bayanların da bayanları yıkadığı tespit edilmiştir

. Cenazenin yıkanması esnasında üzerinin bir bez ile de örtüldüğü bilinmektedir. Bayanların yıkanırken saçlarının çözülebileceği sonra tekrardan örülebileceği, ihramlı birinin ölmesi durumunda ise sadece su ve sidr ile yıkanabileceği bu yıkamada kâfur kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Cenazenin yıkanmasından sonra güzel koku sürülebileceği bu kokunun kişisel tercihe bırakıldığı da görülmektedir.

Ölünün kefenlenmesinde beyaz ve temiz bezin kullanılması gerektiği, bu bezin pahalı bir bez olmasına gerek olmadığı, önceden kullanılan bir bezin de kefen için kullanıldığı olmuştur. Erkeklerin kefenlenmesinde genelde üç parça bez, bayanların kefenlenmesinde genelde beş parça bez, ihramlı birinin ölmesi durumunda kefenlenmesinde ise üzerindeki ihram ile kefenlenmiştir. Kişinin kefenlenirken çok aceleyle getirilip kefeninin çirkin ve eksik bir şekilde yapılmasındansa daha ağır davranıp kefenleme işinin daha güzel ve estetik yapılmasının gerekliliği tavsiye edilmiş ve bu durumdan ölü sahiplerinin de memnun kalacağı belirtilmiştir.

Cenaze namazının ölen kişi için bir şahitlik ve dua niteliğinde olduğu, cenaze namazına katılanların sayısının fazla olmasına önem verildiği anlaşılmaktadır. Cenaze namazlarında genellikle dört tekbir getirildiği, Fatiha Sûresinin okunduğu ve ölü için dua edildiği, bu duaların çeşitli olduğu ve genel itibariyle ölünün mağfiretinin istendiği bir mahiyet içermektedir.

Asr-ı Saadet'te gıyabi cenaze namazının kılındığı, ölünün gömülmesinin ardından bir ay gibi bir zaman diliminin geçmesine rağmen cenaze namazının kılındığı, şehitler için ve çocuklar için cenaze namazının kılındığı varid olan rivayetlerden anlaşılmaktadır. Uhud şehitleri için cenaze namazının geç kılındığına dair rivayetler mevcuttur.

Çocuklardan da canlı doğanların ve anne karnında ruh üflenilip canlılık emaresi kazandıktan sonra düşük yapanların da cenaze namazlarının kılındığı vaki

olmuştur. Münafıkların, ganimetten çalanların, had cezasına çarptırılanların, borcu olanların ve intihar edenlerin cenaze namazlarının Hz. Peygamber tarafından kılınmadığı, ancak başkalarının bu mezkûr sınıfların cenaze namazını kılmasına engel olmadığı sonucuna varılmıştır. Münafıklardan Abdullah b. Übeyy b. Selül'ün cenaze namazının Hz. Peygamber tarafından maslahat gereği, kendi şahsi görüşü olarak kılındığı ancak inen uyarı ayetiyle bir daha başka bir münafığın cenaze namazını kılmadığı ve cenazesine katılmadığı anlaşılmaktadır. Borçluların borcunu yüklenen olmadıkça onların da cenaze namazını kılmadığı, İslam'ın güçlendiği dönemde ise devlet adına borcu kendi üzerine alıp cenaze namazını kıldığı müşahade edilmiştir. İntihar eden, ganimetten çalan ve had cezası alanların cenaze namazının Hz. Peygamber tarafından kılınmadığı ancak ehli kible olduklarından dolayı bir takım Müslümanlar tarafından kılınmasına müsaade edildiği ve kılınabildiği görülmektedir.

Müşriklerin cenazelerinin savaş durumunda ya Müslümanlar tarafından gömüldüğü ya da sahiplerinin alması için onlara izin verildiği müşahade edilmiştir. Sivil hayatta ise akrabalarından müşrik bir kimsenin ölmesi durumunda bir Müslüman'ın onun cenaze işlemleri ile ilgilenebileceği sonucuna varılmıştır.

Cenazenin taşınmasında erkeklerin tercih edildiği, erkeklerin cenazeyi vakarlı ve seri bir şekilde taşıdığı, yanlarında cenaze geçenlerin ayağa kalkmalarının daha iyi karşılandığı, cenaze hakkında iyi konuşmaları gerektiği tavsiye edilmiştir. Cenaze namazına katılan ve cenazenin taşınmasına yardımcı olanların büyük hayırlara ulaşacağı da vurgulanmaktadır.

Defin işlerinin de bir Müslümana yakışır şekilde düzgün yapılması, estetiğe önem verilmesi gerektiği bunun ölünün yakınları için olumlu sonuçlara ve gönlünün hoşnutluğuna vesile olması açısından önemli olduğu addedilmektedir. Defin işlerinin de cenaze namazı gibi vakit sınırlaması olmadığı ancak günün üç vaktindeki kerahet vakitlerine denk getirilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Defin şekillerinin lahit ve şakk olduğu, Müslümanlar için lahitin olması gerektiği tavsiye edilmiştir. Kazılan kabre ölünün yakınlarından birkaç kişinin girebileceği, kabrin kapatılırken yerden fazla yüksek yapılmaması gerektiği, kabrin üzerine özellikle ibadet amaçlı her hangi bir bina yükseltilmemesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Kabrin başına ya da

yanına bir ağacın dikilebileceği ve kabrin kime ait olduğunun bilinebilmesi ve ileriki zamanlarda da tanınması için bir işaret konulduğu görülmektedir.

Asr-1 Saadet'te ölen bir kimsenin yakınlarının acılarının paylaşılması adına onlara yapılan ziyaretlerin gayet olumlu karşılanmıştır ve bunun ecrinin büyük olduğu vurgulanmıştır. Taziye sahiplerine yani ölü yakınlarına komşu veya akrabaları tarafından yemek getirilmesi gerektiği, taziye süresinin de üç gün ile sınırlandırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in de bizzat taziye uygulamasını yaptığı, uzaktaki bir arkadaşı için taziye mahiyetinde bir mektup yazdığı müşahade edilmiştir.

Asr-1 Saadet'te bir dönem kabir ziyaretlerinin yasaklandığı ancak daha sonraları serbest bırakıldığı ve ölümü hatırlattığı için teşvik edildiği anlaşılmaktadır. Kabir ziyaretinde kabristanda bulunanlara selam verildiği ve onlar için dua edildiği görülmektedir. Ancak araştırmalarda kabir başında Kur'an-ı Kerim okunduğuna dair bir rivayete rastlanmadığı için kabir başında Kur'an okunmadığı sonucuna varılmıştır. Hz. Peygamber'in annesinin kabrini ziyaret ettiği, yaşamının son günlerinde de Uhud şehitlerinin medfun olduğu yere giderek onları ziyaret ettiği ve onlara dua ettiği bilinmektedir.

Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin diye adlandırılan ilk dört halifenin cenaze işlemlerinin genelde yakınları tarafından yapıldığı bilinmektedir. Hz. Peygamber ile Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in aynı mekânda, Hz. Peygamber'in Hz. Aişe için yaptırdığı odada defnedilmiştir.

KAYNAKLAR

- Acar, Yusuf. “Hz. Peygamber’in Cenaze Namazlarını Kılmaktan İmtina Ettiği Kimselerle İlgili Rivayetlerin Tahlili”. *İSTEM*. 22 (01 Aralık 2013): 145-170.
- Ahmet, Lütfullah. *Hz. Muhammed’in Hayatı ve Kurduğu Dinin Esasları*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, t.y.
- Akseki, Ahmet Hamdi. *İslam Dini*. 20. Bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1969.
- Akyar, Nevfel. *Zerdüştilikte Ahiret İnancı ve Cenaze Törenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2018.
- Alper, Hülya - Sezikli, H. Ahmet. “Münafık”. *DİA*. 31: 565-568. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- Apak, Adem. *Kur’an’ın Geliş Ortamında Arap Toplumu*. Ed. Mustafa Çağrıncı. 1. Bs. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.
- Arı, Mehmet Salih. *İmamiye Şiası Kaynaklarına Göre İlk Üç Halife*. 1. Bs. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011.
- Arıklı, Ercan, ed. “Hıristiyanlık”. *Dinler Tarihi Ansiklopedisi: İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik ve İlkel Dinler*. Trc. Zeynep Akbay - Yaşar Anday - İpek Erkeller - Sema Güzelşen - Pınar Kür. İstanbul: Gelişim Yayınları, t.y.
- Arıklı, Ercan, ed. “Yahudilik”. *Dinler Tarihi Ansiklopedisi: İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik ve İlkel Dinler*. Trc. Zeynep Akbay - Yaşar Anday - İpek Erkeller - Sema Güzelşen - Pınar Kür. İstanbul: Gelişim Yayınları, t.y.
- Ateş, Ali Osman. “Asr-ı Saadet’te Dinler ve Gelenekler”. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam*. Ed. Vecdi Akyüz. İstanbul: Beyan Yayınları, 2006.
- Başoğlu, Hasan Fehmi. *İslamiyette Cenaze*. Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 1958.
- Belazüri, Ebû’l Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir (279/892). *Ensâbü’l-Eşraf*. Thk. Riyad Zirikli - ve Süheyl Zekkar. 1. Bs, 13 Cilt. Beyrut: Darü’l-Fikr, 1996.
- Bilgin, M. Sıraç. *Zarathustra (Zerdüşti): Hayatı ve Mazdaizm*. 1. Bs. İstanbul: Berfin, 1995.

- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük İslam İlmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1986.
- Bozkurt, Nebi. “Ravza-i Mutahhara”. *DİA*. 34: 475. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (256/869). *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*. Trc. Mehmet Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken, 1987.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (256/879). *Sahihü'l-Buhari*. 7 Cilt. Dimaşk: Daru İbn Kesir, 1990.
- Cürcânî, Abdullah İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif (816/1413). *Ta'rifat*. Trc. Ali Erkan. 1. Bs. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Çağrıçı, Mustafa. “Taziye”. *DİA*. 40: 202-203. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011.
- Çelik, Ali. “Asr-ı Saadet'te Halk İnançları”. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*. 4. İstanbul: Beyan Yayınları, 2006.
- Çelikkol, Yaşar. *İslam Öncesi Mekke*. 3. Bs. Ankara: Ankara Okulu, 2014.
- Demirci, Kürşad. “Hıristiyanlık”. *DİA*. 17: 326-372. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Demirci, Kürşat - Şener, Mehmet. “Cenaze”. *DİA*. 7: 353-357. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Demirci, Kürşat - Şener, Mehmet - Toprak, Süleyman. “Kabir”. *DİA*. 24: 33-38. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es Sicistani (275/888). *Sünenü Ebu Davud*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. İstanbul: el-Mektebetül İslamiyye, t.y.
- Erbaş, Ali - Gündüz, Şinasi - Harman, Ömer Faruk - Aydın, Fuat - Taşpınar, İsmail. *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ed. Ali Erbaş. 3. Bs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.
- Erkal, Mehmet. “Ganimet”. *DİA*. 13: 351-354. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.

- Erkan, Arif. *el-Beyan*. 2 Cilt. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2004.
- Esat, Mahmut. *İslam Tarihi*. Trc. Sadi Irmak. Tak Matbaası, 1965.
- Fayda, Mustafa. “Cahiliye”. *DİA*. 7: 17-19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Fayda, Mustafa. “Cennetü'l-Baki”. *DİA*. 7: 387. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Fayda, Mustafa. “Cennetü'l-Mualla”. *DİA*. 7: 387-388. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Fayda, Mustafa. “İbn Hişâm”. *DİA*. 20: 71-73. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999.
- Fayda, Mustafa. “İbn İshak”. *DİA*. 20: 93-96. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999.
- Fayda, Mustafa. “İbn Sa'd”. *DİA*. 20: 294-297. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999.
- Günaltay, Mehmet Şemseddin. *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*. 1. Bs. Ankara: Ankara Okulu, 1997.
- Günay, Hacı Mehmet. “Telkin”. *DİA*. 40: 404-406. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011.
- Gündüz, Şinasi. “Mecusilik”. *DİA*. 28: 279-284. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- Hamidullah, Muhammed. “Asr-ı Saadet Öncesi Medine’de Sosyo-Ekonomik Hayat”. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam*. Ed. Vecdi Akyüz. 1. İstanbul: Beyan Yayınları, 2006.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi: Hayatı ve Eserleri*. Trc. Mehmet Yazgan. 2 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Hansu, Remzi. *Sünnet’te ve Geleneğimizde Cenaze Merasimlerinin Birbirine Uygunluğu Meselesi (Bingöl Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2007.
- Harman, Ömer Faruk - Gürkan, Salime Leyla. “Yahudilik”. *DİA*. 43: 187-218. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013.

- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi (463/1071). *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*. 1. Bs, 4 Cilt. Beyrut: Darul Cil, 1992.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Askalânî (852/1448). *el-İsabe Seçkin Sahabeler*. Trc. Seyfullah Erdoğmuş. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2011.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Askalânî (852/1448). *Fethu'l-Bari*. Thk. Ebu Suhayb Safa ed-Davvi Ahmed el-Adevi. Trc. Mehmet Odabaşı - Soner Duman - Abdullah Durmuş. 15 Cilt. İstanbul: Polen Yayınları, 2006.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said (456/1064). *Cevâmi'u's-Sire*. Trc. M. Salih Arı. 1. Bs. İstanbul: Çıra, 2004.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişam b. Eyyûb el-Hımyeri (218/828). *Siret*. Trc. Hasan Ege. 4 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006.
- İbn İshak, Muhammed (151/768). *Siyer*. Thk. Muhammed Hamidullah Trc. Sezai Özel. 1. Bs. İstanbul: Akabe, 1988.
- İbn Kayyim, el-Cevziyye (751/1350). *Zadu'l-Mead*. Trc. Şükrü Özen. 6 Cilt. İstanbul: İklim Yayınları, 1988.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer (774/1373). *el Bidaye ve'n-Nihaye*. Trc. Mehmet Keskin. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer (774/1373). *Muhtasar İbn Kesir Tefsiri*. Trc. Savaş Kocabaş - M. Beşir Eryarsoy. 6 Cilt. İstanbul: Karınca&Polen Yayınları, 2015.
- İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini (275/888). *Sünen-i İbn Mace*. Kahire: Daru İhyai't Turasil Arabiyye, 1975.

- İbn Seyyidünna, Ebû'l-Feth Fethuddin Muhammed b. Muhammed (734/1334). *Uyunü'l-Eser fi Fünunü'l-Megazi ve's-Şemail ve's-Siyer*. 1. Bs, 2 Cilt. Beyrut: Darul Kalem, 1993.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri (230/845). *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Trc. Ed. Adnan Demircan. Trc. Musa Kazım Yılmaz. 2. Bs, 11 Cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri (230/845). *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Trc. Ed. Adnan Demircan. Trc. Mehmet Akbaş - Yusuf Ziya Keskin. 2. Bs, 11 Cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri (230/845). *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Trc. Ed. Adnan Demircan. Trc. Hikmet Akdemir - Mehmet Vehbi Şahinalp - Ali Bakkal. 2. Bs, 11 Cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri (230/845). *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Trc. Ed. Adnan Demircan. Trc. Abdurrahman Elmalı - Mehmet Akbaş. 2. Bs, 11 Cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri (230/845). *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Trc. Ed. Adnan Demircan. Trc. Mehmet Vehbi Şahinalp - Hikmet Akdemir. 2. Bs, 11 Cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Haşimi el-Basri (230/845). *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Trc. Ed. Adnan Demircan. Trc. Mahmut Polat. 2. Bs, 11 Cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- İbnü'l Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (630/1233). *el-Kamil fi't-Tarih*. Trc. Mehmet Beşir Eryarsor. İstanbul: Bahar Yayınları, 1991.

- İbnü'l Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (630/1233). Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe. 1. Bs, 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l İlmiyye, 1994.
- İnan, Mehmet Ali. *Hz. Peygamber'in Son Üç Ayı*. 1. Bs. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2018.
- İnci, Ramazan. *İlahi Dinlerde Cenaze ve Defin*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019.
- el-İsfahani, Rağıb . *Müfredât*. Trc. Abdalbaki Güneş - Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları, 2010.
- Köksal, Mustafa Asım. *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Medine Devri*. 18 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınevi, t.y.
- Köksal, Mustafa Asım. *İslam Tarihi: Hazreti Muhammed (s.a.v) ve İslamiyet : Mekke Devri*. 18 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- Kutluay, Yaşar. *İslam ve Yahudi Mezhepleri*. Ed. Erhan Güngör. 4. Bs. İstanbul: Anka, 2004.
- Kutub, Seyyid. *Fizılâl-il Kur'an*. Trc. İ. Hakkı Şengüler - Bekir Karlığa - M. Emin Saraç. 16 Cilt. İstanbul: Hikmet Yayınları, t.y.
- Kuzgun, Şaban. "Hanif". *DİA*. 16: 33-39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- Kuzgun, Şaban. *İslam Kaynaklarına Göre Hz. İbrahim ve Haniflik*. Kayseri: Seda, 1985.
- Küçükçopur, Hasan. *İslam Tarihinde Hanifler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.
- Mevdudi, Seyyid Ebu'l Ala. *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*. Trc. Ahmet Asrar. 2. Bs, 2 Cilt. İstanbul: Pınar Yayınları, 1985.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2011.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (261/874). *Sahih-i Müslim*. Thk. Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevi. 1. Bs. Dımaşk: Darü'l-Mustafa, 2016.

- Müslim, Ebu'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî (261/874). *Sahih-i Müslim Muhtasarı*. Trc. Hanifi Akın. İstanbul: Polen Yayınları, 2008.
- en-Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b (303/915). Şuayb. *Sünenü'n Nesai*. Beyrut: Daru İhya'it-Turasil-Arabi, t.y.
- en-Nevevi, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (676/1277). *el-Ezkar*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1994.
- en-Nevevi, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (676/1277). *Minhaci't-Talibin*. 1. Bs. Beyrut: Darü'l-Fikr, 2005.
- Öğmüş, Harun. *Cahiliyye Şiirine Göre Arap Yaşantısı ve Kur'anın Getirdiği Değişim*. Konya: Aybil, 2012.
- Öğüt, Salim. "İhram". *DİA*. 21: 539-542. Türkiye Diyanet Vakfı, 2000.
- Örs, Hayrullah. *Musa ve Yahudilik*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1966.
- Özafşar, Mehmet Emin - Ünal, İsmail Hakkı - Ünal, Yavuz - Erul, Bünyamin - Martı, Huriye - Demir, Mahmut, ed. *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*. 1. Bs, 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Özaydın, Abdulkerim. "İbn Kesir". *DİA*. 20: 132-134. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999.
- Ruben, Walter. *Eski Metinlere Göre Budizm*. Trc. Lütfü Bozkurt. 3. Bs. İstanbul: Okyanus, 2000.
- Sallabi, Ali Muhammed. *Hız. Ali (r.a.)*. Trc. Şerafettin Şenaslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 2016.
- Sallabi, Ali Muhammed. *Hız. Ebûbekir (r.a.)*. Trc. Şerafettin Şenaslan. 4. Bs. İstanbul: Ravza Yayınları, 2016.
- Sallabi, Ali Muhammed. *Hız. Osman (r.a.)*. Trc. Ayhan Ak. 5. Bs. İstanbul: Ravza Yayınları, 2016.
- Sallabi, Ali Muhammed. *Hız. Ömer (r.a.)*. Trc. Mehmet Akbaş. 6. Bs. İstanbul: Ravza Yayınları, 2016.
- Sarı, Mevlüt. *el-Mevarid*. İstanbul: İpek Yayınları, 1982.

- Savaş, Rıza. “Asr-ı Saadet’te Kadın ve Aile Hayatı”. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam*. Ed. Vecdi Akyüz. 3. İstanbul: Beyan Yayınları, 2006.
- Serahsi, Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed (483/1090). *Mebûsât*. Ed. Mustafa Cevat Akşit. Trc. Ahmet Hamdi Yıldırım. 31 Cilt. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, t.y.
- Şakir, Mahmud. *İslam Tarihi*. Ed. Mehmet S. Kahraman. Trc. Ferit Aydın. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1993.
- eş-Şami, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yusuf Salihi (942/1536). *Subülü’l-Hüda ve’r-Reşad fi Sireti Hayri’l-İbad*. 1. Bs, 12 Cilt. Beyrut: Darul Kitabil-İlmiyye, 1993.
- et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir (310/923). *Tarih-i Taberi*. Trc. Mehmet Faruk Gürtunca. 4 Cilt. İstanbul: Sağlam Yayınevi, t.y.
- Taşpınar, İsmail. *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik’te Ahiret İnancı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (279/892). *el-Câmiü’s-Sahih Sünen-i Tirmizi*. Thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. Beyrut: Darul Kitabil-İlmiyye.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (279/892). *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*. Trc. Abdullah Parlıyan. Konya: Konya Kitapçılık Yayınevi, 2004.
- Tümer, Günay. “Budizm”. *DİA*. 6: 352-360. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.
- Umeri, Ekrem Ziya. *Medine Toplumu*. Trc. Nurettin Yıldız. İstanbul: Risale Yayınları, 1988.
- Yurdaydın, Hüseyin G. - Dağ, Mehmet. *Dinler Tarihi*. Ankara: Gündüz Matbaacılık, 1978.
- Zuhayli, Vehbe. *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*. Trc. Ahmet Efe - Beşir Eryarsoy - Fehmi Ulus - Abdurrahim Ural - Yunus Vehbi Yavuz - Nurettin Yıldız. 6 Cilt. İstanbul: Risale Yayınları, 1994.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : İLBAY, Muhammet Necip
Uyruğu : TC
Doğum Tarihi ve Yeri : 12.01.1987, VAN
Telefon : 0531 609 72 91
Faks :
E-mail : mnecipilbay@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE	2020
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2011-2015	Karpuzalan İlköğretim Okulu	Öğretmen
2015-2020	Sarmaç İlkokulu	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce
Arapça

Yayınlar

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

28/10/2019

Tez Başlığı / Konusu:

Asr-ı Saadet'te Cenazenin Techiz, Tekfin, Tedfin İşlemleri ile Kabir Ziyareti ve Taziye Uygulamaları

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 127 sayfalık kısmına ilişkin, 28/10/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 15 (on beş) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

28/10/2019
Muhammet Necip İLBAY

Adı Soyadı: Muhammet Necip İLBAY

Öğrenci No: 9921510013

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü : Y.Lisans Doktora

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet Salih AKI
...../...../201.....

ENSTİTÜONAYI
UYGUNDUR

B. Bekir KOÇLAR
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Resmî Müdürü

